

Univerzita Karlova v Praze
Filozofická fakulta
Ústav Blízkého východu a Afriky

Jana Poliřenská

PAMĚTI GLIKL Z HAMELN

MEMOIRS OF GLIKL OF HAMELN

diplomová práce

Vedoucí práce: doc. PhDr. Jiřina Šedinová, CSc.

Praha 2009

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně a že jsem uvedla všechny použité prameny a literaturu.

Praha, 4. 1. 2009

.....
Jana Polišínská

Poděkování:

Děkuji své vedoucí práce paní doc. PhDr. Jiřině Šedinové, CSc. z Filozofické fakulty Univerzity Karlovy v Praze za odborné vedení této práce, cenné rady a za čas, který mi věnovala.

Obsah

1. Úvod.....	5
2. Život a doba Glikl z Hameln	
2.1. Glückel z Hameln nebo Glikl bas Juda Lejb?.....	6
2.2. Život Glikl.....	7
2.3. Stručné dějiny židovských obcí v Hamburku a okolí.....	9
2.4. Židovská obec v Metách.....	11
3. Paměti Glikl bas Juda Lejb	
3.1. Od rukopisu k prvnímu vydání.....	11
3.2. Překlady a zpracování.....	13
3.3. Odborná literatura.....	16
3.4. Rozdělení a obsah.....	17
3.5. Žánr Pamětí.....	19
3.6. Motiv psaní Pamětí.....	20
3.7. Jazyk Pamětí.....	21
3.8. Vzdělání Glikl.....	23
3.8.1. Znalost hebrejštiny.....	24
3.8.2. Znalost němčiny.....	26
3.9. Poučná a kratochvilná vyprávění v Pamětech.....	26
3.10. Paměti Glikl jako zdroj historických poznatků.....	27
4. Překlad části Pamětí	
4.1. Komentář k překladu.....	28
4.2. První kniha.....	30
4.3. Úryvky z druhé až šesté knihy.....	41
4.4. Sedmá kniha.....	72
5. Závěr.....	86
6. Seznam použitých zkratk.....	87
7. Seznam použitých pramenů a literatury	
7.1. Prameny.....	88
7.2. Základní literatura.....	88
7.3. Ostatní literatura.....	88
8. Resumé.....	91
9. Summary.....	92
10. Přílohy.....	93

1. Úvod

Paměti Glikl bas Juda Lejb (1645?-1724), zvané též Glikl z Hameln, u nás nejsou příliš známé, a to ani v odborných kruzích. Hlavním důvodem je zřejmě to, že doposud nebyly do češtiny přeloženy. Není vlastně divu – nejedná se o paměti nějaké významné či kontroverzní osobnosti, rabína, spisovatele nebo umělce. Jsou to „jen“ paměti jedné německé Židovky napsané v jidiš na přelomu 17. a 18. století, které mimo to obsahují mnoho různých legend a zábavných i poučných příběhů, etických nabádání, množství citátů, nářky, vyznání, genealogické zprávy, kroniky historických událostí, zprávy o podivných nebo senzačních událostech jako katastrofy, vraždy a vidění, cestopisy, přísloví a bajky, úvahy o smyslu pozemského života, správné službě Bohu, Boží spravedlnosti, smyslu utrpení, hříchu, pokání, odměně a trestu...

Záměrem mé diplomové práce je přiblížit případným čtenářům postavu Glikl bas Juda Lejb, její život a dílo, které o jejím životě pojednává. Těžiště práce spatřuji v mém překladu části Pamětí do češtiny, neboť si myslím, že četba originálního textu Pamětí autorku a její svět čtenáři přiblíží lépe, než jakkoli detailní pojednání o ní.

Tato diplomová práce se sestává ze tří kapitol (očíslovaných 2 – 4). První kapitola (2) je věnována životu Glikl a době, v níž žila. Pojednávám zde o jejím skutečném jméně, stručně nastiňuji její životopis a zmiňuji se o dějinách židovských obcí v Hamburku a Metách, v nichž Glikl v průběhu svého života žila. V druhé kapitole (3) se věnuji Pamětem Glikl. Popisuji zde cestu několika rukopisných verzí až k prvnímu vydání Pamětí tiskem, uvádím překlady, zpracování Pamětí a výčet a hodnocení odborné literatury, která se jimi zabývá – z větší části až v posledních desetiletích. Dále se v této části nachází pojednání o žánru Pamětí, úvahy odborníků nad motivem jejich psaní a informace o jazyce Pamětí, západním jidiš (známém i pod názvem judendeutsch). Uvádím také spekulace o tom, jaké vlastně Glikl měla vzdělání, a zvláště, jaké asi měla znalosti hebrejštiny a němčiny. Zmiňuji se také o poučných a kratochvilných vyprávěních, které se objevují na mnoha místech v textu a vykazují velmi specifický jazyk, zcela odlišný od běžného jazyka Glikl. Tuto část zakončuji krátkou úvahou, nakolik mohou Paměti sloužit jako zdroj historických poznatků. Třetí, nejrozsáhlejší kapitola (4) obsahuje překlad části Pamětí z jidiš do češtiny a komentář k překladu. Přeloženy a opatřeny poznámkovým aparátem jsou celé kapitoly 1 a 7 a úryvky z kapitol 2-6.

Při přepisu hebrejských výrazů jsem v celé práci používala transkripčního systému navrženého doc. Bedřichem Noskem ve slovníku *Judaismus od A do Z*, Praha 1992.

2. Život a doba Glikl z Hameln

2.1. *Glückel z Hameln* nebo *Glikl bas Juda Lejb*?

Glikl byla donedávna známá téměř výlučně jako *Glückel z Hameln* (v němčině *Glückel von Hameln*¹, v angličtině *Glückel of Hameln*²), tak, jak ji roku 1896 pojmenoval budapeštský učenec David Kaufmann, když zveřejnil její Paměti v jidiš.³ Jidiš jméno *Glikl* (ve zdobnělinách znějící *Glikle* či *Gliklichen*), které se objevuje v textu Paměti i jiných dokumentech, poněmčil na *Glückel* a obohatil toto jméno šlechticky znějícím příjmením *z Hameln*, které je ale značně zavádějící. Glikl se nenarodila v městě Hameln, ani zde nezemřela, a v Hameln žila z celého svého pozeňnaně dlouhého života pouze jeden rok – první rok po svatbě s Chajimem. David Kaufmann ji tak nazval právě podle jejího manžela, který se v Hameln narodil. Ovšem Glikl, jakožto židovská žena žijící v 17. a 18. století, neodvozovala své jméno od manžela, ale od svého otce⁴. Například její dcery se v hebrejštině podepisovaly jako *אסתר בת רב היים* nebo *מררים בת רב היים*.⁵ Pokud se podepisovaly v latince, tak ke svým jménům připojily některé z příjmení, které přijal jejich otec kvůli křesťanským písařům. Chajim používal více příjmení, někdy se nazýval *Chajim Hamel*, jindy *Chajim Goldschmidt*. Dcery Chajima, které žily v Metách, zvolily příjmení *Goldschmidt* a podepisovaly se tedy *Esther Goldschmidt* a *Mirjam Goldschmidt*. Příjmení otce Glikl ještě není možné s jistotou z pramenů doložit⁶, někdy je udáváno příjmení *Pinkerle*. Hebrejské jméno Glikl ale vypátrala před nedávnem Natalie Zemon Davis, která objevila vlastnoruční hebrejský podpis Glikl pod dokumentem z roku 1712, v němž se nachází soupis majetku jejího zemřelého druhého manžela Hirše Levyho⁷. *Gliklichen bas Juda Lejb*⁸ (tedy Gliklichen, dcera Judy Lejba), tak se Glikl podepsala, používajíc přitom zdobnělou formu svého jména. V této práci budeme nadále pracovat se jménem *Glikl*, případně *Glikl bas Juda Lejb*, ačkoliv jsme v názvu práce použili badatelé dnes již odvržené příjmení *z Hameln*, a to jen proto, že pod tímto jménem je u nás Glikl ještě pořád nejvíce známá.

¹ Die Memoiren der Glückel von Hameln. Aus dem Jüdisch-Deutschen von Bertha Pappenheim, Weinheim 2005; Denkwürdigkeiten der Glückel von Hameln. Aus dem Jüdisch-Deutschen übersetzt, mit Erläuterungen versehen und herausgegeben von Alfred Feilchenfeld, Bodenheim bei Mainz 1999.

² The Memoirs of Glückel of Hameln. Translated with notes by Marvin Lowenthal, New York 1977.

³ Kaufmann, David (Hrsg.), Die Memoiren der Glückel von Hameln, 1645-1719, Frankfurt am Main 1896.

⁴ Davis, Natalie Zemon, Glikl bas Judah Leib – ein jüdisches, ein europäisches Leben, in: Richarz, Monika, Die Hamburger Kauffrau Glikl. Jüdische Existenz in der Frühen Neuzeit, Hamburg 2001, str. 29.

⁵ Tedy *Ester*, dcera *reb Chajima* a *Mirjam*, dcera *reb Chajima*.

⁶ Davis, Glikl bas Judah Leib, in: Richarz, str. 29.

⁷ Davis, Natalie Zemon, Mit Gott rechten. Das Leben der Glikl bas Judah Leib genannt Glückel von Hameln, Berlin 2003, str. 21.

⁸ Davis, Glikl bas Judah Leib, in: Richarz, str. 29. *Bas* je aškenázská výslovnost hebrejského slova *bat* (dcera) a ve jméně Glikl badatelé tuto výslovnost používají.

2.2. Život Glikl

Glikl se narodila v Hamburku, přesný rok jejího narození je sporný. Ona sama píše ve druhé knize svých Pamětí, že se narodila zřejmě roku 5407 dle hebrejského kalendáře, tedy roku 1646 nebo 1647. „*Narodila jsem se, domnívám se, roku 407 (dle malého počtu, tzn. 5407) ve svaté obci Hamburk, kde mne má dobrá zbožná matka přivedla na svět s pomocí a milosrdenstvím velkého Boha.*“⁹ Podle Chavy Turniansky je ale spíše pravděpodobné, že se Glikl narodila už roku 1645, jelikož na jiných místech Pamětí Glikl píše, že v čase vypovězení Židů z Hamburku (1648) jí nebyly ještě tři roky a v roce 1699 jí bylo 54 let.¹⁰ Téhož názoru je i Grözinger.¹¹ Jiní badatelé, např. Natalie Zemon Davis nebo Alfred Feilchenfeld, ale preferují datum 1646 či 1647.¹² Feilchenfeld svůj názor opírá o datum vyhnání Židů z Hamburku. Z Janibalovy hamburské kroniky z roku 1649 vyplývá, že k vyhnání Židů došlo o velikonocích roku 1649¹³ a ne roku 1648, jak se nejčastěji uvádí. Jestliže je tomu tak, naznačovalo by to, že se Glikl opravdu narodila roku 1646. Günter Marwedel, který se zabýval problémy s chronologií v Pamětech Glikl podrobněji, si myslí, že toto dilema se nedá vyřešit tím, že se člověk víceméně libovolně rozhodne pro jednu z možností.¹⁴

Glikl byla jedním ze šesti dětí Judy Josefa ben Natana, zvaného též Juda Lejb, který byl obchodníkem a váženou osobností v aškenázské obci, a jeho ženy Bejly, dcery Natana z Ellrichu, který přišel do Altony po vypovězení z Detmoldu. Také Bejla se věnovala obchodu. Juda Lejb byl jedním z mála aškenázů, kteří v Hamburku žili už od třicátých let 17. století, nejprve bez oficiálního povolení, pak jako tzv. *Schutzjuden* (chránění Židé), a živili se obchodem se zlatem a drahokamy.¹⁵

Ve věku asi jedenácti let byla Glikl zasnoubena s Chajimem ben Josefem ha-Levi, který pocházel z obchodnické rodiny z Hameln, a o dva roky později se v Hameln konala jejich svatba. Následující rok po svatbě žil mladý pár u Chajimových rodičů v Hameln, poté se Glikl s Chajimem přestěhovali do Hamburku a jeden rok žili u rodičů Glikl. Potom si pronajali dům v aškenázské čtvrti v Novém městě poblíž Labe a zřídili si vlastní domácnost.¹⁶ Glikl s Chajimem měli čtrnáct dětí, z nichž dvanáct – šest synů a šest dcer – se dožilo dospělosti (jedno dítě zemřelo v kojeneckém věku, jedna dcera zemřela ve věku tří let).¹⁷

⁹ Glikl. *Memoires 1691-1719*. Edited and translated from the Yiddish by Chava Turnianski, Jerusalem 2006, str. 48.

¹⁰ Glikl, str. 48, pozn. 5.

¹¹ Grözinger, Elvira, *Glückel von Hameln. Kauffrau – Mutter und erste jüdisch-deutsche Autorin*, Teetz 2004, str. 12.

¹² Davis, *Mit Gott rechten*, str. 20. Feilchenfeld, A., *Die älteste Geschichte der deutschen Juden in Hamburg*, in: *Monatsschrift für Geschichte und Wissenschaft des Judentums*, 45 (1899), str. 275.

¹³ Feilchenfeld, str. 275.

¹⁴ Marwedel, Günter, *Probleme der Chronologie in Glikls Memoiren*, in: Richarz, Monika (Hrsg.), *Die Hamburger Kauffrau Glikl. Jüdische Existenz in der Frühen Neuzeit*, Hamburg 2001, str. 130.

¹⁵ Grözinger, str. 12, 16.

¹⁶ *Die Memoiren*, str. 65.

¹⁷ Davis, *Glikl bas Judah Leib*, in: Richarz, str. 29f.

Chajim obchodoval zpočátku se zlatem, později hlavně s perlami a drahokamy. Síť jeho obchodních kontaktů se rozprostírala od Moskvy, Gdaňsku a Kodaně až k Amsterdamu a Londýnu. Navštěvoval pravidelně veletrhy v Lipsku a Frankfurtu nad Mohanem a obyčejně zaměstnával další Židy jako obchodní pomocníky. Jeho žena mu s obchody také pomáhala, vedla například účetnictví nebo půjčovala na zástavu. Chajim se stal jedním z nejbohatších hamburských aškenázů. Jednoho večera v lednu roku 1689 však při cestě na schůzku s obchodním partnerem upadl na špičatý kámen, který mu způsobil vážné zranění, a o několik dní později zemřel.¹⁸

Po Chajimově nečekané smrti Glikl převzala obchody a podnikání (prodej perel, dovoz zboží z Nizozemí, výroba punčoch, půjčování peněz, navštěvování veletrhů v Lipsku i jinde), neboť bylo nutné splatit dluhy, které po sobě její muž zanechal. To se jí, jakožto zdatné obchodnici, brzy podařilo. Na rozdíl od Chajima neměla žádné společníky či pomocníky mimo členy rodiny. Jeden ze starších synů, Natan nebo Mordechaj, ji doprovázel na veletrhy (počestná žena nemohla cestovat sama), zatímco jiný ze synů byl vyslán například do Frankfurtu nad Mohanem, aby prodával zboží.¹⁹

V oné době u Glikl žilo ještě osm jejích dětí, které bylo nutné vychovat, opatřit věnem a provdat či oženit. Glikl strategicky provdala některé ze svých dětí do blízkého okolí (Hamburk, Hannover) a další do vzdálených měst (Berlín, Bamberg, Baiersdorf, Amsterdam, Kodaň a Mety).²⁰ Od roku 1691 se Glikl věnovala také psaní pamětí, což jí sloužilo jako jakási terapie proti smutku nad Chajimovou smrtí.

Více než deset let odmítala všechny nabídky k sňatku, v roce 1700 ale svolila na radu svého zetě Moše Krumbacha, bydlícího v Metách, k druhému sňatku s bohatým Hiršem Levym, šadlanem²¹ a představeným metské židovské obce. S nadějí na klidné stáří v blahobytu ukončila v Hamburku své obchody a urovnala veškeré dluhy. Všechny utržené peníze přinesla svému druhému manželovi jako své věno. Po svatbě Glikl nějaký čas trvalo, než si zvykla na novou bohatě vybavenou domácnost a na nezvyklý přepych. Roku 1702 však Hirš Levy zbankrotoval a on i Glikl přišli o všechno. Náhlá chudoba Glikl ale asi zcela nezlomila a je pravděpodobné, že opět obnovila své obchodování s klenoty, neboť je v metských pinkasech zmíněna jako „*nesporně obratná v obchodování s drahokamy*“.²² O deset let později Hirš Levy zemřel, takže se Glikl stala podruhé vdovou. Jelikož musela po manželově smrti opustit dům, dostala se do finanční tísně, takže se nakonec musela vzdát své nezávislosti a jít bydlet k jedné ze svých dcer žijících v Metách. V

¹⁸ Davis, *Mit Gott rechten*, str. 25.

¹⁹ Tamtéž, str. 28.

²⁰ Tamtéž, str. 26.

²¹ Významný Žid, mluvčí Židů před nežidovskými úřady, před vrchností.

²² Pinkas *Kehilat Mets*, Jewish Theological Seminary of America, Ms. 3670, fol. 3A. Podle Davis, Glikl *bas Juda Leib*, in: Richarz, str. 33.

Metách také ve věku přibližně 78 let roku 1724 zemřela.²³

2.3. Stručné dějiny židovských obcí v Hamburku a okolí

V době narození Glikl, v polovině 17. století, byl Hamburk kvetoucím kosmopolitním hanzovním městem s více než 60 000 obyvateli.²⁴ První Židé přišli do Hamburku až koncem 16. století (tedy vlastně velmi pozdě v porovnání například s židovskými obcemi v Porýní z římského období²⁵). Byli to násilně pokřtění Židé ze Španělska nebo Portugalska (tzv. *anusim*), kteří do Hamburku přišli jako katolíci²⁶ a zde začali o něco později žít otevřeně jako Židé. Byli prvními, kterým se podařilo vytvořit židovské obce v Hamburku a dalších městech mezi Labem a Baltem, tedy v protestantských zemích německého severu, ve kterých se trvalé židovské osídlení do té doby zdálo nemožné.²⁷ V roce 1646 měla sefardská židovská obec v Hamburku přibližně 800 členů. Horní vrstva sefardské hamburské židovské obce byla velmi majetná, patřili k ní především bankéři, burzovní makléři, velkoobchodníci zabývající se importem zboží z kolonií, obchodníci se šperky, apod. Proslulí byli sefardští lékaři. Okázale nákladný životní styl hamburských sefardů (nádherné domy s fontánami a galeriemi, vyjížděky v kočárech s křesťanskými lokaji, černošské služebné) byl často předmětem protestů luteránského duchovenstva a měšťanstva, kteří vyčítali hamburskému senátu příliš tolerantní postoj vůči Židům. Na jejich odporu také ztroskotal záměr postavit synagogu, takže sefardé byli nuceni shromažďovat se v soukromých modlitebnách.²⁸ Od 60. a 70. let 17. století se tato obec začala zmenšovat, neboť se stále více hamburských sefardů stěhovalo do Amsterdamu a holandských a britských kolonií v Novém světě, kde se jim nabízely lepší právní i obchodní podmínky. Tento proces se zrychlil v 90. letech 17. století kvůli sílící protižidovské politice hamburského senátu (roku 1697 byla sefardům odejmuta privilegia a byly na ně uvaleny vyšší daně).²⁹ Malá sefardská obec ale existovala v Hamburku až do roku 1939.³⁰

Aškenázští Židé žijící začátkem 17. století v Hamburku byli služebníky sefardů, pod jejichž ochranou žili. Od 30. a 40. let 17. století do Hamburku také proniklo bez oficiálního povolení

²³ „Zemřela a byla ...pochována o druhém dni Roš ha-šana, 5485“, tedy 19. září 1724 (Pinkas Kehilat Mets, JTS, Ms. 3670, fol. 3A, podle Davis, *Mit Gott rechten*, str. 132, pozn. 50).

²⁴ Davis, *Mit Gott rechten*, str. 20.

²⁵ Feilchenfeld se domnívá, že rozhodujícím faktorem byla snaha hanzovního města chránit se před jakoukoli obchodní konkurencí, takže cizí elementy provozující obchody nebyly vítány (Feilchenfeld, str. 271).

²⁶ Až roku 1603 se úřady poprvé doslechly, že se mezi hamburskými Portugalci nacházejí také Židé. Po dlouholetých vyjednáváních mezi radou a měšťany byla roku 1612 s Portugalci sepsána smlouva, jejíž prostřednictvím dosáhli jakožto Židé přijetí do Hamburku (Feilchenfeld, str. 272). Zde mohli svobodně provozovat obchod oproti placení ročního ochranného poplatku, tzv. *Schutzgeld* (Davis, *Mit Gott rechten*, str. 22).

²⁷ Studemund-Halévy, Michael, *Die Hamburger Sefarden zur Zeit der Glikl*, in: Richarz, Monika (Hrsg.), *Die Hamburger Kauffrau Glikl. Jüdische Existenz in der Frühen Neuzeit*, Hamburg 2001, str. 195.

²⁸ Studemund-Halévy, in: Richarz, str. 198f.

²⁹ Tamtéž, str. 212.

³⁰ Richarz, Monika, *Einleitung*, in: Richarz, Monika (Hrsg.), *Die Hamburger Kauffrau Glikl. Jüdische Existenz in der Frühen Neuzeit*, Hamburg 2001, str. 15.

několik tuctů rodin aškenázských Židů, mezi nimi i otec Glikl, a obchodovali zde se zlatem a drahokamy, půjčovali peníze a provozovali drobná řemesla. Svůj nejistý status si jistili neformálním odváděním daní. Zatímco většina sefardů bydlela ve Starém městě, aškenázové se usazovali v západní části Nového města, což byla strategicky výhodná poloha pro to, kdyby bylo nutné narychlo opustit město. Několik kilometrů na západ od Hamburku ležela Altona, kde Židé žili pod oficiální ochranou hraběte ze Schauenburku³¹ a od roku 1640 pod ochranou dánského krále.³² V Altoně získal první Žid povolení usadit se zde roku 1584 od hraběte Adolfa VIII. ze Schauenburku a vznikla zde židovská obec těsně spjata se svými hamburskými souvěrci. Sem uprchli aškenázové, když je hamburský senát navedený luteránským duchovenstvem a měšťany roku 1648³³ z Hamburku vypověděl. Po dobytí Altony Švédy povolil hamburský senát aškenázům usídlit se opět v Hamburku, nesměli ovšem žádným způsobem praktikovat judaismus, aby nezavdávali křesťanům příčinu k rozhořčení. Do synagogy a na hřbitov museli aškenázové chodit do Altony, kde měla své sídlo židovská obec.³⁴

Těsné spojení židovských obcí v Hamburku a jeho okolí vedlo roku 1671 k založení svazu obcí z aškenázských obcí v Altoně, Hamburku a Wandsbeku.³⁵ Tyto tzv. *Drei Gemeinden* (tři obce), zvané též AHU (א"ה"א) podle hebrejských iniciál měst, byly sice nadále samostatné, ale o některých věcech rozhodovaly společně, a měly až do roku 1811 v Altoně společný vrchní rabinát a rabínský soud.³⁶ Hamburská a altonská židovská obec spolu byly v těsném spojení navzdory tomu, že mezi Dánským královstvím a svobodným říšským městem Hamburk panovalo neustálé politické napětí. Dánský král si nad Hamburkem nárokoval svrchovanost, několikrát město obléhal a dokonce na něj roku 1686 zaútočil s vojskem. Altonu roku 1664 povýšil na město a snažil se z ní vybudovat obchodní centrum konkurující Hamburku.³⁷

Počet aškenázských Židů v Hamburku rychle rostl a v posledním desetiletí 17. století již převyšoval počet členů sefardské obce. Roku 1697 hamburský senát uzavřel s aškenázy smlouvu, vyměřil jim daň a roku 1710 jim bylo povoleno zbudovat židovskou obec.³⁸

Dětství Glikl v 50. letech 17. století tedy spadalo právě do období nejistého života aškenázů mezi Hamburkem a Altonou. Glikl v Pamětech píše, že její otec byl první aškenáz, kterému bylo po

³¹ Altona patřila od svého vzniku v roce 1535 do roku 1640 pod schauenburské hrabství (s krátkou přestávkou v roce 1644/45, kdy náležela Švédům).

³² Altona byla pod dánskou správou do roku 1864, kdy se formálně dostala pod rakouskou správu.

³³ Nejčastěji se jako rok vyhnání Židů z Hamburku udává rok 1648, Feilchenfeld uvádí rok 1649, přičemž se opírá o údaj z hamburské Janibalovy kroniky (viz pozn. 13), Davis udává rok 1650 (Davis, *Mit Gott rechten*, str. 23).

³⁴ Davis, *Mit Gott rechten*, str. 23.

³⁵ Dnes jsou Altona i Wandsbek součástí Hamburku.

³⁶ Richarz, str. 16.

³⁷ Tamtéž, str. 16.

³⁸ Davis, *Mit Gott rechten*, str. 23f.

švédském dobytí Altony oficiálně povoleno usadit se opět v Hamburku. Za modlitbami v synagoze nebo za projednáváním obecních záležitostí ale musel docházet do Altony, neboť pořádat ilegální bohoslužby v Hamburku bylo rizikové.³⁹

2.4. Židovská obec v Metách

Metý měly v roce 1700, v době kdy se tam přistěhovala Glikl za svým druhým manželem, asi 22 tisíc obyvatel a byly ve všech ohledech mnohem méně významné než Hamburk. V tomto městě na východní hranici francouzského království byla vojenská posádka a obyvatelstvo Met ji zásobovalo, dále vyrábělo řemeslné výrobky a prodávalo obilí z okolních polí.

Židé v katolických Metách mohli na rozdíl od luteránského Hamburku praktikovat své náboženství zcela otevřeně a tvořili ve městě poměrně větší část obyvatelstva než v Hamburku. Prvním aškenázským rodinám bylo povoleno usadit se v Metách v 60. letech 16. století. Krátce poté přišli do Met i předci Hirše Levyho, druhého manžela Glikl. V roce 1657 vtáhl do Met francouzský král Ludvík XIV. a s velkou slávou navštívil metskou synagogu. Když do Met přišla Glikl, žilo zde ve čtvrti Saint Ferroy poblíž Mosely asi 1200 aškenázských Židů, kteří tvořili 5 % obyvatelstva.⁴⁰ Metští Židé se živili převážně půjčováním peněz a obchody, jak se zlatem, drahokamy a mincemi, tak s obnošeným šatstvem a použitými předměty.⁴¹

3. Paměti Glikl bas Juda Lejb

3.1. Od rukopisu k prvnímu vydání

Originál díla Glikl se nedochoval, ale objevily se dvě verze jeho opisu. Jedna verze (nadále verze A) je opatřena titulním listem, kde se píše, že tento opis zhotovil Moše Hamel, nejmladší syn Glikl, který byl rabínem v Baiersdorfu. Ještě za jeho života, roku 1743, připojil k verzi A tento rukopisně psaný titulní list jeho syn Chajim. Poté co Chajim ben Moše, vnuk Glikl, roku 1788 zemřel, přešla verze A do rukou jeho synovce, Chajima ben Josefa. Ten považoval za správné zaznamenat tento fakt na titulní stranu patřící k verzi A a uvedl zde také, že pobývá v Královci. Jaký byl osud verze A v 19. století, není zcela jasné, je ale jisté, že z něj koncem 60. let 19. století čerpal Meyer Kayserling pro svou práci o židovských ženách v historii, literatuře a umění.⁴² V oné době měl verzi A v držení Dov Ber Goldberg, badatel zabývající se tehdy hebrejskými a arabskými rukopisy v

³⁹ Davis, *Mit Gott rechten*, str. 24.

⁴⁰ Tamtéž, str. 31.

⁴¹ Tamtéž, str. 34.

⁴² Kayserling, Meyer, *Die jüdische Frauen in der Geschichte, Literatur und Kunst*, Leipzig 1879, str. 154ff. (Podle Glikl, str. הַמ, pozn. 143, a str. אִקִּי). Ví se, že se zde mluví o verzi A pouze podle udání rozsahu opisu (187 stran) (Tamtéž, str. הַמ, pozn. 143).

pařížské národní knihovně. Není známo, kdy a jak se od něj verze A dostala k Abrahamovi Merzbacherovi, známému sběrateli rukopisů a knih, který zemřel roku 1885, nebo k jeho synovi Eugenovi, dědici jeho sbírky, bydlícímu v Mnichově. Ví se ale, že od Eugena Merzbachera si učenec David Kaufmann zapůjčil tuto verzi za účelem přípravy vydání paměti Glikl, které zveřejnil roku 1896. Poté se Merzbacherova sbírka, a s ní i verze A, dostala do Městské a univerzitní knihovny ve Frankfurtu nad Mohanem, kde je uchovávána dodnes.⁴³ Verze A sestává ze 188 očíslovaných listů, tedy 375 stran (poslední list je popsán pouze po jedné straně), jeden list chybí.⁴⁴

O existenci druhé verze (dále verze B) se ví díky německo-židovskému týdeníku *Der Israelit*, který v letech 1864 a 1865 otiskl na pokračování výňatky z paměti Glikl, které přeložil do němčiny Avraham Tendlau, badatel zabývající se folklórem.⁴⁵ V úvodu Tendlau rukopis obecně popsal, rukopis podle něj měl 193 listů, listy 1-5 a 11-22 chyběly. Dále uvádí, že poslední list byl napsán jiným rukopisem než zbytek textu a nacházela se tam poznámka na okraji s tímto textem: „*Dokončil jsem tuto stranu z jiného originálu. Tam, kde jsou tři čárky, chybí jedno slovo, které jsem nemohl rozluštit, neboť na něm bylo kvůli stáří velmi mnoho skvrn a byl potrhán.*“⁴⁶ Dnes, 4. dne, 13. kislevu 560 (11. prosince 1799). Chajim ben Josef Hamel⁴⁷ SG“L ZC“L, doktor ve svaté obci Frankfurt nad Mohanem.“ Protože Tendlau nenapsal nic o tom, kde rukopis našel, nebo komu patří, není jasné, zda v této době verze B náležela Theodoru Hechtovi z Frankfurtu nad Mohanem, u něhož se nacházela o třicet let později, kdy ji použil pro své vydání paměti Glikl David Kaufmann. Poté se stopa verze B ztrácí.⁴⁸

V roce 1966 obdržela Národní a univerzitní knihovna v Jeruzalémě malou brožurku sestávající ze čtyř rukopisných listů, fragment paměti Glikl. Není známo, kde se nacházela tato brožurka předtím a jak se dostala do jeruzalémské knihovny. Nesporné je, že rukopis této brožurky je naprosto shodný s rukopisem verze A. Autorem tohoto opisu byl tedy také Moše Hamel. Turniansky je toho názoru, že se lze z různých důvodů domnívat, že tato brožurka je fragmentem verze B.⁴⁹ Kvůli tomu, že originál paměti Glikl byl ztracen, nelze určit přesně, do jaké míry jsou opisy A a B originálu věrné.

⁴³ Signatura Ms.hebr.oct.2 (Klayman-Cohen, Israela, Die hebräische Komponente im Westjiddischen am Beispiel der Memoiren der Glückel von Hameln, Hamburg 1994, str. 5).

⁴⁴ Glikl, str. ןמ.

⁴⁵ Tendlau, Avraham, Aus dem handschriftlichen Tagebuch einer Frau aus dem 17. Jahrh., in: *Der Israelit* (Hg. Von Dr. Lehmann in Mainz), 1864, Heft 4, str. 53f, Heft 7, str. 89f, Heft 8, str. 107f, Heft 9, str. 117f, 1865, Heft 33, str. 461f, Heft 34, str. 476f.

⁴⁶ Lze tedy předpokládat, že pisatel poznámky měl v rukou dva rukopisy: jednomu chyběla poslední strana, druhý byl potrhán kvůli stáří a bylo na něm mnoho skvrn (Glikl, str. ןמ, pozn. 154).

⁴⁷ Turniansky poznamenává, že navzdory stejnému jménu se nejedná o Chajima ben Josefa, na kterého přešla verze A roku 1788 (Glikl, str. ןמ, pozn. 153).

⁴⁸ Glikl, str. ןמ.

⁴⁹ Tamtéž, str. ןמ.

Přibližně v polovině 19. století nastal zlom v tradici předávání paměti Glikl v rodinách jejich potomků, o jehož důvodech je možné pouze spekulovat. Mezi možné příčiny, které mohly mít vliv na to, do jaké míry si potomstvo Glikl cenilo jejich paměti, Turniansky počítá např. i s odklonem části jejího potomstva od judaismu⁵⁰ nebo s odklonem německého židovstva od jidiš, jazyku díla Glikl, ve prospěch němčiny. Potomci Glikl dali přednost tomu předat opisy nám známých verzí paměti do rukou židovských sběratelů rukopisů, kteří umožnili zpřístupnění díla veřejnosti, takže paměti Glikl byly roku 1896 vydány Davidem Kaufmannem, jednou z vedoucích osobností směru *Wissenschaft des Judentums*⁵¹, ve Frankfurtu nad Mohanem pod titulem *Die Memoiren der Glückel von Hameln, 1645 – 1719*.⁵²

Za základ pro vydání paměti Kaufmannovi sloužila verze A, která se k němu dostala od Eugena Merzbachera. Verzi B, která tehdy patřila Theodoru Hechtovi z Frankfurtu, Kaufmann použil pouze příležitostně, aby doplnil a obohatil verzi A, za vydatné pomoci Lipmanna Prinse z Frankfurtu nad Mohanem, za niž mu Kaufmann v předmluvě děkuje.⁵³ Ale kromě hrstky údajů o obou verzích (počet stran, chybějící strany), které v předmluvě uvedl, chybí v jeho vydání jakýkoli popis obou rukopisů nebo jejich srovnání, či alespoň odůvodněné vysvětlení toho, proč za základ vybral verzi A. Turniansky tvrdí, že se lze oprávněně domnívat, že Kaufmann verzi B vůbec neměl v ruce a že do svého vydání bez přezkoumávání doplnil textové změny, které mu navrhl onen zmíněný Lipmann Prins. Jak ze tedy zdá, pramenilo Kaufmannovo rozhodnutí upřednostnit verzi A především z její dostupnosti, a jistě k tomu také přispěl fakt, že ve verzi B chybí více listů než ve verzi A.⁵⁴

Ohlas Kaufmannovy edice nebyl velký⁵⁵ a omezil se spíše na učence, zřejmě proto, že Kaufmann Paměti vydal v kvadrátním hebrejském písmu, ne v přepisu do latinky či překladu do němčiny. To je sice zpřístupnilo širšímu okruhu potenciálních čtenářů, než kdyby Paměti nadále existovaly pouze v rukopisu, ale již tehdy na konci 19. století měla širší veřejnost potíže s porozuměním jazyku díla, tedy západní jidiš, a také schopnost číst hebrejské písmo pro mnohé Židy nebyla zdaleka samozřejmostí.⁵⁶ Těžko říci, co bylo Kaufmannovým motivem, Roggenkamp má za to, že chtěl, aby se kniha prosadila v židovských kruzích v originále.⁵⁷

⁵⁰ Ještě za života Glikl, roku 1711, konvertoval ke křesťanství její vnuk Moše, syn Frejdchen (Glikl, str. 1).

⁵¹ Glikl, str. 1.

⁵² Kaufmann, David (Hrsg.), *Die Memoiren der Glückel von Hameln, 1645-1719*, Frankfurt a.M. 1896.

⁵³ Kaufmann, str. VII-VIII (podle Glikl, str. 12, pozn. 165).

⁵⁴ Glikl, str. 12. Ve verzi A chybí pouze 1 list, ve verzi B chybělo podle Tendlauových slov 17 listů (Tendlau, str. 53).

⁵⁵ V tisku vyšly dvě kritiky, jedna roku 1896 od Feivela Hirše Wettsteina v hebrejském týdeníku *המגיד*, druhá o rok později od Dr. Lewinsky v časopise *Zeitschrift für hebräische Bibliographie*. Podle Glikl, str. 12, pozn. 171, 172.

⁵⁶ Glikl, str. 12.

⁵⁷ Roggenkamp, Viola, Vorwort, in: *Die Memoiren der Glückel von Hameln*. Aus dem Jüdisch-Deutschen von Bertha Pappenheim, Weinheim 2005, str. XVIII.

3.2. Překlady a zpracování

Ani s prvním překladem do němčiny provedeným Berthou Pappenheim v roce 1910 paměti Glikl nevešly ve známost. Pappenheim, feministka a zakladatelka Židovského svazu žen, je totiž vydala ve vídeňském nakladatelství svého bratra Wilhelma Pappenheima jako privátní tisk s limitovaným nákladem, určený v první řadě pro svou rodinu. Exempláře obdrželi pouze příbuzní, přátelé a několik málo z nich šlo i do židovských knihoven.⁵⁸ Často se uvádí, že Bertha Pappenheim byla vzdáleným potomkem Glikl⁵⁹, ale není tomu tak. Pappenheim byla spřízněna s Chajimem, manželem Glikl, byla totiž vzdáleným potomkem jeho sestry Jente.⁶⁰ Překlad Berthy Pappenheim nazvaný *Die Memoiren der Glückel von Hameln. Aus dem Jüdisch-Deutschen von Bertha Pappenheim*⁶¹, roku 1994 vydaný podruhé, je jediným úplným překladem Paměti do němčiny, a kromě překladu Chavy Turnianski do hebrejštiny (z roku 2006) jediným úplným překladem Paměti vůbec.

Strůjcem velké popularity Paměti Glikl byl až Alfred Feilchenfeld, který je přeložil do němčiny a vydal roku 1913 ve značně zkrácené podobě pod názvem *Denkwürdigkeiten der Glückel von Hameln. Aus dem Jüdisch-Deutschen übersetzt, mit Erläuterungen versehen und herausgegeben von Alfred Feilchenfeld*.⁶² Zkrácení textu bylo vedeno záměrem soustředit se na čistou biografii a historii, která byla pro Feilchenfelda, jakožto historika zabývajícího se německými a zvláště hamburskými Židy, to podstatné. Krácení spočívalo ve vynechání náboženských úvah a poučných příběhů, které se tu a tam v textu objevují (pouze tři z nich dal na ukázkou do dodatků). Takto se mu povedlo v podstatě eliminovat první kapitolu (přeložil z ní jen úryvky, asi dvě a půl strany z celkem dvaceti tří), a aby zachoval rozčlenění paměti na sedm kapitol, rozpůlil druhou kapitolu na dvě části.⁶³ Kromě krácení a vynechávání Feilchenfeld učinil také významné změny v pořadí vyprávění. Když se Glikl ve vyprávění nechala vést asociacemi, seřadil Feilchenfeld vyprávění tak, aby šlo po sobě chronologicky. Všechny tyto jeho změny byly pamětem Glikl přirozeně na škodu, jelikož obírají text o jeho charakteristické rysy.⁶⁴ Dílo se dočkalo náležitého ohlasu v německém židovském i nežidovském tisku a bylo přijato velmi pozitivně, byl to jeden z velkých úspěchů

⁵⁸ Roggenkamp, str. XVIII.

⁵⁹ Např. Roggenkamp, str. XVII; Richarz, str. 11; Rosen, Robert S., Introduction, in: *The memoirs of Glückel of Hameln*. Translated with notes by Marvin Lowenthal, New York 1977, str. XII.

⁶⁰ Viz genealogické tabulky (*Die Memoiren*, příloha A a F).

⁶¹ *Die Memoiren der Glückel von Hameln. Aus dem Jüdisch-Deutschen von Bertha Pappenheim*, Wien 1910.

⁶² *Denkwürdigkeiten der Glückel von Hameln. Aus dem Jüdisch-Deutschen übersetzt, mit Erläuterungen versehen und herausgegeben von Alfred Feilchenfeld*, Berlin 1913.

⁶³ První kapitola tedy sestává ze zbytku původní první kapitoly a poloviny původní druhé kapitoly. Druhá kapitola je druhou polovinou původní druhé kapitoly.

⁶⁴ Glikl, str. 71.

vydavatelství *Jüdischer Verlag* v Berlíně. V následujících deseti letech paměti ve Feilchenfeldově překladu vyšly v dalších třech vydáních (celkem 20 000 exemplářů), dále byly čtyřikrát vydány v letech 1979 až 1999.⁶⁵ Tento překlad se navíc stal základem pro překlady Paměti do dalších jazyků.

Velký úspěch zaznamenaly Paměti Glikl následně i v dalších zemích. V angličtině vyšel v New Yorku v roce 1932 překlad Marvina Lowenthala, který byl opětovně vydán roku 1977 u *Schocken Books*.⁶⁶ Lowenthal zkrátil text Paměti ještě podstatněji než Feilchenfeld, z jehož překladu vycházel, redukoval opět hlavně náboženské reflexe a vyškrtl i všechny příběhy. Z Feilchenfeldova překladu vycházeli i překladatelé Paměti do francouzštiny (1971)⁶⁷ a italštiny (1984).⁶⁸ Roku 1962 vyšel druhý překlad do angličtiny, pořízený přímo z jidiš (z Kaufmannova vydání). Tento překlad Paměti je téměř úplný, neboť překladatelka, Beth-Zion Abrahams, zredukovala text významněji pouze na dvou místech.⁶⁹ Z jazyka originálu byly Paměti přeloženy také do hebrejštiny (1929⁷⁰ a 2006⁷¹), moderního jidiš (1967)⁷² a holandštiny (1987).⁷³ V poslední době vyšel také překlad do ruštiny (2001).⁷⁴ Všechny tyto překlady, až na překlad do hebrejštiny od Chavy Turniansky, jsou do různé míry zkráceny.⁷⁵

Vzniklo také mnoho překladů různých částí Paměti, často ve formě článků v periodikách, přeložených buď přímo z jidiš nebo z některého z překladů.⁷⁶ Dále byla publikována mnohá zkrácená přepracování Paměti, například zpracování pro mladé čtenáře v angličtině (1967)⁷⁷ a hebrejštině (1988).⁷⁸

O popularitě Paměti Glikl svědčí také to, že toto dílo bylo mnohokrát volně zdramatizováno a uvedeno na jevišti. Například divadelní kus Maxe Baumanna s názvem *Glückel von Hameln: Ich*

⁶⁵ 2. vydání 1914, 3. vydání 1920, 4. vydání 1923, 5. vydání 1979, 6. vydání 1980, 7. vydání 1987 a 8. vydání 1999 (Richarz, str. 24, pozn. 12 a 14).

⁶⁶ The Memoirs of Glückel of Hameln. Translated with introduction and notes by Marvin Lowenthal, New York 1932. Vydání u Schocken Books, New York 1977, obsahuje úvod od Roberta S. Rosena (Richarz, str. 24, pozn. 16).

⁶⁷ Mémoires de Glückel Hameln, traduction et présentation de Léon Poliakov, Paris, 1971 (Podle Glikl, str. 71).

⁶⁸ Memoire di Glückel Hameln. Introduzione di Piero Stefani. Traduzione di Vanna Lucattini Vogelmann, Firenze, 1984 (Podle Glikl, str. 71).

⁶⁹ The Life of Glückel of Hameln (1646-1724) Written by Herself, translated from the original Yiddish and edited by Beth-Zion Abrahams, London 1962 a New York 1963 (Podle Glikl, str. 72).

⁷⁰ Zichronot Glikl. Targum Alexander Ziskind Rabinowitz, Tel Aviv 1929 (Podle Glikl, str. 72).

⁷¹ Glikl. Memoires 1691-1719. Edited and Translated from the Yiddish by Chava Turniansky, Jerusalem 2006.

⁷² Glikl Hamil, Zichrojnes, in hajntikn jidiš fun Josef Bernfeld, arajnfir un redakcie fun Šmuel Ražansky, Buenos Aires, 1967 (Podle Glikl, str. 72).

⁷³ De memoires van Glikl Hamel (1645-1724) Door haarzelf geschreven, Nederlandse vertaling Mira Rafalowitz, Amsterdam, 1987 (Podle Glikl, str. 72, pozn. 192).

⁷⁴ Moskva, 2001 (Podle Glikl, str. 72, pozn. 193).

⁷⁵ Glikl, str. 72.

⁷⁶ V němčině kromě překladů Tendlauových a Kayserlingových například též: Grözinger, Elvira, Glückel von Hameln, Kauffrau, Mutter und erste jüdisch-deutsche Autorin (Jüdische Miniaturen 11), Berlin, 2003. V angličtině například: Lask, Beth-Zion, „Memoirs of a Matriarch: Glückel von Hameln“, Menorah Journal, 20, 1 (April-June 1932), str. 35-40 (Podle Glikl, str. 72, pozn. 194).

⁷⁷ The Adventures of Glückel of Hameln, translated by Bea Stadler, New York 1967 (Podle Glikl, str. 72, pozn. 195).

⁷⁸ Etrog, Ba-eš uva-majim: korot chajeha šel marat Glikl me-Homil, Bnej Brak 1988 (Podle Glikl, str. 72, pozn. 195).

*fordere Gerechtigkeit*⁷⁹ tematizující vraždu hamburského Žida, o níž Glikl v Pamětech vypráví, byl přeložen do jidiš a od roku 1937 uváděn v Lodži se slavnou Idou Kaminskou jako Glikl v hlavní roli.⁸⁰ V roce 2000 byl v New Yorku dokonce uveden muzikál s názvem *The Memoirs of Glückel of Hameln*.⁸¹ Z Pamětí čerpali inspiraci také básníci.⁸²

3.3. Odborná literatura

V době zveřejnění Pamětí i v průběhu 20. století nebyly o díle Glikl napsány téměř žádné vědecké studie. Mnozí badatelé z Pamětí čerpali fakta ke svým pracem na různá témata, a odborníci zabývající se dějinami jidiš literatury Glikl a její dílo zahrnovali do svých přehledů.⁸³ Na počátku 20. století napsal Alfred Landau studii zabývající se jazykem Pamětí⁸⁴, v té době vyšlo také v německých židovských periodikách několik historických studií, které byly zaměřeny na doplnění informací o událostech a osobách zmíněných v Pamětech.⁸⁵ Od té doby až do začátku 80. let⁸⁶ 20. století nevyšla o Glikl a jejím díle téměř žádná práce.⁸⁷ Monika Richarz je toho názoru, že právě značná popularizace Pamětí Glikl možná stála v cestě jejich serióznímu vědeckému prozkoumání, které se rozmohlo ve větší míře teprve v 90. letech 20. století, jak v Německu, tak i v USA a Izraeli⁸⁸, v souvislosti s rostoucím zájmem o autobiografii a genderovou problematiku.⁸⁹ V 90. letech vznikly významné práce Israely Klayman-Cohen, zabývající se hebrejským elementem v jazyce Glikl⁹⁰, a historičky Natalie Zemon Davis⁹¹, na kterou navázali další, například Dorothy

⁷⁹ Glikl z Hameln: *Žádám spravedlnost* (překlad JP).

⁸⁰ Richarz, str. 13.

⁸¹ Richarz, str. 13.

⁸² Například Josef Ozer a Edouard Roditi (Glikl, str. 11, pozn. 201).

⁸³ Například Zinberg, Israel, *A history of Jewish literature*. Translated and edited by Bernard Martin. Old Yiddish Literature from Its Origins to the Haskalah Period, New York, 1975.

⁸⁴ Landau, Alfred, *Die Sprache der Memoiren Glückels von Hameln*, in: *Mitteilungen der Gesellschaft für jüdische Volkskunde* 1901, Heft 1 (1901), str. 20-68.

⁸⁵ Grunwald, Max, *Das Zeitalter der Glückel von Hameln*, in: *Mitteilungen der Gesellschaft für jüdische Volkskunde*, 12 (1903), str. 4-19; Grunwald, Max, *Beiträge zu den Memoiren der Glückel von Hameln*, in: *Mitteilungen der Gesellschaft für jüdische Volkskunde*, 18 (1915), str. 63-68; Simonsen, D. *Eine Confrontation zwischen Glückel Hameln's Memoiren und den alten Hamburger Grabbüchern*, in: *Monatsschrift für Geschichte und Wissenschaft des Judentums*, 49 (1905), str. 96-106; Ginsburger, Moses, *Samuel Levy, ein Stiefsohn der Glückel von Hameln*, in: *Monatsschrift für Geschichte und Wissenschaft des Judentums*, 51 (1907), str. 480-500.

⁸⁶ V 80. letech vyšlo v Německu několik studií, například: Awerbuch, Marianne, *Über das Lebensverständnis der Glückel von Hameln*, in: *Osten-Sacken, Peter von den* (ed.), *Juden in Deutschland: Zur Geschichte einer Hoffnung, Historische Längsschnitte und Einzelstudien* (Veröffentlichungen aus dem Institut Kirche und Judentum, 11), Berlin, 1980, str. 127-142; Marwedel, Günter, *Glückel von Hameln und ihre Familie in den Steuerkontenbüchern der aschkenasischen Gemeinde Altona*, in: *Freimark, Peter, Lorenz, Ina, Marwedel, Günter, Judentore, Kuggel, Steuerkonten* (Hamburger Beiträge zur Geschichte der deutschen Juden, 9), Hamburg, 1983, str. 70-97; Wiedemann, Conrad, *Zwei jüdische Autobiographien im Deutschland des 18. Jahrhunderts: Glückel von Hameln und Salomon Maimon*, in: *Moses, Stéphane, Schöne, Albrecht* (eds.), *Juden in der deutschen Literatur: Ein deutsch-israelitisches Symposium*, Frankfurt a.M., 1986, str. 88-113.

⁸⁷ Až na práci Minkoffovu: Minkoff, Nachum-Baruch, *Glikl Hamel (1645-1724)*, New York, 1952.

⁸⁸ Richarz, 13f.

⁸⁹ Glikl, str. 11.

⁹⁰ Klayman-Cohen, Israella, *Die hebräische Komponente im Westjiddischen am Beispiel der Memoiren der Glückel*

Bilik a Gabriele Jancke⁹², a vzniklo mnoho prací zabývajících se jedním nebo více aspekty díla Glikl. Na začátku července roku 1996 byla v Hamburku uspořádána mezinárodní konference u příležitosti stého výročí zveřejnění Paměti Glikl Davidem Kaufmannem, s názvem *Die Welt der Glückel Hameln: Jüdische Existenz in der Frühen Neuzeit*⁹³, na níž se vědci systematicky zabývali různými tematickými okruhy Paměti. V návaznosti na tuto konferenci vyšel sborník příspěvků, které na ní zazněly.⁹⁴ Na hamburské konferenci byl vznesen požadavek na nové kritické vydání Paměti Glikl v originále, neboť není možné seriózně zkoumat dílo pouze ve zkrácených a přepracovaných překladech, které neodrážejí věrně jeho charakter. Tohoto úkolu se chopila Chava Turniansky, vydala Paměti v originálním jidiš, přeložila je z jidiš do hebrejštiny a připojila obsáhlý informativní úvod a bohatý poznámkový aparát.⁹⁵ Co se týče odborné literatury ke Glikl a jejím Pamětem v češtině, objevila jsem pouze diplomovou práci Terezy Rychlíkové z Husitské teologické fakulty Univerzity Karlovy v Praze z roku 2003.⁹⁶

3.4. Rozdělení a obsah

Paměti jsou rozděleny do sedmi kapitol, nazvaných knihy. Podle Davis toto rozdělení souvisí se sedmdesáti lety, na něž je stanoven lidský život.⁹⁷ Idea lidského života vyměřeného na sedmdesát let pochází z žalmů⁹⁸ a Glikl ji uvádí na začátku první kapitoly, ale ne v souvislosti s rozdělením Paměti. Dalším důvodem k rozdělení díla na sedm částí by podle Davis mohlo být to, že se Glikl mohla někde doslechnout, že některé spisy literatury musar⁹⁹ bývají tímto způsobem rozčleněny (např. *Igeret ha-tešuva* od Jony Gerondiho nebo *Sefer micvot katan* od Izáka z Corbeil).¹⁰⁰ Každopádně Glikl toto rozdělení předem oznamuje a dodržuje ho. Na začátku druhé knihy Glikl píše: „Nuže, nechci se u toho děle zdržovat, neboť mám v úmyslu, dá-li Bůh, zanechat vám toto v sedmi malých knížkách, jestliže nás Bůh uchová při životě.“¹⁰¹

von Hameln, Hamburg, 1994.

⁹¹ Davis, Natalie Zemon, *Women on the Margins: Three Seventeenth-Century Lives*, Cambridge and London, 1995. Z tohoto pojednání o třech ženách byla vyňata část věnovaná Glikl a přeložena do němčiny pod názvem *Mit Gott rechten, Das Leben der Glikl bas Judah Leib genannt Glückel von Hameln* (Berlin, 2003).

⁹² Bilik, Dorothy, *The Memoirs of Glikl of Hameln: The Archeology of the Text*, in: *Yiddish*, 9, no. 2 (1992), str. 5-22; Jancke, Gabriele, *Die Synchronot (Sichronot, Memoiren) der jüdischen Kauffrau Glückel von Hameln zwischen Autobiographie, Geschichtsschreibung und religiösem Lehrtext: Geschlecht, Religion und Ich in der frühen Neuzeit*, In: Heuser, Magdalene (ed.), *Autobiographien von Frauen: Beiträge zu ihrer Geschichte (Untersuchungen zur deutschen Literaturgeschichte, 85)*, Tübingen, 1995, str. 93-134.

⁹³ Glikl, str. 11, pozn. 212.

⁹⁴ Richarz, Monika (ed.), *Die Hamburger Kauffrau Glikl: Jüdische Existenz in der Frühen Neuzeit*, Hamburg, 2001.

⁹⁵ Glikl. *Memoires 1691-1719*, Edited and translated from the Yiddish by Chava Turniansky, Jerusalem 2006.

⁹⁶ Rychlíková, Tereza, *Odras židovského života v Pamětech Glikl z Hameln*, Praha, 2003 (nepublikováno).

⁹⁷ Davis, *Mit Gott rechten*, str. 55.

⁹⁸ Viz Ž 90:10.

⁹⁹ Výchovné etické spisy.

¹⁰⁰ Davis, *Mit Gott rechten*, str. 144, pozn. 97.

¹⁰¹ *Die Memoiren*, str. 21.

Glikl sepsala své dílo ve dvou obdobích. Prvních pět kapitol Paměti pochází z doby po smrti svého prvního manžela Chajima, šestou a sedmou kapitolu napsala Glikl poté, co se podruhé provdala. Podle svých vlastních slov v úvodu první kapitoly začala s psaním Paměti roku 1691¹⁰² a zakončila první etapu psaní po devíti letech, po roce 1700.¹⁰³ Dle Turniansky v textu není možné najít indicie, podle nichž by se dalo vyvodit, jestli Glikl psala kontinuálně, nebo s časovými předěly.¹⁰⁴ Jinak vypadá situace v druhém období psaní Paměti. Je zřejmé, že Glikl napsala šestou kapitolu v době největšího rozčarování ze svého druhého sňatku (který jí byl navržen roku 1699), v období po bankrotu svého druhého muže Hirše Levyho (1702). Tato kapitola tedy vznikla roku 1702 nebo krátce poté. Z důsledného používání formule pro zesnulé za jménem svého muže v sedmé kapitole lze usuzovat na to, že tuto kapitolu Glikl psala po roce 1712, kdy podruhé ovdověla. V sedmé kapitole se nachází mnohem více přesných dat různých událostí, než v předchozích knihách, poslední události v této kapitole pocházejí z let 1715 a 1719. Z těchto údajů ovšem nevyplývá, v kterém roce vlastně Glikl psaní Paměti definitivně zakončila.¹⁰⁵

První kapitola Paměti se výrazně odlišuje od ostatních, autobiografických kapitol. Jejím obsahem jsou etická nabádání, které Glikl směřuje ke svým dětem, poučná vyprávění a množství citátů ilustrujících to, jak Glikl, jakožto zbožná Židovka, nahlíží na smysl pozemského života, službu Bohu, Boží spravedlnost, smysl utrpení, hřích, pokání, odměnu, trest a pod.

Druhou kapitolou začíná vlastní autobiografická část Paměti. Glikl se zmiňuje o svém narození a dětství, pojednává o tehdejších poměrech v hamburské a altonské židovské obci, barvitě líčí své předky. Dále píše o rodině svého muže, o svém prvním těhotenství s dcerou Ciporou a končí obřízkou svého prvního syna Natana. V druhé kapitole se nachází také poučné vyprávění o zbožném muži.

V třetí kapitole jsou vylíčeny tyto události: Chajimovo obchodování a jeho obchodní společníci, narození dcery Mate, rozruch v hamburské židovské obci kvůli falešnému mesiáši Šabtaji Cvimu, morová epidemie, smrt dcery Mate, narození dcery Chany. Sem je začleněn také příběh o císařovně Ireně a příběh o Reb Jochananovi.

Čtvrtá kapitola vypráví o zlodějích diamantů v Norsku, velkolepé svatbě dcery Cipory v Kleve, dobrodružném návratu ze svatby zpátky do Hamburku a obchodech. Glikl zmiňuje svatbu syna Natana, smrt svého otce, narození svých dětí, úmrtí novorozence. Nachází se zde příběh o králi a filozofovi (Krésus a Solón).

Neobvyklé rysy vykazuje pátá kapitola – na konci čtvrté kapitoly je oznámen její obsah (vylíčení

¹⁰² Glikl, str. 6.

¹⁰³ Poslední datovaná událost v páté kapitole se odehrála roku 1700 (Glikl, str. 7, pozn. 21).

¹⁰⁴ Glikl, str. 7.

¹⁰⁵ Tamtéž, str. 7.

nemoci a smrti Chajima Hameln), vypráví se v ní však i mnohem více o dalších pozdějších událostech (např. o svatbách několika dcer a synů, obchodních nezdarech syna Lejba, úmrtí dcery Hendele, vraždě dvou hamburských Židů) a je zakončena jinak než předešlé kapitoly. Glikl se na konci vůbec neobrací na Stvořitele s požehnáními, díky a prosbami, tak jako to dělá v předchozích kapitolách, nýbrž kapitolu zakončuje náhle vprostřed vyprávění o přípravě svatby svého syna Mošeho, aby ho dokončila teprve v šesté kapitole, neboť svatba Mošeho se udála až těsně před jejím sňatkem s Hiršem Levym. Davis o této kapitole tvrdí, že její začátek vznikl mnohem dříve (1689) než její dokončení (1699).¹⁰⁶ Turniansky se domnívá, že pátá kapitola může svědčit o tom, že se Glikl odklonila od hypotetického původního plánu stavby svého díla, které snad zamýšlela zakončit vylíčením Chajimovy smrti.¹⁰⁷ V této kapitole se také nachází příběh o královu synovi a jeho přátelích a příběh o králi, který nemohl usnout.

V šesté knize líčí Glikl svou druhou svatbu s Hiršem Levym a přestěhování se do Met, svatby svých dětí, úmrtí syna Lejba a vypravuje příběh o Emunisovi a Danile a příběh o Alexandrovi Makedonském a lidském oku.

Sedmá kniha je věnována vylíčení Hiršova bankrotu, jeho smrti, neshod ohledně obsazení místa vrchního rabína metské židovské obce a neštěstí v synagoze o svátku Šavu'ot. Paměti Glikl zakončila vyprávěním o zvláštním vidění jedné metské ženy.

3.5. Žánr Pamětí

Překladaelé, badatelé a vydavatelé použili pro dílo Glikl rozdílné názvy – *zichrojnes*, *Memoiren*, *Denkwürdigkeiten*, *Tagebuch*, *Autobiographie*, *Leben* nebo dokonce *Abenteuer*. Glikl však svému dílu nedala žádný název, ani neudala, jakého je její dílo žánru. To bylo podle Turnianski velice neobvyklé, neboť v její době byl kromě názvu knihy udáván i její žánr (např. *majse* - příběh, *lid* - píseň, *špil* - hra, *minhogim* - zvyky, *mešolim* - pohádky, *tchines* – modlitby, atd). Vnuč Glikl dodal k opisu originálu Pamětí, který pořídil jeho otec Moše, titulní stranu, ale ani on zde neuvedl žádný název či označení žánru.¹⁰⁸

Glikl sama se ve svých Pamětech pečlivě vyhýbá tomu, aby své dílo nějak označila. Na místě, kde by bylo potřeba nějaké podstatné jméno, používá ukazovacích zájmen זה (to), דיוווש (toto), זאלכייש (ono) a דאש (to). Pouze dvakrát uvádí v souvislosti se svým dílem označení žánru, z toho jednou vysvětluje, že její dílo není ספר מוסר (kniha o morálce).¹⁰⁹ Na druhém místě píše o svém

¹⁰⁶ Davis, *Mit Gott rechten*, str. 55 a 144, pozn. 98.

¹⁰⁷ Glikl, str. 10.

¹⁰⁸ Turniansky, *Glikls Werk*, in: Richarz, str. 68.

¹⁰⁹ Glikl, str. 12.

záměru psát o svém mládí, psát דיא בישרייבונג (popis)¹¹⁰, to ale Turniansky nepovažuje za určující pro označení žánru celého díla, neboť tento pojem se v souvislosti s Pamětmi objevuje jen jednou a týká se pouze mládí Glikl.¹¹¹

Ačkoli Glikl popírá, že by její dílo bylo ספר מוסר, a jako celek to kniha o morálce opravdu není, první kapitola Pamětí by při vypuštění několika málo pasáží byla skutečně normální miniaturní ספר מוסר v jidiš, se všemi charakteristickými znaky: styl a jazyk, obsah, témata, používání první osoby plurálu místo singuláru, způsob začlenění citátů, rčení a příběhů, atd. Zdá se, že jako pramen inspirace i jako stylistický vzor pro první kapitolu posloužila Glikl hebrejská kniha *Ješ nochalin* od Avrahama ben Šabtaje Šeftla Horowitze, o níž se Glikl zmiňuje, že jí byla předčítána v jidiš.¹¹²

Odhlížeje od zjevného vlivu literatury musar a *tchines* (modliteb pro ženy) nabízí dílo Glikl množství literárních žánrů, které, kdyby se vyňaly z textu, by mohly klidně existovat samy o sobě. Některé žánry jsou uvedeny jménem (*majse, historie, gešichte, fabl* - bajka, *šprichvort* – přísloví), jiné nazvané nejsou (nářky, vyznání, genealogické zprávy, kroniky historických událostí, zprávy o podivných nebo senzačních událostech jako katastrofy a vraždy, cestopisy, humorné epizody a další).¹¹³ Ačkoli několik autobiografií a pamětí bylo napsáno dříve než Paměti Glikl (hlavně v hebrejštině, většinou ovšem nebyly zveřejněny), nedají se tyto s dílem Glikl srovnávat¹¹⁴ a nesloužily jí jako předloha. Davis dává do souvislosti s Pamětmi žánr „etické závěti“, obsahující etická učení a životní moudra spolu s pokyny týkající se vlastního pohřbu a rozdělení majetku po smrti.¹¹⁵ Glikl sama v Pamětech zmiňuje závěť tchyně své sestry, Pesele Ries: „*Jsou to divy, jichž se lze dočíst v té závěti, kterou ona, blahé paměti, udělala. Nemohu o tom nic napsat. Kdo by si ji chtěl přečíst, může ji ještě nalézt u jejích dětí, neboť ony ji jistě nezhodily.*“¹¹⁶ Ale s výjimkou první kapitoly se nelze domnívat, že by žánr etické závěti mohl být pro knihu Glikl modelem. Tento specifický žánr, patřící do literatury musar, je velmi prakticky orientován a etické závěti neobsahují žádný životní příběh nebo epizody ze života autora, čímž se tedy podstatně liší od Pamětí.¹¹⁷ Podle Turniansky je dílo Glikl tak zcela odlišné od všeho, co bylo do té doby zveřejněno v jidiš nebo hebrejštině, že není divu, že pro to nenašla žádný název.¹¹⁸

¹¹⁰ Tamtéž, str. 40.

¹¹¹ Turniansky, Glikls Werk, in: Richarz, str. 69.

¹¹² Turniansky, Glikls Werk, in: Richarz, str. 71.

¹¹³ Tamtéž, str. 73.

¹¹⁴ Další autobiografie jsou zmíněné u Davis, *Mit Gott rechten*, str. 133, pozn. 52; Yuval, Israel Y., *A German Jewish Autobiography from the 14th Century*, in: *Tarbiz* 56 (1986), str. 542-545 (podle Turniansky, Glikls Werk, str. 90, pozn. 83).

¹¹⁵ Davis, *Mit Gott rechten*, str. 39.

¹¹⁶ Glikl, str. 314.

¹¹⁷ Turniansky, Glikls Werk, in: Richarz, str. 71.

¹¹⁸ Tamtéž, str. 84.

3.6. Motiv psaní Pamětí

Glikl začala psát své Paměti roku 1691 dle svých slov na počátku první knihy „*kvůli mnohým starostem, útrapám a žalu*“, aby tím „*zahnala melancholické myšlenky*“, když „*mnohou noc strávila beze spánku*“ po smrti svého prvního manžela Chajima. Ale to evidentně nebyl její jediný motiv. Její dílo mělo svého adresáta, a tím byly hlavně její děti. Často je přímo oslovuje „*moje milé děti*“¹¹⁹, někdy zase samu sebe označuje slovy „*já, matka*“.¹²⁰ Pro své děti píše Glikl podrobně o jejich otci Chajimovi, jehož chování v průběhu celého jeho života líčí jako vzorné. Glikl chtěla také zprostředkovat dětem rodinnou historii, jak sama píše v druhé knize. „*Mé milé děti, piši vám toto, aby když dnes nebo zítra přijdou vaše milé děti a vnuci, a nebudou znát svou rodinu, sestavila jsem v krátkosti toto, abyste věděli, z jakých lidí pocházíte.*“¹²¹ Podle Maxe Erika zamýšlela Glikl svým dětem zprostředkovat také své životní zkušenosti, varovat je před možnými nepravostmi, ukázat jim, jak se správně chovat v mezilidských vztazích, v rodině, v obchodování – zkrátka jim předat vlastní životní filozofii.¹²²

Mnozí badatelé si myslí, že kromě svých dětí mohla mít Glikl při psaní svých pamětí před očima i další čtenáře.¹²³ Davis považuje Paměti Glikl za nářek směřující k Bohu, který je také jejím čtenářem, za jakousi při s Bohem jdoucí v biblické tradici.¹²⁴ L. Ysaye pochybuje o tom, že by Glikl psala pouze za účelem zahnání melancholických myšlenek a hlavní motiv psaní Pamětí vidí v radosti z tvorby a ve vášni pro líčení událostí. Glikl pojímá jako umělkyni obdařenou tvůrčím duchem a pohledem malíře.¹²⁵ Turniansky se domnívá, že Glikl chtěla své čtenáře nejen poučit, ale také pobavit, proto začlenila do Pamětí i mnohé zábavné prvky, jak humorné příhody ze svého života, tak různá vyprávění opsaná z rozličných pramenů „*pro ukrácení dlouhé chvíle*“. Jedna příhoda je například uvedena slovy: „*Z dlouhé chvíle musím napsat o jednom pěkném povyražení, které se nám přihodilo, abych tímto knihu trošku prodloužila*“¹²⁶, a následuje vyprávění o tom, jak došlo k záměně kojenců, dcer Glikl a její matky. Jindy Glikl píše: „*Poněvadž svět má rád něco nového, tak jsem přepsala tento příběh v jidiš ze svatého jazyka...*“¹²⁷

¹¹⁹ Např. Die Memoiren, str. 3, 12.

¹²⁰ Tamtéž, str. 308.

¹²¹ Tamtéž, str. 60.

¹²² Erik, Max, Di geshikhte fun der yidisher literatur fun di eltste tsaytn biz der haskole-tkufé, Warschau 1929. str. 403. Podle Turnianski, Glikls Werk, in: Richarz, str. 70.

¹²³ Turnianski, in: Richarz, str. 69.

¹²⁴ Davis, Mit Gott rechten, str. 87f.

¹²⁵ Ysaye, L., Einiges aus den Memoiren der Glückel von Hameln, in: Mitteilungen der Gesellschaft für jüdische Volkskunde 1901, Heft VII (1901), str. 2f.

¹²⁶ Glikl, str. 132.

¹²⁷ Tamtéž, str. 504. Turniansky se nedomnívá, že by Glikl chtěla říct, že příběh přeložila. Spíše měla na mysli, že přepsala příběh, který byl předtím přeložen do jidiš z hebrejštiny (Glikl, str. 505, pozn. 75).

3.7. Jazyk Paměti

Při pojednání o jazyce Paměti Glikl se nikdo nemůže vyhnout nutnosti tento jazyk pojmenovat. Právě tento zdánlivě jednoduchý úkon je ale velmi kontroverzní. Někteří odborníci totiž nazývají tento jazyk *západní jidiš*¹²⁸, nebo *západoevropská jidiš*¹²⁹, zatímco další (němečtí) badatelé upřednostňují název *Jüdischdeutsch*¹³⁰ (tedy židovská němčina). U nás se tento jazyk běžně označuje jako *jidiš* nebo *judendeutsch* (*jidn tajč*). Například Jinřich Vacek, překladatel *Majsebuchu*¹³¹, píše v úvodu k této knize: „*Jazyk Majsebuchu označujeme za jidiš, to je však příliš široký pojem. Jazyk této knihy se výrazně liší od jazyka literatury, která v jidiš vznikala především ve východní Evropě v 19. a 20. století [...] Přesnější by bylo mluvit o judn tajč (či jidn tajč, „židovská němčina“), setkáváme se i s termínem vajber tajč („ženská němčina“), který označuje nejen jazyk, ale i písmo, v němž byl tento druh literatury tištěn.*“¹³²

Na tomto místě je vhodné uvést krátký přehled dějin jidiš. Jazyk jidiš vznikl v jižním Německu v Porýní pravděpodobně již v 10.-11. století, první datovaný dokument v jidiš pochází ale až z roku 1272 (krátké požehnání v machzoru¹³³). Mateřtinou Židů přicházejících do Porýní byla jistá podoba starofrancouzštiny nebo italštiny s hebrejskými a aramejskými prvky. Jidiš vychází z hornoněmeckých (popř. středoněmeckých) dialektů, ne z dolnoněmeckých, neboť v severním Německu se Židé usadili později. S postupující migrací Židů na východ přibírá jidiš k semitské, románské a germánské složce též slovanské elementy. V jidiš vznikla velmi bohatá literatura, do konce 18. století byla psána literárním jazykem, který měl být srozumitelný v celé aškenázké diaspoře. S osvícenstvím a emancipací na západě přestal být literární jazyk zapotřebí, neboť Židé na západě si osvojovali němčinu či holandštinu a Židé ve východní Evropě, kde jidiš zůstala živým jazykem, cítili, že starý spisovný jazyk pro ně již není dostatečně srozumitelný, tudíž zde vznikla nová jidiš literatura v hovorové řeči východoevropských Židů.¹³⁴

Všichni, kteří se zabývají jazykem Paměti jsou si zajedno v tom, že Glikl píše ve svém mateřském jazyce, který nazývá *tajč*, a že tento jazyk je onou řečí, kterou používali do osvícenství,

¹²⁸ Například Weinreich, Max, Rošeprokim vegn majrevdikn jidiš, in: Jidische Sprach 13 (1953), str. 35-69 (podle Timm, Erika, Glikls Sprache vor ihrem sozialhistorischen und geographischen Hintergrund, in: Richarz, Monika (Hrsg.), Die Hamburger Kauffrau Glikl. Jüdische Existenz in der Frühen Neuzeit, Hamburg 2001, str. 65, pozn. 1); Erika Timm nebo Israela Klayman-Cohen.

¹²⁹ Harshav, Benjamin, The Meaning of Yiddish, Berkeley 1990, str. 29f. (Podle Davis, Mit Gott rechten, str. 137, pozn. 68).

¹³⁰ Například Weinberg, Werner, Die Bezeichnung Jüdischdeutsch. Eine Neubewertung, in: Zeitschrift für deutsche Philologie 100 (1981), Sonderheft Jiddisch, str. 253-290; Simon, Bettina, Jiddische Sprachgeschichte. Versuch einer neuen Grundlegung, Frankfurt a.M. 1988 (podle Timm, str. 65, pozn. 2).

¹³¹ Majsebuch aneb Kniha jidiš legend a příběhů, jak ji roku 5362/1602 vydal v Basileji Jaakov bar Avraham. Část první, Plzeň 2005.

¹³² Majsebuch, str. 9.

¹³³ Modlitební kniha používaná při svátcích.

¹³⁴ Shmeruk, Chone, Dějiny literatury jidiš, Olomouc 1996, str. 13-17.

a zčásti i poté, aškenázští Židé ve střední Evropě. Dále všichni sdílí názor, že se jazyk aškenázů nacházejících se dále na východě (Polsko, Litva, Bělorusko, Ukrajina) nazývá *jidiš*. Sporná otázka tedy zní, zda je tento jazyk Pamětí bližší němčině, a měl by se tedy pojímat jako variantu němčiny a nazývat *Jüdischdeutsch* (nebo *judendeutsch*), nebo zda je bližší jazyku východních aškenázů, a měl by být proto označen za *západní jidiš* (vedle *východní jidiš*) a být zařazen pod *jidiš*.¹³⁵

Erika Timm přináší ve své studii¹³⁶ několik přesvědčivých argumentů, proč nazývat jazyk Pamětí Glikl *západní jidiš*, a ne *judendeutsch*, či *Jüdischdeutsch*. Je to například používání hebrejské abecedy a silná integrovaná hebrejsko-aramejská složka jazyka (u Glikl přes 1000 lexémů), u které se zdaleka nejedná pouze o citáty. Dále je třeba přihlídnout k tomu, že až do osvícenství byl jazyk všech evropských aškenázů v hlavních rysech jednotný, což dosvědčuje velký německý filolog Carl Wilhelm Friedrich. Ten nahlíží na „židovský jazyk“ jako na jednotný „od Švábska až po Rusko“, ač oplývající dialekty, které jsou si ale dost blízké, asi jako v němčině dialekt berlínský a lipský.¹³⁷

Rozlišit od sebe *judendeutsch* na západě a *jidiš* na východě za pomoci analýzy písemných památek vzniklých do konce 18. století, lze jen stěží, v mnoha případech vůbec ne, neboť do konce 18. století ovlivňovala písemná západní jidiš velmi silně východní jidiš, a od poloviny 17. století se objevovaly i vlivy z východu na západ. U Glikl tento vliv východního jidiš ještě chybí, ze slovanské složky východního jidiš v Pamětech nalezneme pouze dvě slova: האטשי (ač)¹³⁸ a נעביר (chudák).¹³⁹

Jazyk Glikl obsahuje také dolnoněmeckou složku, kterou objevil roku 1901 Landau. Jedná se o asi 50 lexémů dolnoněmeckého původu. Ojedinele se v Pamětech vyskytují i elementy převzaté z holandštiny¹⁴⁰, hojněji jsou zastoupeny elementy francouzské¹⁴¹, což lze mimo jiné vysvětlit i dlouholetým pobytem Glikl ve francouzských Metách.

3.8. Vzdělání Glikl

V Pamětech nalezneme bohužel pouze málo informací o tom, kde, jak a v čem byla Glikl vzdělávána. Glikl píše o sobě: „*Nemohu o tom napsat žádné novinky, neboť se to odehrálo v mém*

¹³⁵ Timm, in: Richarz, str. 49.

¹³⁶ Tamtéž, str. 49-67.

¹³⁷ Friedrich, Carl Wilhelm, *Unterricht in der Judensprache und Schrift zum Gebrauch für Gelehrte und Ungelehrte*, Prenzlau 1784, str. 48-52 (podle Timm, in: Richarz, str. 66, pozn. 16).

¹³⁸ Např. Glikl, str. 52.

¹³⁹ Např. Glikl, str. 558. Timm, in: Richarz, str. 62.

¹⁴⁰ „*Holand'an říká: Vydat peníze ve svém čase přináší profit.*“ Toto přísloví píše Glikl v holandštině psané hebrejskými písmeny: „*Chelt autzucheben in siner tid, dat makt profit.*“ (přepis dle *Denkwürdigkeiten*, str. 275). Turniansky se domnívá, že se Glikl s tímto rčení seznámila při obchodech v Amsterdamu nebo je slyšela v Hamburku od obchodníků z Nizozemí (Glikl, str. 551, pozn. 343).

¹⁴¹ Timm, in: Richarz, str. 64. Z francouzštiny pochází např. פילצל (služka – z *pulcelle*) (Glikl, str. 576).

*dětství, když jsem byla dítětem, které musí sedět v chederu*¹⁴² a o svém otci: „*Své děti, jak syny, tak dcery, nechal vyučit v náboženských i světských záležitostech.*“¹⁴³ Co si ale máme představit pod „náboženskými a světskými záležitostmi“ při vzdělávání dívek? Do první skupiny spadá jistě hebrejská abeceda, modlitby, částečná znalost bible (většinou v jidiš) a náboženské příkazy týkající se žen.¹⁴⁴ Glikl byla navíc sečtělá a dobře znala literaturu musar v jidiš i některé překlady hebrejských etických spisů. Ve svém díle odkazuje na jidiš knihy *Brantšpígl*¹⁴⁵ a *Lev tov*¹⁴⁶ a cituje z hebrejské knihy *Ješ nochalin*¹⁴⁷, která jí byla předčítána v jidiš.¹⁴⁸

Do světských záležitostí by mohly patřit znalosti a dovednosti, které by žena mohla potřebovat ve styku s nežidovským okolím a v obchodování, neboť aškenázské Židovky se často kromě domácnosti a výchovy dětí musely postarat i o obživu rodiny, zatímco jejich muž se věnoval studiu. V některých zámožnějších židovských rodinách byly dcery vyučovány i jazykům (francouzština) a hudbě.¹⁴⁹ Glikl sama francouzsky příliš neuměla, čehož litovala, když se provdala do Met, a o tom, že by hrála na nějaký nástroj, se v Pamětech nezmiňuje. Vypráví ovšem o své nevlastní sestře, dceři první manželky svého otce, která plyně mluvila francouzsky a hrála na cemballo.¹⁵⁰

3.8.1. Znalost hebrejštiny

V Pamětech Glikl se nachází neobyčejné množství hebrejských slov, obrátů a vět. K ilustraci zde uvedu dva odstavce z páté kapitoly Paměti¹⁵¹ v mém překladu do češtiny (hebraismy jsou zde zvýrazněné, hebrejské zkratky zvýrazněné a podtržené):

„Nuže, když se **přiblížila svatba**, odjela jsem **do Berlína s mým synem, ženichem**, a **s mým synem R.** Zanvilem **SG“L a mým švagrem R.** Elijou a Jissacharem Kohenem **na svatbu**, a v Berlíně jsme byli hosty **u R.** Benjamina. Měla-li bych psát o **všech** těch **poctách**, které se mi dostalo **od mého mechutana R.** Hirše a **od mého strýce MHVR“R** Benjamina a **všech lidí v Berlíně a zvláště od vznešeného R.** Judy **a jeho ženy**, nemohla bych to vše vypsát. **Přestože R.** Juda nebyl s Vídeňany zadobře, přesto mi o **šabatu** dával všeliké **vybrané** sladkosti, které jen jsou k vidění, a uspořádal pro mne ohromnou **hostinu**. **Zkrátka, co bych o tom psala šireji.** Dostalo se mi **více poct**, než jich jsem hodna a jež si zaslужuji.

¹⁴² Glikl, str. 54. Cheder je nejnižším stupněm v židovském tradičním vzdělávání.

¹⁴³ Tamtéž, str. 48.

¹⁴⁴ Eliav, Mordechai, Die Mädchenerziehung im Zeitalter der Aufklärung und der Emanzipation, in: Carlebach, Julius (Hrsg.), Zur Geschichte der jüdischen Frau in Deutschland. Berlin 1993, str. 98.

¹⁴⁵ Autorem knihy *Brantšpígl* (dosl. „Planoucí zrcadlo“) byl Moše Chanoch Altschuler. *Brantšpígl*, etická kniha v jidiš pro ženy, byl napsán v 90. letech 16. století, ve své době byl nesmírně populární, byl vydán třikrát ještě za autorova života. (Zinberg, str. 157f).

¹⁴⁶ Etická kniha *Lev tov* („Dobré srdce“) byla napsána Jicchakem ben Eljakumem z Poznaně a vyšla poprvé v Praze roku 1620. *Lev tov* byl sepsán v jidiš pro ženy i pro muže (Zinberg, str. 159f).

¹⁴⁷ Etická kniha, jejímž autorem byl rabi Avraham ben Šabtaj Ha-levi iš Horovic. Dílo vyšlo poprvé v Praze roku 1615 (Glikl, str. 21, pozn. 67).

¹⁴⁸ Glikl, str. 26 a 478.

¹⁴⁹ Eliav, str. 98.

¹⁵⁰ Glikl, str. 72.

¹⁵¹ Glikl, str. 388.

Svatba tedy byla zakončena v radosti a veselí a úctě. Několik dní po svatbě jsme se spolu v radosti a při veselé myšli opět vydali do Hamburku. A předtím, než jsem odjela z Berlína, promluvila jsem si s mým mechutanem R. Hiršem a prosila ho, aby jen na mého syna dobře dohlédl, neboť je to ještě mladý chlapec, který nerozumí obchodu, takže aby dohlédl na jeho záležitosti, vždyť proto jsem se stala jeho mechuteneste, že se domnívám, že můj syn, necht' žije, v něm opět nalezne otce. Můj mechutn R. Hirš mně také odpověděl, že se o svého syna nemám obávat, a že bych si měla přát, abych se o všechny mé děti musela takto obávat, jako o tohoto syna. Ale můj Bože a Pane, jak se karta nešťastně obrátila! Můj mechutn R. Hirš se v tnojim upsal k tomu, že ručí za to, že můj syn u něj bude mít po 3 roky zajištěn *kost*, a každým rokem uloží 400 říšských tolarů, ale to první dodržel asi stejně tak jako to druhé, o čemž napíši ještě více.“

Hebraismy tvoří asi 20% celého textu, což je nezvykle mnoho na to, že se jedná o text v jidiš.¹⁵² Zda se ale dá hovořit o tom, že Glikl používala a ovládala hebrejštinu, o tom se v odborných kruzích vedou spory, a názory různých badatelů se od sebe diametrálně liší. David Kaufmann ve své předmluvě k Pamětem opatrně mluví o lehkosti, s jakou Glikl používá okřídlená rčení z židovské pokladnice moudrosti¹⁵³, ale určitěji se k hebrejštině Glikl nevyjadřuje.¹⁵⁴

Landau tvrdí, že Glikl ovládala hebrejštinu s velkou lehkostí, zároveň ale připouští možnost, že mnohé věty a výrazy, které z pera Glikl zdánlivě spontánně plynou ve chvílích nejsilnějšího patosu, mohou být pouhou reminiscencí náboženské literatury. Landauovi je také nápadné, že na jednom místě Glikl píše, že jí bylo z hebrejské knihy *Ješ nochalin*, jediné hebrejské knihy, kterou v Pamětech uvádí jako pramen, předčítáno v jidiš.¹⁵⁵ Neuměla snad hebrejsky? Časté chyby v hebrejské ortografii ale Landau nepřičítá Glikl, ale tomu, kdo Paměti opisoval, tedy synovi Glikl, který byl rabínem v Baiersdorfu.¹⁵⁶

Minkoff je přesvědčen o tom, že znalosti hebrejštiny měla Glikl velmi slabé. Její hebrejskou slovní zásobu a znalost citátů dává do souvislosti s tím, že Glikl byla dobře obeznámena s náboženskou literaturou v jidiš.¹⁵⁷

Klayman-Cohen uvádí častou námitku, že pokud Glikl neuměla hebrejsky, tak by musela psát hebrejská slova s mnohem více chybami, než tomu je, a s pomocí jidiš ortografie, a vyvrací ji tím, že Glikl mohla umět hebrejsky pouze číst (ale ne zcela rozumět). Mohla tedy být znalá hebrejské ortografie a hebrejská slova mohla mít otisknutá do vizuální paměti.¹⁵⁸ Jelikož ale nemáme k dispozici originál Pamětí, nemůžeme vlastně vůbec vědět, do jaké míry Glikl hebrejský pravopis

¹⁵² Jancke, Gabriele, Glikls Autobiographie im Kontext frühneuzeitlicher autobiographischer Schriften, in: Richarz, Monika (Hrsg.), Die Hamburger Kauffrau Glikl. Jüdische Existenz in der Frühen Neuzeit, Hamburg 2001, str. 102.

¹⁵³ Kaufmann, str. XXXII (podle Klayman-Cohen, str. 7).

¹⁵⁴ Klayman-Cohen, str. 7.

¹⁵⁵ Glikl, str. 478.

¹⁵⁶ Landau, str. 26.

¹⁵⁷ Klayman-Cohen, str. 8.

¹⁵⁸ Tamtéž, str. 8.

ovládala. Již Landau poukázal na to, že při opisování textu mohl syn Glikl, který byl rabinem, její nejhrubější chyby v hebrejštině opravit.¹⁵⁹

Jancke zařazuje Glikl mezi obzvláště vzdělané židovské ženy, neboť prý měla dobré znalosti hebrejštiny, ačkoli nebyla s to samostatně číst či psát hebrejské texty.¹⁶⁰

3.8.2. Znalost němčiny

Není sporu o tom, že Glikl, jejíž mateřským jazykem byla jidiš, rozuměla němčině. Uměla však v němčině číst a psát? Zнала latinskou abecedu? Je známou skutečností, že nejméně do konce 18. století většina aškenázských Židů latinskou abecedu číst neuměla. Latinka byla ztotožňována s křesťanským náboženským obsahem, a tak se všechno psané latinským písmem v jidiš pejorativně označovalo jako *galches* (pocházející od kněží), a tedy nepřipustné.¹⁶¹ Odpor vůči latinským písmenům naplňoval většinu aškenázů ještě koncem 18. století, proto také první vydání Mendelssohnova překladu bible bylo vytištěno hebrejským písmem.¹⁶²

Landau předpokládá, že Glikl uměla číst a psát německy, jinak by totiž, podle jeho slov, „ze světských záležitostí, kterých prý nabyla Glikl v mládí, nic nezbyvalo“.¹⁶³ Podle Davis byla Glikl jakožto obchodnice samozřejmě v kontaktu s nežidovským světem a uzavírala s ne-Židy obchody, sestavovala smlouvy v latince a musela se umět také v latince podepsat. Davis se dokonce domnívá, že Glikl pravděpodobně četla německé knihy ve frakturním písmu.¹⁶⁴ Turniansky píše, že je možné vycházet z předpokladu, že Glikl mohla číst jednoduché německé texty, což využívala například při čtení obchodní smlouvy nebo novinových titulků (v Hamburku vycházely noviny dvakrát týdně od začátku 17. století¹⁶⁵). Vyloženě nepravděpodobné je podle Turniansky ale to, že by Glikl četla německou literaturu v originále, jak tvrdí Davis, která argumentuje zvláštním jazykem jednoho vyprávění začleněného do Pamětí (konkrétně se jedná o příběh o císařovně Ireně¹⁶⁶) a myslí si, že toto vyprávění přepsala Glikl z němčiny. Pravděpodobnější ale je, že ho Glikl opsala z nějaké brožury v jidiš, protože mnozí Židé, kteří se živili jako písaři a znali latinku, vytvářeli od 14. století transkripce děl německé literatury do hebrejského písma, přičemž díla zbavovali křesťanských elementů a judaizovali je.¹⁶⁷

¹⁵⁹ Landau, str. 26.

¹⁶⁰ Jancke, in: Richarz, str. 103.

¹⁶¹ Shmeruk, str. 12.

¹⁶² Turniansky, Glikls Werk, in: Richarz, str. 80.

¹⁶³ Landau, str. 25.

¹⁶⁴ Davis, Mit Gott rechten, str. 48.

¹⁶⁵ Davis, Mit Gott rechten, str. 49.

¹⁶⁶ Glikl, str. 176-182.

¹⁶⁷ Turniansky, Glikls Werk, in: Richarz, str. 81.

3.9. Poučná a kratochvilná vyprávění v Pamětech

Glikl začlenila do své autobiografie (nejméně) dvanáct delších příběhů a řadu dalších vyprávění¹⁶⁸ a mnoho zmínek o jiných příbězích. Pro delší příběhy v Pamětech je typické, že jsou psány jazykem, který se zřetelně odlišuje od běžného jazyka Glikl jak stylisticky, tak i lexikálně, gramaticky i syntakticky, což bez pochyby svědčí o tom, že je Glikl odněkud opsala. Příběhy z této kategorie (např. příběh o zbožném muži¹⁶⁹) mají společné charakteristické rysy, například to, že neobsahují téměř žádné hebrejské prvky, zatímco obvyklý jazyk Glikl je na ně nezvykle bohatý, a to, že je v nich používáno préteritum (např. גגג), které se jinde v knize nevyskytuje (Glikl používá perfektivum – např. גגגגגג). To podle Turniansky jasně ukazuje na to, že Glikl věrně reprodukuje, mnohdy dokonce velmi pečlivě opisuje, jidiš texty.¹⁷⁰

Právě příběh o zbožném muži je nepochybně precizním opisem jidiš textu. Nejenže na konci příběhu Glikl výslovně sděluje, že tento příběh našla v knize „*učeného muže jménem Präger* (nebo *Prager*)“, ale to, že příběh byl opsán, naznačují i rýmované pasáže, ve kterých je použita první osoba singuláru maskulina („*já, písař*“).¹⁷¹ Ona kniha, která obsahovala tento příběh, se do dnešní doby bohužel nedochovala. Podle jejího vysloveně biblického stylu, který se shoduje s hlavními znaky biblických překladů z hebrejštiny do jidiš (úplný a doslovný překlad každého slova do druhého jazyka a vyhýbání se i těm hebrejským slovům, které jsou v jidiš běžná¹⁷², neměnný slovosled, používání préterita pro překlad hebrejského perfekta¹⁷³) lze usuzovat na to, že tento pramen byl do jidiš přeložen z hebrejštiny. A jelikož je obsahem příběhu židovská verze mezinárodně rozšířené lidové pohádky¹⁷⁴, můžeme s jistotou tvrdit, že autor, který příběh do hebrejštiny přeložil, ho také adaptoval pro židovské čtenáře (takže například šťastný konec příběhu v sobě zahrnuje nejen to, že se hlavní hrdina po letech opět shledá se svou ženou a syny, ale i hromadnou konverzi námořníků k judaismu a vznik židovské obce). Davis si myslí, že je možné, že Glikl sama do příběhu začlenila několik motivů (např. hádanky)¹⁷⁵, ale Turniansky tuto možnost rozhodně popírá a poukazuje na jazykovou i stylistickou jednotu příběhu a hladké logické přechody

¹⁶⁸ Podle Davis je v Pamětech dvanáct příběhů (Davis, *Mit Gott rechten*, str. 88), ačkoli v Pamětech jich lze napočítat nejméně patnáct. Rozdíl je dán asi tím, že některé příběhy někdo může vnímat jako „delší“, ale jiný je počítá mezi „kratší“.

¹⁶⁹ Glikl, str. 80-106.

¹⁷⁰ Turniansky, *Glikls Werk*, str. 77.

¹⁷¹ Glikl, str. 106.

¹⁷² Shmeruk, str. 14.

¹⁷³ Turniansky, *Glikls Werk*, in: *Richarz*, str. 77.

¹⁷⁴ „Muž, který nikdy nepřísahal“ typ 938, v Aarne, A., Thompson, Stith, *The types of the folk-tale: A classification and bibliography*, 2. vyd., Helsinky 1964, str. 331-332 (podle Davis, *Mit Gott rechten*, str. 150, pozn. 136). Kratší židovská verze tohoto příběhu se nachází také v *Majsebuchu*, jde o příběh č. 221 s názvem „*Jak jeden boháč nikdy v životě nepřísahal*“ (*Majsebuch aneb Kniha jidiš legend a příběhů, jak ji roku 5362/1602 vydal v Basileji Jaakov bar Avraham*, Část druhá, Plzeň 2006, str. 111).

¹⁷⁵ Davis, *Mit Gott rechten*, str. 69.

mezi epizodami.¹⁷⁶

3.10. Paměti Glikl jako zdroj historických poznatků

Paměti Glikl bas Juda Lejb bývají často citovány v odborných pracech, které se zabývají dějinami, kulturou, sociálními i náboženskými aspekty života aškenázských Židů v německých zemích v 17. a na začátku 18. století. Kromě díla Glikl vzniklo v téže době a v téže oblasti také několik dalších, kratších či delších, autobiografických textů psaných Židy. Některá z těchto děl pocházejí od známých autorů, například *Megilat sefer* od rabi Jaakova Emdena¹⁷⁷ a autobiografie Solomona Maimona¹⁷⁸, jiná byla napsána méně známými autory¹⁷⁹ nebo jsou anonymní.¹⁸⁰ Paměti Glikl jsou z těchto textů ale rozhodně nejznámější a nejpopulárnější a také jsou z nich nejčastěji čerpána historická fakta. Robert Liberles ale zdůrazňuje, že při práci s autobiografickými texty je vždy třeba jisté opatrnosti při přebírání informací a je důležité vyvarovat se ukvapených závěrů.¹⁸¹

V pracech, které zkoumají například vzdělávání žen u aškenázů v době Glikl, bývá často uváděno, že majetnější židovské rodiny nechávaly své dcery vyučovat francouzštině a hudbě¹⁸², a následuje obvykle odkaz na jedno místo v Pamětech, kde Glikl vypráví o své nevlastní sestře, která plyně mluvila francouzsky a hrála na cemballo.¹⁸³ Ovšem z toho citovaného místa nevyplývá, zda takovéto znalosti a dovednosti byly u žen něco výjimečného, a proto tento fakt Glikl zmiňuje, nebo to bylo běžným zjevem, ač sama Glikl francouzsky podle vlastních slov neuměla a v Pamětech se nezmiňuje o tom, že by své děti nechala v těchto věcech vzdělávat, i když rodina Glikl patřila mezi aškenázskou elitu Hamburku.

V mnoha sférách sociální a náboženské historie jsou ale podle Liberlese Paměti Glikl opravdovou pokladnicí informací pro porozumění a vhled do raně novověkého židovského života, je však také zapotřebí konfrontovat i jiné dostupné prameny, které umožňují nahlížet na věc z

¹⁷⁶ Turniansky, Glikls Werk, in: Richarz, str. 78f.

¹⁷⁷ Emden, Jacob, *Megilat sefer* (ed. Avraham Beck), Jerusalem 1979 (podle Liberles, Robert, „She sees that her merchandise is good, and her lamp is not extinguished at nighttime“: Glikl's memoir as historical source, in: *Nashim: A journal of Jewish women's studies and gender issues*, 7 (2004), str. 26, pozn. 2).

¹⁷⁸ Maimon, Solomon, *An Autobiography* (ed. Moses Hadas), New York 1967 (podle Liberles, Glikl's memoir, str. 26, pozn. 2).

¹⁷⁹ Například Isaak, Aaron, *Lebenserinnerungen* (ed. Bettina Simon), Berlin 1994; Katzenelenbogen, Pinchas, Ješ Manchilin, Jerusalem 1986; Levy, Ascher, *Die Memoiren des Ascher Levy aus Reichshofen im Elsass*, Berlin 1913; Mehler Reutlingen, Juda, „Ein vielbegehrter Rabbiner des Rheingaus, Juda Mehler Reutlingen“ (ed. Philip Bloch), in: *Festschrift zum siebzigsten Geburtstage Martin Philippons*, Leipzig 1916, str. 114-134 (podle Liberles, Glikl's memoir, str. 26, pozn. 2).

¹⁸⁰ „A seventeenth century autobiography“, in: Marx, Alexander, *Jewish history and booklore*, New York 1944, str. 178-197 (podle Liberles, Glikl's memoir, str. 26, pozn. 3).

¹⁸¹ Liberles, Glikl's memoir, str. 13, 25.

¹⁸² Např. Eliav, str. 98.

¹⁸³ Glikl, str. 72.

různých perspektiv.¹⁸⁴

4. Překlad části Pamětí

4.1. Komentář k překladu

Na začátku mého překladu Pamětí pro tuto práci stálo rozhodnutí, zda vybrat a přeložit úryvky z díla Glikl, zejména zajímavé a čtivé pasáže z několika kapitol, nebo zda raději přeložit ucelenou část knihy, například jednu úplnou kapitolu, která čtenáři může poskytnout plastičtější obraz toho, jak text Pamětí vlastně vypadá, než pouhé úseky textu. Nakonec jsem se rozhodla zkombinovat obě varianty. K překládání jsem si vybrala dvě celé kapitoly, první a sedmou (poslední), a úryvky z druhé až šesté kapitoly. Důvodem, proč jsem si vybrala první kapitolu, bylo to, že se tato kapitola obsahově velmi liší od zbytku knihy, o čemž jsem se již zmínila v podkapitole o rozdělení a obsahu Pamětí. S tím souvisí fakt, že tuto kapitolu téměř žádný z překladatelů Pamětí do svých překladů nezačlenil (kromě Pappenheim a Turniansky, viz kapitola Překlady), takže první kapitola nebyla ještě nikdy přeložena například do angličtiny. Výběrem první kapitoly jsem tedy chtěla ukázat žánrovou mnohost v díle Glikl. Sedmou kapitolu jsem zvolila jako obsahový kontrast ke kapitole první, druhým důvodem bylo, že je ze zbylých šesti kapitol nejkratší.

Překládáno do češtiny je přímo z jazyka originálu, jidiš, použila jsem vydání Chavy Turniansky z roku 2006. Nejasná místa jsem porovnávala s překlady do němčiny (Pappenheim, Feilchenfeld) a hebrejštiny (Turniansky). Jak jsem již uvedla výše, jazyk Glikl je bohatý na hebraismy – jedná se o jednotlivé výrazy, hebrejské zkratky, věty a citáty z bible i odjinud (Talmud, midraše, modlitby). Co se týče jednotlivých výrazů, zvýraznila jsem kurzivou jen neobvyklejší hebraismy (většinou opatřené poznámkou), které nepřekládám do češtiny (*akeda, birkat kohanim, melamed, šlošim, mechutan*, atd.), ne běžné hebrejské výrazy (např. šabat, minjan, kadiš, kislev,), nebo hebrejské výrazy, které překládám do češtiny (syn, manžel, milost, dům, den, atd.). Kurzivou zvýrazňuji také výrazy z jidiš, nebo hebrejská slova v jidiš výslovnosti (*kost, knas, chosn šaletche, šabes ops*, atd.). U hebrejských zkratk většinou vypisuji jejich plné znění (ב"ב – člen obce, מו"מ – obchody, ז"ל – blahé paměti, פ"ו – představený obce, ה"נ"ל – výše uvedený, בעו"ה – pro naše četné hříchy, apod.), ve zkratce (přepsané do latinky) ponechávám jen ty nejčastější, u kterých mám za to, že by vypisování celého znění mohlo působit rušivě (מהור"ר – náš učitel a rabín, rabi, סג"ל – kníže levitů, apod.). Citáty zvýrazňuji kurzivou pouze pokud se jedná o citáty psané hebrejsky, citáty v jidiš do kurzivy nedávám. Čísla překládám pokud možno co nejvěrněji originálu (ט"ו מאות ר"ט)

¹⁸⁴ Liberles, Glikl's memoir, str. 20.

jako „15 set říšských tolarů“), data ponechávám v hebrejském letopočtu a doplňuji za ně pro názornost do kulaté závorky občanský letopočet. Jména osobní, stejně tak jako jiná hebrejská slova, přepisuji podle pravidel uváděných ve slovníku *Judaismus od A do Z*¹⁸⁵. Do poznámkového aparátu uvádím hlavně zdroje pro citáty, věcné vysvětlivky, vysvětlivky ke zkratkám a stručné informace o významných osobách zmíněných v textu.

4.2. První kniha

S pomocí nebes: Roku 451 (1691) začínám toto psát kvůli mnohým starostem a útrapám a žalu, jak dále bude následovat; *ale Hospodin nechť nás potěší měrou dní, v nichž jsme strádali*¹⁸⁶, a nechť brzy pošle našeho mesiáše a vykupitele, amen.

Vše, co stvořil Svatý, budiž požehnán, *nestvořil leč ke své slávě*¹⁸⁷, a *svět je zbudován milosrdenstvím*¹⁸⁸. My víme, že Hospodin, budiž požehnán a budiž požehnáno Jeho jméno, vše stvořil a učinil pouze milostí a milosrdenstvím, neboť Hospodin, budiž požehnán, nemá žádné ze svých stvoření zapotřebí. Ale to, že Hospodin, budiž požehnán, stvořil tolik rozmanitých /stvoření/, je vše k jeho velké poctě; a vše stvořil s milostí a milosrdenstvím, aby to nám, hříšným lidem, přišlo všechno k užítku. Neboť vše, co bylo stvořeno, je nám lidem ku prospěchu, ač to my lidé nejsme schopni pochopit nebo tomu porozumět; jako když se ptal král David, pokoj mu, nač byli stvořeni blázen, vosa a pavouk, neboť si myslel, nač jsou ti tři ve světě k užítku, ale nakonec si uvědomil, že jemu samému jsou všichni tři ku prospěchu a že mu zachránili, s Boží pomocí, jeho život, jak je to popsáno v Knize Královské¹⁸⁹. Kdo to chce poznat, může si to přečíst ve Čtyřiaadvaceti¹⁹⁰.

Nuže, je také známo, kolik zármutku, trápení a protivenství máme my, hříšní lidé, v tomto pomíjivém světě. Mimo to shledáváme, kolik poctivých lidí je ve světě, kterým se vede velmi

¹⁸⁵ Newman, Ja'akov; Sivan, Gavri'el, *Judaismus od A do Z*. Slovník pojmů a termínů, Praha 1992.

¹⁸⁶ Viz Ž 90:15.

¹⁸⁷ Viz Joma 38a.

¹⁸⁸ Viz Ž 89:3.

¹⁸⁹ Tento příběh se nenachází v Knihách Královských. Příběhy ze života krále Davida lze většinou nalézt v Knihách Samuelových, ale tento příběh mezi nimi není. Jedná se o midraš, v němž se vypráví, že se král David jednou procházel v zahradě a uviděl vosu a pavouka. Ptal se tedy Boha, nač byli stvořeni vosa, pavouk a blázen, když nejsou k užítku. Později mu ale tito tři zachránili život. Díky předstíranému šílenství nebyl zabit Goliášovými bratry, kteří tvořili tělesnou stráž krále Achíše. Pavouk mu zachránil život, když se David skrýval v jeskyni na útěku před králem Saulem a pavouk upletl u vchodu do jeskyně tak hustou pavučinu, jako by nikdo do jeskyně nevstročil léta, což zmátlo Davidovy pronásledovatele. Vosa bodla obra Avnera, který svíral Davida svými sloupovitými nohama, takže Avner bolestí cuknul nohama a David mohl utéci. (מהדורת עלי, סיפורי בן סירא בימי הביניים, הוצאת מאגנס, תשמ"ה, עמ' 8). podle Glikl, str. 6f., pozn. 8).

¹⁹⁰ Obvyklý název pro Tanach podle počtu knih, v originálu עשרים וארבע, standardní forma je עשרים וארבעה (Glikl, str. 7, pozn. 11).

špatně a žijí v tomto světě velmi nuzně. Oproti tomu se najde zase mnoho zlosynů, kteří žijí ve velkém blahobytu a bohatství a vede se jim a jejich dětem velmi dobře, zatímco chudákům těm spravedlivým, bohobojným a jejich dětem se daří velmi špatně. Nuže, znepokojovalo by nás, jak je to možné. Vždyť všemohoucí Bůh je spravedlivý soudce. Já jsem si ale pomyslela: *Také to je marnost*¹⁹¹, neboť skutkům Hospodinovým, budiž požehnán, není možné porozumět nebo je probádat. Náš učitel Mojžíš, pokoj mu, by to byl rád učinil a řekl: „*Dej mi poznat svou cestu*“¹⁹², ale přece k tomu nedošel. Tudíž bychom o tom neměli hloubat. Toto je na každý pád jisté, že tento svět nebyl stvořen kvůli ničemu jinému, než kvůli světu budoucímu. A proto nás Hospodin, budiž požehnán, také stvořil ve své velké milosti v tomto světě, který není ničím a je pomíjivý, aby nás, když budeme konat dobro a dobře sloužit našemu velkému Pánu, najisto přivedl na věčnost, z toho svízelného trudného světa do samého odpočinku a pokoje; a celý náš život ve špatnosti či dobru na tomto světě trvá jen krátkou dobu. Lidský život je stanoven na sedmdesát let¹⁹³, jak brzo jsou ty tam. Kolik je statisíců lidí, kteří toho ani zdaleka nedosáhnou. Ale budoucí svět – ten trvá věčně a stále. *Jak nesmírná je tvoje dobrotivost, kterou jsi uchoval těm, kdo se tě bojí.*¹⁹⁴ Blaze tomu, komu Hospodin, budiž požehnán, dá odměnu v příštím světě, který je věčný a nepomíjivý, neboť všechno soužení, starosti a útrapy, které člověk má na tomto světě, jsou jen na čas.

Když člověk přestál všechny své strasti a všechna utrpení a všechna protivenství, a nadešla jeho hodina, aby zemřel, tedy zemře zároveň s těmi všemi, kteří po všechny své dny žili ve velkém blahobytu. Naopak onen nuzák, který, chudák, strávil své dny ve strastech a utrpení, jistě zemře klidně, neboť *v tento den jsem doufal*¹⁹⁵, on, chudák, umíral každý den, vkládal tedy své naděje po celou dobu do Hospodina, budiž požehnán, /a doufal/, že se mu v budoucím světě povede lépe, a domníval se, že má u Hospodina, budiž požehnán, veliký dluh, neboť všechna jeho radost a všechna jeho útěcha v tomto světě je ve světě budoucím. *Kdy půjdu už a kdy se objevím před tváří Boží?*¹⁹⁶

Tedy mám dle mého malého rozumu zato, že smrt mu nepřipadá tak těžká a netrpělivě /ji očekává/. Jinak se to ale má s tím bohatým zlosynem, který si užíval všech svých rozkoší s majetkem a penězi, a nevidí před sebou nic jiného než samé dobré věci, jemu i jeho dětem se vede zcela blaze, nic mu nepřekáží. Ale když pak také přijde jeho čas, aby z tohoto světa odešel pryč, tu on zví, co za potěšení a radost a dobro měl v tomto světě, zejména když se bude nacházet ve svém posledním přemítání, jaké to všechno dobro mu Hospodin, budiž požehnán, v tomto světě dal, a on Nejvyššímu nesprávně sloužil a svůj úřad nesprávně zastával, jistě když pomyslí na to, že musí pryč

¹⁹¹ Kaz 2:21.

¹⁹² Ex 33:13.

¹⁹³ Viz Ž 90:10.

¹⁹⁴ Ž 31:20.

¹⁹⁵ Viz Ž 25:5 a Pl 2:16.

¹⁹⁶ Ž 42:3.

ode všeho svého bohatství a musí se rozloučit s tímto světem a odejít do jiného, věčného světa, že musí složit svůj úřad a složit účet z toho, jak se choval v tomto světě, tedy mu ta cesta přijde mnohem těžší a trpčí než tomu nuzákovi, chudákovi. Nač bych o tom psala šířeji.

Moje milé děti, začala jsem toto psát, s pomocí nebes, po smrti vašeho spravedlivého otce, zčásti aby mi to bylo k potěšení, když na mě přišly melancholické myšlenky. A kvůli těžkým starostem, *že jsme byli jako ovce bez pastýře*¹⁹⁷ a ztratili jsme našeho věrného pastýře, tudíž jsem mnohou noc strávila beze spánku a strachovala jsem se, že, nedej Bože, upadnu do melancholických myšlenek. Takže jsem často v noci vstávala a trávila tím ty bezesné hodiny.

Moje milé děti, nezamýšlela jsem ani zhotovit a napsat vám knihu o morálce, nejsem toho schopna. Mimo to o tom napsali naši moudří blahé paměti velmi mnoho knih, a máme naši svatou Tóru, z níž můžeme vše seznat a pochopit, co nám je k užitku a přivádí nás z tohoto světa do života v budoucím světě, a naši milé Tóry se můžeme pevně přidržet. Kupříkladu, jedna loď plula s lidmi po moři, jeden vyšel na palubu a velmi se naklonil nad vodu, spadl do moře a byl by se utopil. Námořník to viděl a hodil mu několik lan a nabádal ho, aby se těch lan pevně držel, tak se neutopí. Tudíž my, hříšní lidé, jsme na tomto světě podobně, jako bychom plavali v moři. Nejsme si ani na okamžik jistí, že se neutopíme. Všemohoucí Bůh nás stvořil s milostí a milosrdenstvím, abychom byli zcela bez hříchu, ale kvůli hříchu prvního člověka zavládl nad námi zlý pud, pro naše mnohé hříchy.

Nuže, Hospodin, budiž požehnán, stvořil mnoho zástupů andělů. Všichni vykonávají vůli Hospodina, budiž požehnán, a nemají žádný zlý pud. Pročež konají vše dobré bez rozkazu. Hospodin, budiž požehnán, ještě stvořil dobytek a zvířata a ptáky a zbytek stvoření, která mají jen zlý pud a neví nic o konání dobra. Nuže, Hospodin, budiž požehnán, stvořil nás lidi podle svého obrazu, a máme rozum jako andělé, ale nám lidem dal volbu, že můžeme dělat co chceme: zlo, nedej Bože, nebo dobro. Ale velký milostivý dobrotivý Bůh nám ve svém velkém milosrdenství vyhodil lano, abychom se ho pevně drželi – to je naše svatá Tóra, která nás ke všemu nabádá, abychom se neutopili – a řekl, že ačkoliv máme moc dělat co chceme, v naší milé Tóře stojí vše proto, abychom byli spravedliví a konali samé dobro jako andělé, a v Tóře je zapsána odměna a trest za zásluhy a za hříchy. *A vyvolil jsem si život.*¹⁹⁸ Nedej Bože, abychom našemu Stvořiteli nesloužili a žili podle našich zlých choutek jako nerozumný dobytek, který nemá žádnou odměnu nebo trest ani v tomto světě, ani ve světě budoucím. Kdybychom, nedej Bože, tak činili, byli bychom mnohem horší než ten dobytek. Neboť dobytek padne a zdechne, nemusí skládat žádné účty, ale ubohý člověk, jakmile zemře, musí před svým Stvořitelem složit účet. Blaze tedy nám

¹⁹⁷ Viz Nu 27:17, 1 Kr 22:17.

¹⁹⁸ Viz Dt 30:19.

lidem, když si náš účet pěkně vyhotovíme, pokud ještě žijeme, totiž my dobře víme, že jsme hříšní a vládne nad námi zlý pud, neboť *na zemi není spravedlivého, který by konal dobro a nehřešil*¹⁹⁹. Takto by se měl člověk zachovat: jakmile udělá jeden malý či velký hřích, litovat toho a udělat pokání, jak napsali naši znalci morálky, aby ten hřích byl z jeho knihy vymazán a aby za to potom dokonce byly vepsány zásluhy. Ale když ten hříšný člověk žije jen jako ten dobytek a nečiní nic dobrého, ba dokonce činí samé zlo a ve svých hříších tak zemře, běda, když najde na onom světě svou knihu se samými dluhy – což jsou hříchy – a naproti, na listu, kde by měly, jak se sluší, stát splátky – to je pokání a dobré skutky –, je prázdné. Takže zůstaneš, hříšný člověče, za všechno dlužen a čím chceš svému Stvořiteli, který tě tak věrně nechal varovat, zaplatit?

Inu, nač bych měla psát o všech strastech a útrapách, které ten hříšný člověk musí vytrpět, s jakým strachem a hořkou bídou a utrpením, a jak dlouho musí své dluhy v budoucím světě splácet. Nicméně, Hospodin, budiž požehnán, je tak milosrdný, že z něj snímá jeho dluhy v tomto světě. Když Mu člověk jednotlivě splácí, totiž tím, že dělá pokání, modlí se, dává milodary a dělá dobré skutky, hezky jeden po druhém, tak může své dluhy splatit v tomto světě, neboť Bůh netouží po tom, aby se člověk pokáním připravil o život, ne, vše pěkně jak to naši moudří napsali a stojí to v naší Tóře. A když tedy člověk toto činí, dělá tak ve své knize jasno na tomto světě, takže nemá v budoucím světě žádný zmatený účet a může poté s radostí přijít ke svému Stvořiteli, neboť velký Bůh je milosrdný.

Nač ostatně záleží Hospodinu, budiž požehnán, na tom, zda je člověk dobrý, nebo, nedej Bože, zlý? Pouze ze své spravedlnosti a milosrdenství nám to činí, *jako se otec slituje nad svými dětmi*²⁰⁰. My jsme jeho děti, Hospodin, budiž požehnán, se nad námi slituje, jestliže jen my sami chceme. Modlíme se: *jako se otec slitovává nad svými dětmi*²⁰¹, nedej Bože, kdyby se Hospodin, budiž požehnán, nad námi neslitoval více, než rodiče nad dětmi. Neboť člověk, který má zlé dítě, se o ně stará a pomáhá mu dvakrát, třikrát. Nakonec se člověk tím vším unaví a odvrhne své zlé dítě od sebe a nechá ho jít, i kdyby věděl, že ono zahyne. Ale my, ubohé děti, hřešíme proti našemu nebeskému Otci po všechen čas, po všechny hodiny, po všechny okamžiky, ale velký dobrotivý nebeský Otec nás přece nechává skrze své velké milosrdenství poznat, kdy už jsme velmi poskvrněni hříchy, a tak, když ho celým srdcem voláme a činíme pokání za své hříchy, opět nás přijme mnohem dříve, než lidský otec své zlé dítě.

Proto, mé drahé děti, nezanechávejte, nedej Bože, pokání, modlitby a dávaní milodarů, neboť

¹⁹⁹ Viz Kaz 7:20.

²⁰⁰ Ž 103:13.

²⁰¹ Z modlitby *עולם הרת*, která se říká během musafu o Roš ha-šana.

milosrdenství velkého Boha je velmi veliké. *Hospodin, Bůh plný slitování a milostivý, shovívavý*²⁰² je stejně tak ke zlosynům jako ke spravedlivým, jestliže zanechají svých zlých skutků a zavčas udělají pokání. Určitě by si měl hříšný člověk dávat dobrý pozor na to, aby nehřešil tolik, jak by mu bylo možné, neboť je každému známo, co je to za hřích, hřeší-li někdo proti svému otci, a co je to za zásluhu, ctít otce a matku. Tím více bychom si měli dávat pozor, abychom našeho nebeského Otce, který stvořil nás a naše rodiče, nerozhněvali, neboť velký dobrotivý Bůh nás, hříšné lidi, stvořil nahé. On nám dává život, jídlo a pití, šaty a všechny naše potřeby máme z jeho svatě štědré ruky. Jakkoli se jednomu daří na světě lépe než tomu druhému, nemůžeme z toho na nic usuzovat. Často jsou leckterému odměněny jeho zásluhy v tomto světě, mnohým ale až v budoucím světě. A buďte ujištěni, že u velkého dobrotivého Boha se nic neztratí. Ačkoli se spravedlivému v tomto světě nevede dobře, tak nechť je přece ujištěn, že mu jeho spravedlnost v budoucím světě přinese dostatek zisku, a poté bude mít své bohatství, svou radost, vše, co on v tomto světě neměl, a musel se, chudák, dívat na to, že je v tomto světě mnoho zlosynů, kteří si užívají v tomto světě velkých majetků a velkých radovánek. A spravedlivý člověk často nemá ani tolik, aby se mohl dosyta najíst toho milého chleba. Když se s tím tedy spokojí a chválí za vše svého Stvořitele a děkuje Mu, a tedy se svou trpělivostí a spravedlností konečně přijde ze své tísně před Nejvyššího soudce, tak objeví, proč se v tomto světě spravedlivému a zbožnému daří špatně a mnohým nafoukaným, pyšným darebákům se daří dobře. Tak uvidí, že jeho spravedlnost a jeho víra byla správná, a bude Nejvyššího chválit a děkovat Mu.

Když tedy Hospodin, budiž požehnán, něco na člověka sešle, činí vše řádně, neboť my, hříšní lidé, jsme zlé děti, které velký milostivý Bůh chce vychovat, abychom se stali dobrými dětmi a služebníky našeho milostivého Pána a Otce. Tudíž nás trestá, abychom trestem zmoudřeli a poučili se, že máme jít po Boží cestě. Neboť všechno to dobro, které nám všemohoucí Bůh dává, jsme si nezasloužili, protože my mu nemůžeme dostatečně sloužit za vše, co On nám prokazuje. Vždyť je toho příliš, abych to mohla vypsát, ale musíme vědět: vše co máme, je z jeho velké milosti a milosrdenství a je to dárek. Ale to, že býváme často trestáni, se děje, abychom zaplatili za naše skutky, a blaze tomu, kterého Bůh trestá²⁰³ v tomto světě, což by se mělo všechno přijímat s láskou, stejně, jako si přečtete v příběhu s doktorem.

Našla jsem tento příběh v knize Gaona MHVR“R²⁰⁴ Avrahama, syna MHVR“R Šabtaje

²⁰² Ex 34:6.

²⁰³ Viz Ž 94:12.

²⁰⁴ Zkratka מרור"ר bývá překládána jako „náš učitel, pán a rabi, rabi“ (Cermanová Iveta; Scheibová, Michaela, Hebrejské zkratky. Výsledky epigrafického výzkumu textilní sbírky Židovského muzea v Praze, Praha 2005, str. 129).

Leviho²⁰⁵, který napsal ve své knize o morálce: „Když Hospodin na někoho, nedej Bože, sešle útrapy a muka, je tento nápoj docela dobrý.“

Byl jednou jeden král, který měl u sebe jednoho doktora, který byl velmi veliký učenec a král si ho vysoce vážil. Jednou udělal ten doktor něco proti králi, takže se král na něj velice rozhněval a rozkázal, aby doktora zavřeli do velmi zlého vězení, a přikázal, aby ho trestali a týrali železem okolo jeho krku a okolo jeho nohou a aby mu svlékli jeho krásné šaty a oblékli mu hrubý kousavý oděv, aby mu nedávali k jídlu nic jiného než kousek ječného chleba a jeden mázek vody k pití. Král přikázal svým sluhům, kteří dohlíželi nad tím vězením, aby dávali dobrý pozor na to, co bude ten doktor povídat, a aby za pár dní zase přišli ke králi a řekli mu, co od doktora slyšeli. Tehdy přišli ti strážci ke králi a řekli: „Nemohli jsme od toho doktora nic slyšet, protože on vůbec nic neříkal. Po celý čas jsme dobře cítili, že je to velký učenec.“

Po dlouhé době, kdy byl ten doktor takto uvězněn, poslal král pro jeho blízké, aby přišli ke králi. Tedy přišli doktorovi příbuzní s velkým strachem a celí roztřesení před krále, neboť se velmi strachovali o život svého příbuzného doktora, /a báli se,/ že jim král chce oznámit doktorovu smrt. Když přišli před krále, král jim přikázal, aby šli do vězení za svým příbuzným doktorem a aby ho navštívili a promluvili s ním, možná mu bude jejich řeč příjemná a vejde do jeho uší.

Příbuzní šli za doktorem do vězení a takto k němu začali hovořit: „Náš pane a příbuzný, je nám velmi líto, že vidíme, že vaše tělo je ve vězení ve velkých útrapách, neboť pán je trestán a týrán železy okolo krku a nohou, a místo toho, aby náš pán jedl rozličné dobré pokrmy, jako jídával, je nyní jeho jídlkem kousek ječného chleba, a místo toho, aby pil nejlepší víno, jako píval, nedostává nic víc než jeden mázek vody. Oděv našeho pána a příbuzného býval sametový a hedvábný, nyní vidíme dobře, že na sobě nemá nic než hrubé vlněné kousavé šaty. A to nás velice udivuje: přitom všem je pánova tvář nezměněná, masa z jeho těla nebylo a jeho síla je ještě úplná. Jakým byl náš pán a příbuzný ve všem za svých dobrých časů, takovým ho nacházíme také nyní. Prosíme našeho pána, aby nám jen řekl, jak to, že zakouší toto vše a všechna těžká muka, a přece mu nic neuškodilo, anebo to není vidět.“

Doktor svým příbuzným odpověděl a řekl toto: „Moji milí příbuzní, když jsem přišel do vězení, vzal jsem sedm druhů bylin a smíchal jsem je navzájem a dobře je roztloukl a udělal jsem si z nich nápoj, a z tohoto nápoje se každý den trochu napiji a to mi pomáhá, aby se mi nezměnila tvář a nebylo na mně masa a abych byl při síle a mohl snášet ta muka, a jsem docela spokojen.“ Tedy řekli příbuzní doktorovi: „Náš pane a příbuzný, my tě velmi prosíme, řekni nám, co jsou to za byliny, které pán dal do svého nápoje, možná se přihodí, že jeden z nás by mohl mít také taková

²⁰⁵ Rabi Avraham ben Šabtaj ha-Levi iš Horovic je autorem populární etické knihy *יש נוחלין*.

velká muka a útrapy, jako má pán, a chtěli bychom si také udělat takový nápoj a z něj pít, abychom také v našich mukách a strastech nezemřeli.“

Takto pravil doktor: „Moji milí příbuzní, já vám to řeknu. Ta první bylina je to, že důvěřuji ve Svátého, budiž požehnán a budiž požehnáno Jeho jméno, který mne může zachránit ze všech mých muk a strastí – i kdyby byly velmi zlé, a i z ruky krále, neboť královo srdce je v Božích rukou; co se Hospodinu, budiž požehnán, zachce, to musí učinit²⁰⁶. Jiná bylina je naděje a dobré rady, které si sám sobě dávám, abych vše považoval za dobré a všechna svá muka přijímal s láskou. A to je mi dobrou radou, abych se ve svých útrapách neztratil. Ta třetí bylina je to, že dobře vím, že jsem zhřešil a kvůli svým hříchům jsem přišel do vězení a do velkých muk a strastí. Nuže, protože se to vše stalo kvůli mým hříchům, mám na tom vinu jen já. Proč bych tedy měl být netrpělivý nebo si stěžovat? Takto praví verš: *Vaše hříchy vás oddělily od vašeho Boha.*²⁰⁷ A o tom také pravili naši moudří blahé paměti: *Nepřijdou na člověka žádné útrapy, ledaže by člověk zhřešil.*²⁰⁸ Ta čtvrtá bylina je tato: Vždyť když se stanu netrpělivým a nebudu to chtít snášet a budu naříkat ve svých útrapách a strastech, co tím dokážu zmoci nebo zmohu? Můžu to tím změnit? Mohl bych na tom být také ještě mnohem hůř, neboť kdyby král přikázal, aby mne usmrtili, musel bych zajisté umřít dříve, než nadejde můj čas, a poté by bylo ovšem všechno ztraceno; jak pravil král Šalomoun, pokoj mu: *Vždyť živý pes je na tom lépe než mrtvý lev.*²⁰⁹ Pátá bylina je to, že vím, že mne Hospodin, budiž požehnán, trestá těžkými mukami k mému dobru, abych se oprostil od svých hříchů v tomto světě a abych si zasloužil život v budoucím světě, jak stojí ve verši: *Blaze člověku, kterého Bůh trestá útrapami.*²¹⁰ Tudíž se z útrap těším a tou radostí, že se z toho těším, přináším do světa jedno velké dobro, jak je řečeno: *Každý, kdo se raduje ve svém utrpení, přináší do světa vykoupení.*²¹¹ Šestá bylina je: těším se ze svého údělu a chválím a děkuji za to Hospodinu, budiž požehnán, neboť bych mohl mít ještě více muk s železnými okovy a mohli by mě bít a týrat holemi a biči nebo ještě jinými útrapami, které by byly trpčí než smrt. Teď jím ječný chléb. Kdyby král chtěl, nedali by mi k jídlu vůbec nic, ne ječný nebo pšeničný chléb. Nyní mi nechává král dávat jeden mázek vody. Kdyby král chtěl, nedávali by mi k pití vůbec nic. Teď jsou moje šaty z hrubé kousavé vlny. Kdyby král chtěl, musel bych být úplně nahý v létě i v zimě, a mohlo by se stát, že by mi činili takové útrapy, že bych si přál, kdyby bylo ráno, kéž by byla noc, a kdyby byla noc, kéž by byl den²¹². Tudíž беру tím utrpením zavděk. Ta sedmá bylina je to, že Boží pomoc může přijít v okamžiku, neboť Bůh je

²⁰⁶ Viz Př 21:1.

²⁰⁷ Viz Iz 59:2.

²⁰⁸ Viz Šab. 55a.

²⁰⁹ Viz Kaz 9:4.

²¹⁰ Viz Ž 94:12.

²¹¹ Viz Taan. 8a.

²¹² Viz Dt 28:67.

slitovný a laskavý a rozvažuje nad zlem, které na člověka sesílá. A Hospodin, budiž požehnan, může člověka vysvobodit z jeho utrpení a může ho uzdravit z jeho bolestí a trápení. Takto, mí příbuzní, jsem našel a přinesl těch sedm bylin. To mi zachovalo mou tvář a mou sílu. Proto každý člověk, který v sobě má bázeň Boží, by měl trest od Hospodina, budiž požehnan, přijímat ochotně a s radostí, neboť ty útrapy jsou vykoupením pro jeho tělo, a jeho zásluhami v budoucím světě, který je věčný, a ujištěním od Stvořitele, že mu dá vše dobré, neboť se spoléhá na Stvořitele.“ Až potud tento příběh pro poučení.

Milé děti, nechci se v tom pouštět dále, neboť jinak bych se do toho vnořila až příliš hluboko a nestačilo by mi deset knih. Přečtěte si to v jidiš v *Brantšpiglu*²¹³, v *Lev tov*²¹⁴, nebo – kdo se umí učit – v knihách o morálce, najdete v nich všechno. O toto vás prosím, mé milé děti, buďte trpělivé. Sešle-li na vás Hospodin, budiž požehnan, nějaký trest – přijímejte vše trpělivě a nepřestávejte se modlit, snad se slituje. A kdo ví, co je pro nás, hříšné lidi, dobré; zda je pro nás dobré, abychom v tomto světě žili ve velkém bohatství a měli mnoho blahobytu a strávili náš čas v tomto pomíjivém světě ve všech rozkoších, nebo zda je pro nás lepší, když nás po všechn čas na tomto hříšném světě nebeský Otec trestá svou milostivou holí²¹⁵, abychom obraceli oči po všechn čas k nebesům a volali našeho milostivého Otce celým srdcem a svými horkými slzami. Tak jsem si jistá, že se nad námi věrný dobrotivý Bůh smiluje a vykoupí nás z toho dlouhého truchlivého exilu. Jeho milosrdenství je velké, jeho milost je mnohá. Co nám slíbil, určitě přijde, jen s trpělivostí čekajme.

Mé milé děti, buďte spravedlivé a dobré, služte Pánu Bohu celým srdcem, nejen když se vám povede dobře, nýbrž i když se vám, nedej Bože, povede špatně. *Tak jako žehnáme za dobré, měli bychom žehnat za špatné.*²¹⁶ Sešle-li na vás něco Hospodin, budiž požehnan, nermuťte se příliš, vzpomeňte si na to, že vše pochází od Pána. Sešle-li na vás Hospodin, budiž požehnan, nějaký trest, že vám, nedej Bože, zemřou děti nebo blízcí příbuzní – nermuťte se přespříliš, vždyť vy jste je nestvořili. Velký Bůh, který je stvořil, si je opět vezme k sobě, kdy se mu zlíbí. Co s tím učiní nebo může učinit bezmocný člověk, který přece sám musí jít touto cestou? Také když na vás Bůh sešle trest, že ztratíte peníze – Nejvyšší, ten dává a bere. Narodili jsme se nazí a nazí zase musíme odsud odejít²¹⁷, žádné peníze nám nepomohou.

Tudíž, moje milé děti, když člověk všechno ztratí nebo o to přijde, měl by mít trpělivost, neboť nic není jeho, je to jen půjčené. Nad čím by se tedy člověk měl rmoutit? Když přejde den a on neučinil žádný dobrý skutek, o to více by se měl rmoutit, když, nedej Bože, spáchal hřích, neboť my

²¹³ Viz pozn. 146.

²¹⁴ Viz pozn. 147.

²¹⁵ Viz Ž 23:4.

²¹⁶ Viz Ber. 48b.

²¹⁷ Viz Jb 6:9.

lidé jsme nebyli stvořeni k ničemu jinému, než abychom sloužili Bohu a dodržovali jeho příkazy a pevně se drželi naší svaté Tóry, *neboť ona je tvým životem a mírou tvých dní.*²¹⁸ A to také není žádný hřích, když se člověk lopotí, aby mohl poctivě uživit svou ženu a děti. *Ten, kdo si v každém čase vede spravedlivě*²¹⁹, tím je míněno: kdo může uživit své dětičky a členy své domácnosti, tomu Hospodin, budiž požehnan, dopřeje, aby mohl dávat milodary chudým, blaze mu. Taková námaha a úsilí je také zásluha, neboť velký nebeský Otec a jediný Bůh to vše tak ve své moudrosti zařídil: otec miluje své dítě, rovněž tak blízcí příbuzní jeden druhého, vždyť jinak by svět nemohl existovat.

Nač by si člověk měl nechat ztrpčovat život kvůli svým dětem? Každý člověk by se mohl mít dobře a o své děti a blízké příbuzné se nestrachovat. Ale velký dobrotivý Bůh to vše učinil podle svého milosrdenství, aby rodiče milovali své děti a aby jim náležitě pomáhali, a protože toto děti vidí u svých rodičů, opět to učiní svým dětem. Kupříkladu, byl jednou jeden pták a ten měl tři mladá ptáčata a zdržoval se s nimi na břehu moře. Najednou vidí starý pták, že přichází silný vítr a moře se vzdouvá a vylévá se na břeh. Tak řekne svým dětem: „Jestliže brzy nepoletíme na druhou stranu moře, budeme ztraceni.“ Ale mladá ptáčata ještě neuměla létat. Tak vezme ten pták jedno ptáče mezi své nohy a letí s ním přes moře. Když jsou uprostřed moře, řekne ten starý pták svému synovi: „Mé dítě, podívej, jaké mám s tebou těžkosti a jak za tebe nasazuji život. Nuže, až budu starý, budeš mi také prokazovat dobro a budeš mne živit v mém stáří?“ Řekne to mladé ptáče: „Můj drahý otče, jen mne přenes přes vodu, ve tvém stáří pro tebe udělám všechno, oč mne požádáš.“ Po této řeči hodí starý pták svého syna do moře, aby se utopil, a povídá: „Takto se má učinit lhář, jako jsi ty.“ Tedy letí starý pták zase zpátky a vezme další ptáče. Jakmile přiletí doprostřed moře, promluví starý pták opět k ptáčeti, tak jako mluvil s tím prvním. Ptáče také řekne, že mu bude prokazovat všechno dobro, co je na světě, stejně jako to říkalo to první, ale starý pták ho také vezme a vhodí ho do moře a povídá: „Ty jsi také lhář“, a letí zase na břeh moře a vezme to třetí ptáče. Jakmile přiletí také s tím třetím ptáčetem doprostřed moře, povídá také jemu: „Mé dítě, podívej, jaké mám soužení a jak za tebe nasazuji svůj život. Nuže, až zestárnu a nebudu se více moci hýbat, budeš mi také prokazovat dobro a živit mne v mém stáří, tak jako jsem to já činil tobě ve tvém mládí?“ Takto odpovídá mladé ptáče svému otci: „Můj milý otče, vše co říkáš, je pravda, máš kvůli mně velké těžkosti a starosti. Jsem také povinen ti to oplatit, když to bude možné. Ale s jistotou ti to slíbit nemůžu. Ale toto ti slibuji: až budu mít také jednou mlád'ata, tak budu pro mé malé děti dělat také tolik, jako ty děláš pro mne.“ Tu povídá otec: „Mluvíš správně a jsi také chytrý. Tebe nechám žít a pomohu ti přes vodu.“ Z toho arci vidíme, že Bůh vnukl nerozumným ptákům, aby vychovávali svá mlád'ata. A je též vidět ten rozdíl, jak se rodiče namáhají kvůli svým dětem a velmi

²¹⁸ Viz Dt 30:20.

²¹⁹ Viz Ž 106:3.

pečlivě je vychovávají, ale kdyby děti měly mít tak mnoho strastí a starostí o své rodiče, jak brzy by se tím unavily.

Ted' se vraťme zpátky k našemu účelu, totiž že my lidé bychom měli milovat jeden druhého, neboť je řečeno: *Budeš milovat svého bližního jako sebe samého*²²⁰, což je sice hlavní princip, ale v těchto pokoleních se najde velmi málo a velice zřídka, že by jeden člověk druhého ze srdce miloval. Naopak, jestliže jeden druhého může zcela zničit, udělá to rád. To, že rodiče milují své děti, není žádný div. To vidíme a shledáváme u nerozumných zvířat, která mají svá mláďata a hledí je živit tak dlouho, než se mohou uživit sama, a poté je rodiče opustí. My lidé jsme ovšem v té věci o trochu lepší a moudřejší. Nejen, že se snažíme své děti vychovat, živit tak dlouho, než jsou velké a mohou nás postrádat, ale my lidé se staráme a myslíme na blaho svých dětí tak dlouho, dokud žijeme; byť by se zdálo, že by se našel mnohý, který by řekl: „Aj, proč se mám věčně namáhat a starat o své děti? Nestačí, že je vychovávám a starám se o ně a namáhám se, abych je vyvdal a dal jim řádné věno a udělal z nich počestné lidi? Dále ať se o sebe starají sami, aby přišli ke svému chlebu.“ Jistě je to správná cesta a bylo by to zcela správné a dobré a slušné, neboť cožpak bude člověk věčně otrokem? Ano, to může být dobré a je to také správná cesta, jestliže se jeho dětem a blízkým příbuzným daří podle očekávání dobře. Ale vede-li se jim, nedej Bože, opačně, který člověk mající v sobě rozumné srdce by to tak mohl nechat a nenést břímě za své děti a blízké příbuzné? *Ráchel oplakává své děti.*²²¹ *Já jsem muž, jenž viděl nouzi.*²²² Jistě je to větší soužení vidět nouzi u svých dětí než u sebe sama. A podle mého malého rozumu by to pro našeho praotce Avrahama určitě nebylo bývalo tak těžké, kdyby to bylo obráceně, totiž že by on měl být podříznut, než že on měl podříznout svého jediného syna Jicchaka. *Neboť kdo by mohl přihlížet záhubě svého rodu?*²²³ Avšak milý Avraham to vše učinil z lásky k Hospodinu, budiž požehnán, a nic mu nebylo zatěžko.

Kdybychom na světě neměli, nedej Bože, nic jiného než tento zářný vzor, bylo by to dostačující k vědění, jak bychom měli Hospodinu, budiž požehnán, sloužit s láskou a nedbat ničeho světského nebo pomíjivého. Neboť velký Bůh nám všechno dal, a když se Mu zlíbí, může si to vzít nazpět. Nemůžeme na jeho činy nic říct. Mnohým zlosynům se v tomto světě vede dobře, stejně tak se také daří mnohým spravedlivým dobře, a také naopak, v tomto světě se také mnohým spravedlivým daří špatně a mnohým zlosynům také tak. Tudíž není nic lepšího, moje milé děti, služte Bohu celým svým srdcem beze vší přetvářky a pokrytectví, že byste se před lidmi jen tak přetvařovali a měli něco jiného, nedej Bože, ve svých srdcích. Svou modlitbu konejte soustředěně, s úctou a bázní, a ve

²²⁰ Lv 19:18.

²²¹ Jr 31:15.

²²² Viz Pl 3:1.

²²³ Viz Est 8:6.

chvíli modlitby nestůjte a neved'te jiné hovory. Mějte toto za těžký hřích, když se člověk modlí k velkému Stvořiteli, aby se uprostřed nejlepší modlitby vedly úplně jiné řeči s nějakým člověkem. Měl by snad Hospodin, budiž požehnán, čekat tak dlouho, až tento bude s oním hotov? Inu, o tom napsali naši moudří, blahé paměti, dostatek, jak už vzpomenuto. Tam si to můžete přečíst, potom se pěkně naučte část z Tóry, tak dobře, jak umíte a můžete, a poté jděte pilně za svou obživou, abyste řádně živili svou ženu a děti, což je také velkou zásluhou. A zejména poctivě ved'te své obchody, jak s Židy tak s ne-Židy, aby nedošlo, nedej Bože, k znesvěcení Božího jména. Když má člověk v rukou peníze nebo zboží jiných lidí, musí se o ně starat více než o své vlastní, aby na nikom nespáchal, nedej Bože, křivdu nebo bezpráví. Neboť toto je první otázka v budoucím světě, kterou člověku kladou: *zda obchodoval poctivě?*²²⁴ Jestli se v tomto světě hodně snažil a nashromáždil hodně peněz, nedej Bože, podvody a krádežemi a svým dětem dal velká věna a zanechal jim po své smrti velká dědictví – běda přeběda těm zlosynům, kteří kvůli bohatství svých dětí ztratí budoucí svět, jelikož přece nevědí, zda takové peníze z krádeží a podvodů budou mít u jejich dětí trvání, a i kdyby ostatně měly mít trvání, tak přece trvají dočasně a ne věčně, a proč by tedy člověk měl prodat dočasné za věčné?²²⁵ Jestliže má být odklizena velká hora písku a každý den se z ní vezme jen troška, je tu přece naděje, že se dá nakonec odstranit. Ale ztratit, nedej Bože, věčnost – což je budoucí svět – to je k uvážení a bylo by hodno nářku, kdybychom na to nedbali.

Kdo by nechtěl, abychom žili tak, jak to najdeme ve vyprávění o Alexandrovi Makedonském: V jedné zemi bydleli lidé, kteří byli pokládáni za velké učence, ti si celého světa ani trochu necenili a nejedli nic jiného, než co příroda nechala vyrůst. Taktéž nepili nic jiného než vodu, a nebylo mezi nimi hádek ani nenávisti, a neměli na sobě oděvy. Alexandr Makedonský, jak známo, dobyl celý svět, slyšel velmi mnoho o těch lidech, jejich životě a moudrosti. Poslal tedy za nimi své vyslance, aby k němu přišli a přijali ho za svého pána a krále. Jestliže to neudělají, všechny je zahubí. Odpověděli mu: „My nepřijdeme nikam a nikam nepůjdeme a nevyjdeme z naší země, neboť netoužíme po stříbru ani zlatu. My se spokojíme s tím, co nám dává Bůh a přináší příroda. Inu, to, že váš král – když nepřijdeme – přijde k nám a všechny nás zabije, to může klidně udělat, k tomu nebude potřebovat žádnou velkou výzbroj, neboť mu nebudeme klást odpor a také nebudeme nikterak prosit o své životy, neboť až budeme mrtví, teprve budeme žít. Ale pokud by k nám váš král chtěl přijít v míru a poznat naše zvyky a naši moudrost, bude nám to milé.“

Vyslanci krále Alexandra se tedy zase vrátili ke králi a všechno mu pověděli. Král Alexandr se svými nejvznešenějšími lidmi se ihned vypravil na cestu a vytáhl za nimi, zůstal u nich několik dní a vyslechl si od nich velké moudrosti a učil se od nich a byl s nimi velmi zadobře a chtěl jim dát

²²⁴ Viz Šab. 31a.

²²⁵ Autorka to zřejmě chtěla říct naopak: prodat věčné za dočasné.

velké dary. Ale oni nic nechtěli a řekli: „Nepotřebujeme žádné peníze, žádné stříbro, žádné zlato. Příroda nám dává dostatek.“ Král Alexandr tedy řekl: „Tak si ode mne vyproste, co byste chtěli, vše vám dám.“ Začali společně volat: „Pane králi, dej nám věčný život!“ Král pravil: „Jak vám ho můžu dát? Kdybych ho jen měl k rozdávání, dal bych ho sám sobě.“ Tak řekli ti učenci: „Nuže, pane králi, prozkoumej to ve svých vlastních myšlenkách, poněvadž ty víš, že vše, co král učinil, všechna ta námaha a úsilí, kolik lidí zabil a zemí zpustošil, to všechno si ponecháš jen na malou chvílku a nic navěky. K čemu bylo králi toto vše?“ Král nevěděl, co by na to odpověděl, přesto jim řekl: „Takto jsem svět našel, tak ho také musím takto zanechat. Srdce králů nemohou být bez válečných tažení.“

Tento příběh nepíšu kvůli pravdivosti, může to být i pohanský výmysl. Uvedla jsem ho zde proto, abych si ukrátila čas a abych ukázala, že se ve světě vyskytují lidé, kteří nehledí na žádné bohatství a po všechen čas se spoléhají na svého Stvořitele. Nuže, my máme, chvála Bohu, jiné knihy o morálce, ze kterých se můžeme naučit všechno dobré. Toto vám také nepíšu jako knihu o morálce. Děje se to jen, jak už vzpomenuto, abych netrávila večery a dlouhé noci v melancholických myšlenkách, *za noci pláče a pláče*²²⁶, proto jsem se chopila tohoto, a nakolik je mi povědomo a kolik se dá vypsát od vylíčení mého mládí, co si ještě pamatuji, že se stalo. Ne že bych se chtěla vyčleňovat nebo se, nedej Bože, pokládat za spravedlivou nebo se tak zpodobňovat. Ne! Pro mé četné hříchy, *mé hříchy jsou větší, než je možno odčinit*²²⁷, jsem hříšnice, která je vpravdě plná hříchů po všechny dny, všechny hodiny, všechny okamžiky, a byla jsem, pro mé četné hříchy, z mála hříchů vyňata. *Propukám nad tím v pláč, slzy se mi proudem řinou z očí*²²⁸ a kdo dá, abych mohla plakat a úpěnlivě prosit o smilování a činit pokání, jak se sluší, za své hříchy. Ale utrpení mé a mých dětí a mé starosti, pro mé četné hříchy, že jsem zůstala sama se svými osiřelými syny a dcerami a světské záležitosti mě nenechají dosáhnout úrovně, jakou bych chtěla a měla mít. Prosím Boha, svého Stvořitele, aby byl tak milostivý a pomohl mi z mého utrpení a starostí, které mám, *neboť vskrytu bude plakat má duše*²²⁹ a *smáčím svou podušku pláčem*²³⁰, neboť nemáme nikoho, *na koho bychom měli spoléhat, než na našeho Otce na nebesích*²³¹. Neboť u nás lidí jeden nezná velké starosti druhého a jeden každý člověk se domnívá, že jeho starost je ta největší.

Jeden filozof šel po ulici, potkal ho jeden jeho dobrý přítel a velmi si mu stěžoval, jaké má velké starosti a potíže. Tak filozof řekl svému příteli: „Pojď se mnou, vystoupíme nahoru na střechem.“ Tedy na ni s jeho přítelem vystoupili. Odtud mohli vidět všechny domy v celém městě. Tedy povídá filozof svému příteli: „Nyní pojď sem, můj příteli, já ti tady ukážu všechny domy v celém městě a

²²⁶ Pl 1:2.

²²⁷ Gn 4:13.

²²⁸ Viz Pl 1:16.

²²⁹ Jr 13:17.

²³⁰ Viz Ž 6:7.

²³¹ Viz Miš., Sot. 9:15.

pohled, v tom domě vězí toto utrpení a neštěstí, v onom domě jsou zase tyto útrapy a starosti. Vcelku filozof ukázal svému příteli, že ve všech domech ve městě, v jednom každém domě zvlášť, vězí určitá starost a potíže. „Nuže, můj příteli, vezmi nyní svou nesnáz a starost a vhod to mezi domy a vezmi si jednu z nesnází z těchto domů.“ Ale on všemu dobře porozuměl a pomyslel si, že v oněch domech vězí také tolik a spíše více protivenství a starostí, tudíž si raději ponechá ty své. Tak zní také obecné pořekadlo: Svět je plný trápení a každý si najde to své.

Inu, co se dá dělat? Když budeme volat Hospodina, budiž požehnán, celým srdcem, neopustí nás a bude ku pomoci nám a celému Izraeli a zvěstuje nám zvěsti dobré a útěšné a pošle nám našeho vykupitele, mesiáše našeho spravedlivého, rychle za našich dnů, amen a necht' je toto jeho vůle.

Konec mé první knihy.

4.3. Úryvky z druhé až šesté knihy

Poté, když mi ještě nebylo ani 12 let, mne můj otec, památka spravedlivého budiž požehnána, zasnoubil a přibližně 2 roky jsem byla zasnoubena. Moje svatba se konala v Hameln. Můj otec a má matka se mnou jeli na svatbu. Bylo nás asi na 2 minjany. Tehdy ještě nebývalo, že by se dalo jet poštovním vozem. Takže jsme si museli z vesnic najímat povozy až k Hannoveru, a hned, jak jsme přijeli do Hannoveru, napsali jsme do Hameln, aby nám poslali vozy do Hannoveru. Moje matka, necht' žije, se domnívala, že v Hameln mají takové kočáry jako v Hamburku. Moje matka, necht' žije, si myslela, že můj tchán, necht' žije, pošle alespoň jeden kočár, aby v něm mohla jet nevěsta se svým doprovodem. Ale třetího dne přijely tři, čtyři selské povozy, s takovými koňmi, že by bývali měli zapotřebí, aby je položili na ten vůz.

Inu, ačkoli moje matka, necht' žije, byla trochu rozzlobená, nemohla už nic změnit. Takže jsme si ve jménu Boha Izraele sedli na ty selské vozy a dojeli jsme do Hameln. K večeru jsme měli úplnou hostinu. Jací byli můj tchán, památka spravedlivého budiž požehnána, a moje tchyně poctiví lidé, a R.²³² Josef Hamel měl málo sobě rovných! Můj tchán, památka spravedlivého budiž požehnána, tedy připil mojí matce, necht' žije, velkou sklenicí vína. Moje matka, necht' žije, se ještě trochu zlobila, že neposlali naproti žádný kočár. Můj tchán, památka spravedlivého budiž požehnána, o tom hněvu věděl, a protože byl, pokoj mu, milý, poctivý muž a velký žertěř, tak povídá mé matce, necht' žije: „Poslyšte, moje milá *mechutenet*²³³, prosím vás, nehněvejte se, Hameln není Hamburk. Nemáme tu žádné kočáry a jsme prostí venkované. Budu vám vyprávět, co

²³² Zkratka (“ר”) se čte „reb“ a znamená „pan“ (Glikl, str. 15).

²³³ Matka snachy. Názvy *mechutan* a *mechutenet* se navzájem oslovují rodiče ženicha/zetě a rodiče nevěsty/snachy. V plurálu může výraz *mechutanim* zahrnovat všechny příbuzné z manželčiny nebo manželovy strany (Judaismus od A do Z, str. 253).

se mi stalo, když jsem byl ženichem a jel jsem na svou svatbu. Můj otec se jmenoval Šmu'el Štokert, byl představeným obce v celém Hesensku, a já jsem se měl oženit s mou Frejdchen, dcerou Natana Španiera. Věnem jsem dostal 2 tisíce říšských tolarů a můj otec, památka spravedlivého budiž požehnána, mi přislíbil 15 set říšských tolarů. To bylo tehdy velké věno. A když se přiblížila moje svatba, tak můj otec, památka spravedlivého budiž požehnána, najal posla, kterému říkali Fiš. Můj otec tomuto naložil mé věno na hřbet, aby ho donesl do Stadthagenu, tam bydlel můj tchán Natan Španier, pokoj mu, a já a můj posel Fiš jsme se pěšky vypravili a šli jsme do Stadthagenu. V té době byl ve Stadthagenu R. Lejb – o kterém se zmiňuji ve své první knize – neboť on je také zetěm mého tchána, památka spravedlivého budiž požehnána. Když už jsem tedy byl poblíž Stadthagenu, tak se rozkřiklo, že ženich není daleko. Tudíž R. Lejb, pokoj mu, vyrazil na koni se svým doprovodem ženichovi v ústřety. Tento R. Lejb byl z Hildesheimu, z rodiny, která se po všechny časy chovala velmi vznešeně. Když tedy přijel k ženichovi, zastihl ho s jeho poslem Fišem, oba jdouce pěšky. Tudíž R. Lejb, pokoj mu, odcválal zase zpátky a pověděl nevěstě tu zvěst: „Ženich Frejdchen přijíždí na rybě²³⁴.“ Protože nyní mohu jezdit na dobrém koni, proto vás prosím, abyste si to nebrala k srdci.“ Takto se tento hněv rozplynul v samém smíchu a přátelství a svatba byla zakončena ve veselí a radosti. (str. 108-114)

Jak jsme přišli do Hamburku, ihned jsem otěhotněla, a moje matka, necht' žije, zároveň se mnou. Hospodin, budiž požehnan, mne v pravý čas milostivě obdaril dceruškou. Byla jsem mladá dívka, a přestože pro mne takové nezvyklé věci byly obtížné, tak jsem přece byla velice potěšena, že mi Nejvyšší dal hezké zdravé dítě. Mojí věrné zbožné milé matce také nadcházela její hodinka, a měla velkou radost právě z toho, že já jsem slehla první, takže na mne, tak mladou dívku, ještě může trochu dohlédnout. Osm dní poté moje matka, necht' žije, také porodila dcerku. Tudíž mezi námi nebyla závist ani výčitka²³⁵ a ležely jsme pospolu v jedné světnici. Neměly jsme vůbec klid od lidí, kteří přiběhli a chtěli vidět ten div: že matka a dcera leží v jedné místnosti v šestinedělí²³⁶.

Musím ale z dlouhé chvíle napsat o jednom pěkném povyražení, které se nám přihodilo, abych tímto knihu trošku prodloužila. Když jsme moje matka, necht' žije, a já pospolu ležely v šestinedělí, světnice byla malá a byly zimní dny. A můj otec, památka spravedlivého budiž požehnána, měl mnoho čeledě, takže nám bylo ve světnici velmi těsno, přestože rodiče a děti jedni druhými rádi berou zavděk. Z šestinedělí jsem vstala o 8 dní dříve než má matka, necht' žije. Tudíž, aby se ve světnici udělalo trochu prostoru, šla jsem si lehnout nahoru do své komory, ale protože jsem byla

²³⁴ Jméno onoho posla bylo Fiš, což znamená „ryba“.

²³⁵ Pravděpodobně proto, že se ani jedné z nich nenarodil syn (Glikl, str. 133, pozn. 456).

²³⁶ Doslova אין קינד בעט ליגין. Glikl používá tento výraz ve vícero významech, překládám ho jako „slehnout, porodit, být/ležet v šestinedělí“.

ještě velmi mladá, nechtěla moje matka, necht' žije, strpět, abych si brala své dítě na noc do své komory. Takže jsem dítě nechala položené v její světnici, kde ležela a měla u sebe služku. Moje matka, necht' žije, mi řekla, abych se nic o své dítě nebála, když začne plakat, tak mi ho nahoru přinese služka, abych ho nakojila, a poté ho zase ode mne vezme a položí do kolébky, s čímž jsem byla plně spokojená. Takto jsem spala několik nocí, že mi služka přinesla dítě ke kojení vždy asi před půlnocí. Jednou v noci se probudím přibližně ve tři hodiny a povídám mému manželovi, památka spravedlivého budiž požehnána: „Co to má znamenat, že mi služka ještě nepřinesla dítě?“ Můj muž, pokoj mu, řekl: „Dítě určitě ještě spí.“ Já jsem se s tím ale nespokojila, a běžela jsem dolů do světnice a chtěla jsem se podívat po svém dítěti a přistoupila jsem ke kolébce – dítě jsem v kolébce nenašla. Velice jsem se ulekla, ale přesto jsem nechtěla spustit povyk, aby se nevzbudila moje matka, necht' žije, a nevyděsila se. Takže jsem začala třást se služkou, a ráda bych ji byla probudila potichu, ale služka hluboce spala. Musela jsem začít hlasitě křičet, abych ji vytrhla ze spánku. Tak se jí ptám: „Kde máš mé dítě?“ Služka nevěděla, co mluvím ze spaní. Moje matka, necht' žije, se tím také vzbudila a povídá služce: „Proboha, kde máš dítě Gliklichen?“ Ale služka byla tak rozespálá, že nemohla dát žádnou odpověď. Tedy povídám mé matce: „Mami, možná máš mé dítě u sebe v posteli?“ A ona povídá: „Ne, mám u sebe své dítě“, a drží jej tak pevně u sebe, jako kdyby jí to dítě chtěli vzít. Tak mně napadne, abych přistoupila nad její kolébku a podívala se po jejím dítěti. Její dítě leželo v kolébce a sladce spalo. Říkám: „Mami, dej mi mé dítě, tvé dítě leží v kolébce.“ Jenže ona tomu nechtěla věřit a já jsem jí musela donést světlo a její dítě, aby si ho mohla dobře prohlédnout. Takže jsem dala mé matce, necht' žije, její dítě a vzala jsem si moje. Celý dům se kvůli tomu vzbudil a všichni se vylekali, ale poté se ten úlek obrátil do smíchu a říkali: „Málem bychom byli potřebovali krále Šalomouna, pokoj mu.“ (str. 132-136)

Když byly mojí dceři Cipoře²³⁷ 2 roky, opět jsem slehla a narodil se mi můj Natan, necht' žije. Jak se tehdy můj manžel, památka spravedlivého budiž požehnána, zaradoval, a jak honosnou obřizku můj manžel, památka spravedlivého budiž požehnána, uspořádal – to se nedá popsat. Hospodin, budiž požehnan, necht' nám dá zažít ze všech našich dětí hodně radosti. (str. 138)

Mezitím jsem slehla a narodila se mi má dcera Mate, pokoj jí. Bylo to hezké dítě, jak bude dále následovat. V té době se začalo mluvit o Šabtaji Cvim, ale *běda nám, neboť jsme zhřešili*²³⁸, takže jsme nezažili to, o čem jsme slýchali a to, k čemu jsme se téměř upnuli v představách. Když si vzpomenu na to pokání, jaké činili mladí i staří, jak je v celém světě všem známo, není to k

²³⁷ Prvorozená dcera Glikl.

²³⁸ Viz Pl 5:16.

vypovězení. Ach, Pane světa, v té době, kdy jsme doufali, že se, milosrdný Bože, slituješ nad svým ubohým lidem Izraele a vykoupíš nás, tedy jsme doufali asi jako žena, která sedí na porodní stoličce a namáhá se za velkých bolestí a křečí, a myslí si, že po všech těch bolestech a křečích se bude těšit ze svého dítěte. Ale po všech jejích bolestech a křečích se nestalo nic, než že uslyšela vítr.²³⁹ (str. 150-152)

Nuže když jsem ležela v šestinedělí se svou dcerou Mate, začalo se v Hamburku šeptat, že je ve městě mor, nedopusť na nás. Nakonec se rozšířil tak, že 3 nebo 4 židovské domy byly nakažené, pro naše četné hříchy, a opravdu všichni, kteří uvnitř byli, zemřeli, takže tyto domy stály téměř prázdné. Byla to doba velkého utrpení a nouze a s mrtvými se zacházelo tak bídňě, Bůh nás ochraň. Většina členů obce²⁴⁰ tedy odešla z Hamburku do Altony a tito lidé měli zástavy za několik tisíc říšských tolarů a mezi nimi byly některé zástavy v hodnotě od 10 říšských tolarů do 30 říšských tolarů a také 100 říšských tolarů. Neboť když se obchodovalo se zástavami, muselo se půjčovat na zástavy jak v hodnotě 8 šilinků, tak v hodnotě 20 říšských tolarů. Takže mor byl v celém městě, a my jsme neměli klid od lidí. Přestože jsme věděli, že jsou nakažení, museli jsme jim přece dát jejich zástavy k vyplacení, a i kdybychom už byli odjeli do Altony, přijeli by tam za námi. Takže jsme se rozhodli odjet do Hameln s našimi dětičkami, neboť můj tchán, památka spravedlivého budiž požehnána, tam v oné době bydlel. Tedy jsme hned o *Isru chag*²⁴¹ po Jom kipuru odjeli z Hamburku pryč a dorazili jsme do Hannoveru jeden den před svátkem Sukot. Byli jsme hosty v domě mého švagra MHVR“R Avrahama, který v té době ještě bydlel v Hannoveru, a nechtěli nás nechat odjet, protože svátek se tak blížil. Zůstali jsme tedy na Sukot v Hannoveru. Měla jsem u sebe svou dceru Ciporu, necht' žije, - čtyřleté dítě, a svého syna Natana, necht' žije, - dvouletého, a své dítě Mate, pokoj jí – přibližně osmitýdenní. Můj švagr R. Lejb Hanover nás pozval na první dny Sukot a v domě výše uvedeného R. Lejba byla synagoga. O svátku, když byl ráno můj manžel, památka spravedlivého budiž požehnána, v synagoze, jsem byla dole ve světnici a chtěla jsem obléct svou dceru Ciporu.

Musím napsat o jednom malém příkoří, které se nám událo za života mého manžela, památka spravedlivého budiž požehnána, mimo jiné těžké starosti, které se často nedají vypovědět, a zvláště nyní, pro naše četné hříchy, komu bych si mohla postěžovat nebo komu bych to nyní měla říct? Nemáme nikoho, *na koho bychom se mohli spoléhat, jen na našeho Otce v nebesích*²⁴², že nám bude

²³⁹ Vypustila větry. Viz Iz 26:18.

²⁴⁰ Doslova בעלי בתים. Glikl používá zkratku ב"ב. Doslovný překlad tohoto výrazu zní „majitelé domů, páni domů“, a jsou jím míněni členové židovské obce platící daně.

²⁴¹ Následující den po svátku.

²⁴² Viz Miš. Sot. 9:15.

ku pomoci, a pomůže všemu lidu Izraele, a *potěší nás měrou dní, v nichž jsme strádali*²⁴³. Sice i za života mého manžela, památka spravedlivého budiž požehnána, jsem měla také tu a tam dost starostí, starosti s výchovou mých dětí, zčásti takové, o kterých je možné mluvit, a zčásti takové, o kterých se mluvit nesmí nebo nemůže. Ale všechny mé zármutky mi uměl milý přítel rozmluvit, a i když jsem měla všechny své strasti, s jeho útěchou mi všechny připadaly nepatrné. Ale nyní, kdo je mým utěшитelem? Kdo mi nyní rozmluví mé těžké myšlenky z mého sklíčeného srdce, jako mluvil můj milý, z celého srdce milovaný přítel, v hodině své smrti, ani ne půl hodiny, než vypustil svou čistou duši. Když má zbožná matka padla přes jeho postel a prolévala slzy a řekla mu: „Můj milý zeti, nechcete mi nic říct ani nakázat?“ Odpovědět jí: „Moje milá matko, nevím, co bych řekl nebo nakázal, jen utěšte mou sklíčenou Gliklichen.“ Poté už nechtěl říci ani slovo, jak již bude dále následovat na svém místě. Kdo je nyní mým utěшитelem? Komu si mám nyní naříkat na své hořké útrapy a kam se mám obrátit? Pro své četné hříchy, nyní se opravdu utápím ve svých strastech a těžkých myšlenkách. Vždyť jsme měli mnohá příkoří jako toto, co bude následovat, bylo to také velké utrpení, které od nás brzy velký dobrotivý Bůh v milosti a milosrdenství odvrátil.

Abych opět začala, kde jsem přestala. Když jsem oblékala svou dceru, nechť žije, tak se to dítě velice zkrivilo, když jsem se ho dotkla. Tak povídám: „Ciporo milá, co ti chybí?“ To dítě povídá: „Maminko milá, pod paží mne to moc bolí.“ Tak se podívám, co tomu dítěti je, a vidím, že to dítě má pod paží vřed. Měla jsem u sebe svou služku. Když měl můj muž, památka spravedlivého budiž požehnána, na sobě malý vřídek, přiložil mu na něj jeden felčar v Hannoveru flastřík. Takže říkám služce: „Jdi za Chajimem – je nahoře v synagoze – a zeptej se ho, u jakého felčara to byl a kde bydlí. Zajdi tam s tím dítětem a nech mu přiložit náplast.“

Na nic zlého jsem nepomyslela. Služka šla do synagogy a zeptala se mého manžela, památka spravedlivého budiž požehnána, kde ten felčar bydlí, a on, pokoj mu, jí pověděl, kde bydlí. Když někdo chce jít do mužské části synagogy, musí projít skrz ženskou část. Když služka chtěla vyjít ven, seděly v synagoze mé švagrové Jente, Sulka a Ester, pokoj jí, a zeptaly se služky: „Co jsi dělala v mužské části synagogy?“ Služka řekla také prostě a na nic zlého nepomýšleje: „Naše dítě má pod paží vřed, ptala jsem se mého pána, u kterého felčara si nechal léčit svůj vřed, chci tam s tím dítětem také jít.“ Ženy se ihned nesmírně vyděsily, protože ony byly v těchto věcech i bez toho velice lekové, a kvůli tomu podezření, poněvadž jsme přišli z Hamburku. Takže daly hlavy dohromady a mluvily o tom. Nuže, v synagoze byla také jedna žebračka, stará Polka²⁴⁴, která také slyšela tu věc a viděla, že se moje výše uvedené švagrové tak zděsily, tedy ženám řekla: „Nelekejte se, nic to nebude. Dobrých 20 let se těmito věcmi zabývám. Kdybyste chtěly, tak půjdu dolů a

²⁴³ Viz Ž 90:15.

²⁴⁴ Židovka z Polska.

prohlédnu to děvčátko a hned vám povím, zda je to, nedej Bože, nebezpečné, a řekla bych vám, co máte dělat.“ Ony řekly: „Ano, pro smilování Boží, jděte dolů a podívejte se dobře, abychom, nedej Bože, nebyly v ohrožení.“

Já jsem o tom vůbec nic nevěděla. Ta stará Polka přišla dolů a povídá: „Kde je to malé děvčátko?“ Říkám: „Proč?“ „Aj“, povídá, „já jsem obeznalá v léčení, já tomu děvčátku něco dám, brzy by se to mělo zlepšit.“ Nepomyslím na nic zlého, přivedu k ní to dítě, ona to dítě prohlédne a utíká od toho dítěte pryč a vběhne zase nahoru do ženské části, začne křičet a říká ženám: „Všichni odsud prchejte, kdo jen můžete prchat a utíkat, protože máte v domě, pro naše četné hříchy, pravý mor! To děvčátko na sobě má, pro naše četné hříchy, pravý mor!“

Nuže, každý si může věru domyslet, co to bylo za zděšení a jaký křik ženy spustily, a zvláště ty hodně lekavé. Ženy i muži, všichni běželi ze synagogy a, pro naše četné hříchy, při nejlepších modlitbách vybíhali ven o svatém svátku a hned vzali služku s tím dítětem a vystrčili je před dveře a žádný je nechtěl vzít do domu nebo nechat je vstoupit. Věru není těžké si představit, jak nám muselo být. Já jsem jen bědovala a křičela jsem a ve jménu Božím jsem prosila a říkala jsem: „Pánové, dobře se podívejte, co děláte. Mému dítěti nic neschází, přece dobře vidíte, že mé dítě je, chvála Bohu, čilé a zdravé. To dítě mělo, chudáček, rýmu. Než jsme odjeli z Hamburku, namazala jsem je, a ta tekutina se stáhla z hlavy do vředu. Když má někdo na sobě něco takového, nedej Bože, má na sobě desatero známek. Pohleďte, mé dítě přece pobíhá po ulici a jí housku z ruky.“ Ale to vše nic nepomohlo a řekli: „Běda, kdyby to vyšlo najevo a dozvěděl se o tom náš vévoda, nechť je povýšen jeho majestát, že by takové věci, nedej Bože, měly být v jeho sídelním městě, co za trápení by z toho bylo!“ A ta stará mi do očí povídá, že by dala krk za to, že to dítě má na sobě něco špatného.

Co jsme měli dělat? Prosila jsem: „Pro smilování Boží, nechte mne zůstat s tím dítětem. Kde je mé dítě, tam chci být také. Jen mne nechte jít ven za ním!“ To také nechtěli dovolit. Zkrátka, můj švagr MHVR“R Avraham SG“L²⁴⁵, můj švagr R. Lipman, můj švagr R. Lejb a jejich ženy se hned spolu sesedli k poradě, aby /vymysleli/, co je třeba udělat, kam se služkou a tím dítětem, a aby vše zůstalo v tajnosti před vrchností, nechť je povýšen jeho majestát, neboť by nám, nedej Bože, hrozilo velké nebezpečí, kdyby se, nedej Bože, vévoda něco dověděl. Takže zůstalo při tom, že se to dítě a služka mají obléci do starých rozedraných šatů a mají jít do jedné vsi, která byla od Hannoveru vzdálena méně, než je vzdálenost, kterou je dovoleno ujít o šabatu, – tato ves se jmenovala Hainholz – a mají se uchýlit do nějakého selského stavení a říct, že je Židé v Hannoveru nechtěli přes svátek ubytovat, protože už tam mají tolik chudáků, a nechtěli je do Hannoveru vpustit. Chtěly

²⁴⁵ Zkratka SG“L se používá pro označení levity a je zkratkou slov לויי לך = kníže levitů.

by tedy v té vsi přečkat svátky, zůstat u nich a zaplatit jim za jejich námahu. „Ale víme určitě, že nám z Hannoveru pošlou jídlo a pití, neboť nás přes svátky nenechají bez jídla a trpět hladu.“

V Hannoveru byl jeden žebrák, starý Polák²⁴⁶. Toho najali, a tu výše uvedenou starou Polku, aby tito dva s nimi několik dnů zůstali, než se ukáže, jak to bude probíhat. Ti dva se ale nechtěli hnout z místa, pokud se jim nedá 30 říšských tolarů za to, že se vydávají do takového nebezpečí. Můj švagr MHVR“R Avraham a můj švagr R. Lipman a můj švagr R. Lejb se tedy sesedli k poradě s hannoverským *melamedem*²⁴⁷, který byl také velkým učencem, a rozhodovali, zda se smí znesvětit svátek, aby se jim mohly dát o svátku peníze. Nuže, společně se shodli na tom, že se jim ty peníze mají dát, neboť řekli, že je to v hodině nebezpečí, ba vpravdě nebezpečí života. Takže jsme museli o svatém svátku poslat naše milé dítě od nás pryč a museli jsme se nechat přemluvit a uvěřit, že tomu dítěti, nedej Bože, něco je. Inu, nechám to každému zbožnému otci nebo matce k posouzení, jak nám bylo. Můj manžel, památka spravedlivého budiž požehnána, se postavil do jednoho koutu a plakal a úpěnlivě prosil, a já do druhého koutu. Jistě to byla zásluha mého zbožného muže, pokoj mu, že ho Bůh, budiž požehnán, vyslyšel, jak je řečeno: *a byl vyslyšen*²⁴⁸. Nemyslím si, že náš otec Avraham při *akedě*²⁴⁹ trpěl více, než my v onom čase, neboť náš otec Avraham to činil z příkazu Hospodina, budiž požehnán, a z lásky k Němu, takže své útrapy snášel s radostí. Ale na nás přišlo toto soužení od cizích, což nás velice tížilo na srdci. Nu, co dělat, člověk musí být ve všem trpělivý, *tak jako žehnáme za dobré, tak bychom měli žehnat za špatné*²⁵⁰. Oblékla jsem své služce obrácené šaty a tomu dítěti jsem zabalila do uzlíčku jeho věci, a služce jsem svázala uzlík jako žebračce. Tomu dítěti, chudáčkovi, jsem také oblékla staré rozedrané hadry, a takto má dobrá služka s mým milým dítětem a tím starým mužem a ženou odešla pěšky pryč do té vsi.

Můžete si představit, s jakým *birkat kohanim*²⁵¹ jsme se loučili s tím milým dítětem a s kolika sty slzí jsme ho od nás poslali pryč. To dítě ale bylo veselé a radostné, jako dítě, které, chudáček, o ničem neví, ale my všichni, kolik nás v Hannoveru bylo, všichni jsme plakali a úpěnlivě prosili, a strávili jsme ten svatý svátek, pro naše četné hříchy, v samém soužení.

Nuže, odešli do té vsi a byli také dobře přijati na nocleh do jednoho selského stavení, neboť měli s sebou peníze a pokud je člověk má, přijdou k užitku. Sedlák se jich ptal: „Vždyť je váš svátek“, proč nejsou s Židy. V odpověď řekli, že v Hannoveru je už tolik chudáků, že jim bylo zakázáno vstoupit, ale že se přesto domnívají, že jim Židé z Hannoveru přes svátky pošlou jídlo.

²⁴⁶ Žid z Polska.

²⁴⁷ Učitel dětí.

²⁴⁸ Gen 25:21.

²⁴⁹ Svázání Izáka k oběti.

²⁵⁰ Viz Ber. 48b.

²⁵¹ Kněžské požehnání (Nu 6:24-26). Aškenázští Židé měli ve zvyku pronášet ho při loučení s příbuznými a přáteli (Glikl, str. 170, pozn. 178).

Nuže, my jsme sice spolu šli opět do synagogy, ale všichni už se domodlili. V oné době byl v Hannoveru R. Juda Berliner, ještě nebyl ženatý a už s námi obchodoval. Také tam byl jeden jménem R. Michl, byl to mladík z Polska, který se učil s dětmi. Potom si vzal jednu ženu z Hildesheimu a nyní bydlí v Hildesheimu v bohatství a účtě, je představeným obce v Hildesheimu. Tento R. Michl byl také takový poloviční sluha, jak je v Aškenázu zvykem, když mají takové mladíky, kteří se učí s dětmi. Když jsme vyšli ze synagogy, nechal si nás R. Lejb zavolat k hostině, jak už vzpomenuto, že nás pozval v předvečer svátku, ale lze si dobře představit, jak nám bylo. Můj manžel, památka spravedlivého budiž požehnána, řekl: „Než něco pojíme, musím přinést něco k jídlu mému dítěti a těm dalším, je svátek.“ Řekli: „Ano, jistě, máš věru pravdu, nikdo nebudeme nic jíst, dokud ti venku něco nedostanou“, neboť to bylo velice blízko Hannoveru, jako Altona a Hamburk. Takže se shromáždilo jídlo, a každý něco přidal. Kdo to má nyní přinést? Všichni se báli. Tedy povídá R. Juda: „Já jim to zanesu.“ R. Michl řekl: „Chci jít také.“ A můj manžel, památka spravedlivého budiž požehnána, s nimi šel také, neboť on měl, pokoj mu, to dítě tuze rád. Ale hannoverští mému manželovi, památka spravedlivého budiž požehnána, nechtěli důvěřovat, protože si mysleli: Půjde-li tam můj manžel, památka spravedlivého budiž požehnána, neubrání se tomu, aby se nepřiblížil k tomu dítěti. Takže s nimi musel jít také můj švagr R. Lipman.

Šli tedy spolu a nesli to jídlo. Nuže, chudák služka spolu s tím dítětem a jejich doprovodem se šli projít po poli, kvůli velkému hladu. Jakmile to dítě, chudáček, uvidělo mého muže, památka spravedlivého budiž požehnána, velmi se chudáček zaradovalo a chtělo běžet k tatínkovi, jako každé dítě. Můj švagr R. Lipman tedy zakřičel, ať to dítě drží zpátky a ať ten starý muž přijde a odnese to jídlo. Mého manžela, památka spravedlivého budiž požehnána, museli také držet, vpravdě jako na provazu, aby nešel k tomu milému dítěti. Takže on a to dítě plakali, neboť můj manžel, památka spravedlivého budiž požehnána, viděl, že to dítě je, chvála Bohu, čilé a zdravé, a on k němu nesměl jít. Položili tedy jídlo a pití na trávu a služka se svým doprovodem ho přinesli. Pak můj manžel, památka spravedlivého budiž požehnána, a jeho společníci opět odtud odešli. Nuže, toto trvalo až do Šmini aceret. Ten starý muž a žena měli u sebe náplast a mast, která se patří na hojení vředů, tomu dítěti ten vřed také pěkně vyléčili a to dítě také bylo čilé a zdravé a poskakovalo po poli jako mladý jelínek. Takže jsme hannoverským řekli: „Co se stane kvůli vaší pošetilosti? Vidíte přece, že mé dítě je, chvála Bohu, čilé a zdravé a že, chvála Bohu, už nehrozí vůbec žádné nebezpečí. Nechte to dítě, chudáčka, vrátit se zase zpět.“ Takže opět svolali poradu a zůstali při tom, že nedovolí, aby to dítě se svým doprovodem přišlo do Hannoveru dříve než o Simchat Tóra. Inu, co jsme měli dělat? Také toto jsme si museli nechat líbit. R. Michl odešel tedy o Simchat Tóra a přivedl to dítě s těmi lidmi zase do Hannoveru. Kdo tehdy neviděl tu radost mou a mého manžela, památka spravedlivého budiž požehnána, a všech přítomných, kterou jsme měli, že jsme všichni

museli z té veliké radosti plakat. *Oko pláče a srdce se raduje*²⁵², jeden každý by to dítě byl radostí snědl, neboť to bylo velmi hezké a milé dítě, jaké nemělo rovno. Nuže, tomu dítěti se dlouho neřeklo jinak než „panna z Hainholzu“. (str. 156-174)

Nyní všechno svěříme Bohu a opět začneme, kde jsme zůstali. Mé dceři Mate, pokoj jí, byly nuže tři roky. Nebylo k vidění pěknější a chytřejší dítě. Nejen, že my jsme ji velice milovali, ale všichni lidé, kteří to dítě jen viděli a slyšeli, našli v tom milém dítěti zalíbení. Ale milý Bůh ho měl ještě raději, a když mu nadcházel třetí rok, opuchly tomu dítěti z ničeho nic ruce a nohy. Ačkoli u nás bylo hodně doktorů a dávali jí rozličné medicíny, inu tak se přece milému Bohu zlíbilo, aby si ho, poté co strávilo 4 týdny své nemoci s velkými obtížemi a útrapami, vzal k sobě. Vzal si k sobě svůj díl a náš díl, k našemu velkému zármutku a žalu, nechal před námi ležet, nad čímž jsme se nepopsatelně rmoutili, jak můj manžel, památka spravedlivého budiž požehnána, tak i já. A velice se bojím, že jsem se na Nejvyšším Bohu velmi prohřešila a nepomyslela jsem na příběh o R. Jochananovi, který ještě bude následovat, a že mne čekají ještě větší tresty, jak jsem, co se mne týče, Bože slituj se, přesvědčena.

Já a můj manžel, památka spravedlivého budiž požehnána, jsme se tak trápili, že jsme oba dva po dlouhou dobu trpěli těžkými nemocemi. To jsme zapříčinili naším zármutkem. Otěhotněla jsem a porodila jsem mou dceru Chanu, necht' žije, a kvůli velkému soužení pro to milé zesnulé dítě, a že jsem se s tím nemohla srovnat, trpěla jsem po celé období šestinedělí nebezpečnou chorobou, že všichni doktoři pochybovali o mém uzdravení a chtěli si se mnou nebezpečně pohrávat. Ale v té chvíli, když toto zamýšleli učinit a dali toto mým lidem na srozuměnou, a nedomnívali se, že z toho něco chápu a něčemu rozumím, jsem řekla mému muži, památka spravedlivého budiž požehnána, a mé matce, necht' žije, že tento lék vzít nechci, což doktorům řekli. Inu, přestože doktoři dělali, co mohli, a mysleli si, že mne přemluví, abych ho vzala, tak všechny jejich řeči nic nepomohly a řekla jsem, že si můžou povídat, co chtějí, já už nyní nevezmu vůbec nic. Chce-li mi dobrý Bůh pomoci, může to učinit i bez medicín; vždyť jestliže je to rozhodnutí velkého Boha, tak co zmůžou všechny léky?

Krátce řečeno, poprosila jsem mého muže, památka spravedlivého budiž požehnána, aby tedy všechny doktory propustil a vyplatil je, což se také stalo. A Hospodin, budiž požehnán On i Jeho jméno, mi dal sílu, abych 5 týdnů poté, co jsem porodila, šla do synagogy, i když velmi ztěžka, ale přece jsem tak velebila svého Boha a děkovala Mu. Bylo to se mnou každým dnem o trochu lepší, takže jsem nakonec mohla propustit mou ošetřovatelku, mou kojnou, všechny, a s pomocí

²⁵² Z pijutu עת שער רצון להיפתח recitovaného o svátku *Roš ha-šana* (Glikl, str. 174, pozn. 196).

Nejvyššího jsem převzala do péče to nejnutnější, co bylo v mé domácnosti třeba, a musela jsem nakonec na to milé dítě zapomenout. (str. 232-234)

Tak jsme tedy byli ponořeni do dobrých obchodů. Mým nejstarším dítětem byla má dcera Cipora, necht' žije, které nyní táhlo na 12. rok. Nuže, R. Lejb, syn R. Anšela, bydlel v Amsterdamu a navrhl nám /pro ni/ partii, mého /pozdějšího/ zetě Kosmana, syna R. Eliji Kléf²⁵³, památka spravedlivého budiž požehnána. Nuže, a protože můj manžel, památka spravedlivého budiž požehnána, jezdil každý rok dvakrát do Amsterdamu, tak si přispíšil a přijel tam dobře o 6 týdnů dříve, než měl ve zvyku jezdit, a napsal dohazovači, že stejně musí do Amsterdamu jet, takže uvidí, co se dá dělat. V té době byla válka, takže R. Elija Kléf se musel odstěhovat, a se svými lidmi se přistěhoval do Amsterdamu.

Jakmile tedy můj manžel, památka spravedlivého budiž požehnána, dorazil do Amsterdamu, hned tam přišla zvěst, že můj manžel se má stát *mechutanem* R. Eliji Kléf. Toto se stalo o poštovním dni, když si lidé na burze četli dopisy a bylo mnoho lidí, kteří tomu nechtěli věřit a mnoho peněz bylo /kvůli tomu/ na burze prosázeno. Jeden říkal tak a druhý tak, takže mnozí nevěřili, že se ta partie uskuteční, neboť R. Elija Kléf byl velmi významným mužem a kolovalo o něm, že jeho majetek obnáší sto tisíc říšských tolarů a více, což také byla pravda, a můj manžel, památka spravedlivého budiž požehnána, byl ještě mladíkem a byli jsme teprve na vzestupu a měli jsme domeček plný dětiček – Bůh je ochraňuj. Ale co Nejvyšší rozhodne, to musí být a musí se to přece stát, třebaš to i lidé nevidí rádi. A čtyřicet dní před narozením dítěte se v nebesích zvolá: „*Ten si má vzít dceru toho a toho.*“²⁵⁴ Takže se můj manžel, památka spravedlivého budiž požehnána, stal *mechutanem* bohatého R. Eliji Kléf. Můj muž, památka spravedlivého budiž požehnána, dal své dceři, necht' žije, věnem 22 set říšských tolarů v holandských mincích a stanovili, že svatba se bude konat za rok a půl a bude v Cleve. Můj manžel, památka spravedlivého budiž požehnána, musel také dát sto říšských tolarů jako příspěvek na náklady spojené se svatbou.

Nuže, jak nastal čas svatby, společně jsme odjeli do Cleve – já a můj muž, památka spravedlivého budiž požehnána, a měla jsem s sebou kojence, a má dcera nevěsta Cipora, necht' žije, R. Meir z *klauzu*²⁵⁵, který je teď vrchním rabínem ve svaté obci Freidberg, a náš sluha jemný Šmu'el, a služka. Takže jsme vyrazili šťastně na tu svatbu s velkou suitou, z Altony jsme jeli lodí ve společnosti Mordechaje Kohena a Meira Eliuse a Aharona Tudelche. Nemohu vypsát, co za veselou

²⁵³ Elias Gomperz Cleve, syn Mordechaje Gumpela Gomperze z Emmerichu, významný bankéř a obchodník, důvěrník braniborských kurfiřtů, představený židovské obce v Cleve (Glikl, str. 265, pozn. 90).

²⁵⁴ Viz Sot. 2a.

²⁵⁵ Studovna učenců. Šlo o elitní instituci s limitovaným počtem členů (10-20 v jednom *klauzu*). Doba studia v *klauzu* byla 6-8 let, na konci studia učenec obdržel titul *Morenu* („Náš učitel“). *Klauz* v Altoně byl založen asi roku 1690 (Hundert, Gershon David, *The YIVO Encyclopedia of Jews in Eastern Europe*, Vol 1, New Haven, 2008, str. 907ff).

cestu jsme měli.

Nuže, pokojně jsme dorazili do Amsterdamu ve vší radosti a potěšení, bylo ale ještě dobře 3 týdny před svatbou. Byli jsme u vzpomenutého R. Lejba Hamburgera. Každý týden jsme vydali víc než 12 dukátů, ale nevšimli jsme si toho, neboť v těch 3 týdnech, když jsme byli před svatbou v Amsterdamu, vydělal můj manžel, památka spravedlivého budiž požehnána, polovinu věna.

Čtrnáct dní před svatbou jsme odcestovali do Cleve s bubínky a tancem s více než 2 minjany a byli jsme přijati vlídně a s úctou a přišli jsme do jednoho domu, který opravdu byl jako královský palác a byl vybaven všelijakým krásným nábytkem jako dům šlechtice. Inu, po celý den jsme neměli ani trochu klidu od vznešených pánů a dam, ti všichni přicházeli a chtěli vidět nevěstu. A vskutku byla má dcera, necht' žije, velmi krásná, žádná se jí nevyrovnala.

Inu, konaly se velké přípravy na svatbu, a v oné době byl v Cleve princ²⁵⁶ – a tehdy ještě žil starší princ, jenž byl korunním princem²⁵⁷ – a tento byl mladý pán, přibližně dvanáctiletý soudě dle jeho vzhledu, ale zanedlouho poté starší korunní princ zemřel a tento se stal korunním princem místo něj. Také tam byl princ Moris²⁵⁸ a další knížata a šlechtici. Všichni se nechali vzkázat, že chtějí být přítomni na svatebním obřadu. Takže se můj *mechutan* R. Elija Kléf jistě již předtím zařídil na tak vznešené hosty a o svatebním dnu, ihned po chupě²⁵⁹, připravil vynikající pohoštění s všelijakými sladkostmi a rozličnými výbornými víny z ciziny a exotickým ovocem.

Nuže, lze si dobře představit, jaký zmatek a shon tam byl, a že můj *mechutan* Reb Elija, pokoj mu, a všichni jeho lidé soustředili všechny své myšlenky jen na to, aby takové vznešené pány pohostili, a patřičně ubytovali, a dokonce neměli čas jeden druhému dodat věno a přepočítat ho, jak je zvykem. Takže jsme dali naše věno a můj *mechutan* R. Elija, pokoj mu, dal své věno do váčků a zapečetili jsme je s tím, že se přepočítají po svatbě. Když se tedy stálo s ženichem a nevěstou, necht' žijí, pod chupou, zapomnělo se v tom velkém shonu na sepsání ktuby. Inu, co se dalo dělat? Všichni šlechtici s tím mladým princem tam stáli a chtěli přihlížet. Takže vrchní rabín MHVR“R Me'ir²⁶⁰ řekl, že ženich má být *arev kablan*²⁶¹ a přijmout *kinjan*²⁶², že ihned po svatbě nechá napsat své nevěstě ktubu, a vrchní rabín přečetl ktubu z jedné knihy. Tudíž se chupa konala. Po chupě byli všichni vznešení hosté zavedeni do nádherného sálu mého *mechutana* R. Eliji, blahé paměti, který byl pobit zlatou kůží a uvnitř stál velký stůl, na kterém byly královské pochoutky. Tak byli vznešení hosté pohoštění dle své významnosti.

²⁵⁶ Princ Fridrich (1657-1713), druhý syn Fridricha Viléma, pozdější braniborský kurfiřt Fridrich III., od roku 1701 pruský král Fridrich I (Glikl, str. 269, pozn. 117).

²⁵⁷ Princ Karl Emil (1655-1674), první syn Fridricha Viléma (Glikl, str. 269, pozn. 118).

²⁵⁸ Hrabě Johan Maurits z Nassau-Siegen (1604-1679), od roku 1647 byl místodržícím v Kleve (Glikl, 269, pozn. 122).

²⁵⁹ Svatební obřad odehrávající se pod svatebním baldachýnem – chupou.

²⁶⁰ Rabi Meir Raudnitz, působil v Cleve a ve Weselu, zemřel roku 1724 v Altoně (Glikl, str. 270, pozn. 133).

²⁶¹ Ručitel. Zaručuje se, že na sebe převezme odpovědnost za splnění povinnosti (Glikl, str 270, pozn. 134).

²⁶² Stvrzení souhlasu s transakcí, provádí se předáním předmětu (např. kapesník, ubrousek, apod.).

Můj syn R. Mordechaj byl tehdy asi pětiletý. Ve světě nebylo k vidění pěknější dítě a my jsme ho velice krásně a čistě ustrojili. Všichni ti vznešení hosté ho skoro /náklonností/ snědli a zvláště princ, necht' je povýšen jeho majestát, ho stále držel za ruku. Nuže, když ctění hosté pojedli z těch sladkostí a ovoce, a také notně popili vína, bylo ze stolu sklizeno a byl vynes ven. Poté vstoupilo několik lidí v maskách a udělali moc pěkné představení a dělali všelijaké šprýmy, které sloužily k obveselení. Nakonec předvedli tanec smrti, bylo to něco vskutku výjimečného.

Na té svatbě bylo také mnoho cizích Portugalců²⁶³, a mezi nimi byl jeden jménem Mokati²⁶⁴, byl to klenotník, který měl moc krásné zlaté hodinky posázené diamanty, přišly na 500 říšských tolarů. Můj *mechutan* R. Elija toho Mokati o hodinky požádal a chtěl je darovat princ, ale stál u toho jeden dobrý přítel, který tomu zabránil a řekl: „Nač by ti to bylo? Chceš dát tak velký dar tomu mladému princ? Kdyby to byl alespoň ten starší korunní princ, dalo by se to ještě učinit.“ Ale jak už vzpomenu, že starší korunní princ zemřel a mladý korunní princ přišel na jeho místo, tedy je tento nyní také korunním princem. Ale můj *mechutan* R. Elija, kdykoli přišel k tomu příteli, který mu zabránil dát tomu mladému princ dar, pokaždé mu to s velkou zlostí vyčítal. A vskutku, kdyby byl můj *mechutan* R. Elija tomu mladému princ věnoval ten dar, snad nikdy by mu to byl nezapomněl, protože takoví velcí páni takové věci nezapomínají. Inu, *kdo nařiká nad tím, co bylo atd.*²⁶⁵ Ale mladý princ spolu s knížetem Morisem a všemi šlechtici odešli všichni velice potěšeni. A žádný Žid neměl takovou poctu ani za sto let. Takže se svatba zakončila v radosti a veselí.

Po svatbě jsem odjela do Emmerichu na hrob své sestry Hendel, pokoj jí. Co jsem měla za žal a bol – je známo Hospodinu, budiž požehnán, a je to vždycky víc škoda, když tak mladý a nad míru krásný člověk má kousat tu černou zem. Nebylo jí ani 25 let. Ale co tím zmůžu? Je-li to vůle Hospodina, budiž požehnán, musíme si to nechat líbit. Zanechala po sobě jednoho syna a jednu dceru. Ten syn byl velmi znamenitý mladík a velice dobře se učil, ale zemřel, pro naše četné hříchy, mladý a ještě svobodný, čehož přátelé i cizí tuze želeli.

Nuže, v neděli po svatbě²⁶⁶ jsme se opět vydali se vším veselím na naši zpáteční cestu a jeli jsme zpátky do Amsterdamu. (str. 264-274)

Od té doby byl můj otec, památka spravedlivého budiž požehnána, velice nemocný, trpěl dnou, Bůh vás před ní ochraňuj, a byla to nemoc, která vedla k jeho smrti, začal otékat. Více než čtvrt roku ležel na smrtelné posteli. Každou noc jsme byli u něj, často až do půlnoci, protože jsme pokaždé měli za to, že s ním vyčkáme do konce. Nakonec, když mu nuže nadcházela jeho poslední

²⁶³ Židé původem z Portugalska a Španělska.

²⁶⁴ Z rodiny Mocatta nebo Mocatti (Glikl, str. 273, pozn. 151).

²⁶⁵ Viz Miš., Ber. 9:3.

²⁶⁶ Nebo možná též „jeden den po svatbě“, v originálu לאחר החתונה י"א" א" (Glikl, str. 274).

hodinka, když si ho Hospodin, budiž požehnán, chtěl vzít z pomíjivosti na věčnost, tedy to bylo jednou v noci, když můj manžel, památka spravedlivého budiž požehnána, a já a moje matka, nechť žije, jsme spolu seděli – bylo velmi pozdě v noci a já byla ve vysokém stupni těhotenství – a tak mne má matka, nechť žije, přesvědčila, abych šla s mým mužem, památka spravedlivého budiž požehnána, domů. Poté, co jsme leželi asi jednu hodinu, přijde kdosi z domu mého otce, blahé paměti, a klepe: můj manžel, památka spravedlivého budiž požehnána, má okamžitě přijít do domu mého otce, blahé paměti. Nuže byli jsme na toto zvyklí, neboť se to stávalo velice často. Takže můj muž, památka spravedlivého budiž požehnána, nechtěl dovolit, abych s ním šla také, a přemluvil mne, abych zůstala ležet. Kdyby viděl, že je to, nedej Bože, nutné, pošle pro mne. Nechala jsem se přemluvit a zůstala jsem ležet a ihned jsem tvrdě usnula. Když tedy můj manžel, památka spravedlivého budiž požehnána, přišel do domu mého otce, on v témže okamžiku zesnul. Bylo to přibližně okolo půlnoci. Můj muž, památka spravedlivého budiž požehnána, nechtěl dovolit, aby mne vzbudili a řekl, že je čas a že stačí, když mne vzbudí až za 2 nebo 3 hodiny. Ale když jsem byla v nejtvrdějším spánku, něco zabušilo třikrát na mé dveře, jako kdyby měl spadnout celý dům. Vyskočím hned z postele ven a ptám se okamžitě, kdo to buší, ale je ticho a nikdo neodpovídá. Tak přes sebe ihned přehodím šaty a běžím do domu mého otce, památka spravedlivého budiž požehnána, kde jsem shledala, co už bylo řečeno.

Nuže lze si pomyslet, jak mi bylo a jaké soužení jsme všichni měli. Ale co to vše pomohlo? Musela jsem ztratit svého milého otce, ale zemřel s dobrým jménem a ve vysokém věku – bylo to 24. tevetu – a opustil nás a všechny živé. Po dlouhý čas jsem se s tím nemohla smířit, až mi Hospodin, budiž požehnán, po *šlošim*²⁶⁷ daroval synáčka, a jeho jméno Lejb se znovu zrodilo. Ale zdá se, že jeho narození věstilo mnoho nepříjemností, neboť když přišel na ten truchlivý svět, 24 hodin jen ležel a sténal, takže porodní báby a všechny ženy nemyslely jinak, než že to dítě nebude možné vychovat. Ale milému Bohu, tomu se zlíbilo, aby se to dítě každý den lepšilo a vyrostlo, takže mi tedy to dítě bylo útěchou namísto mého milého otce, a velmi jsem se ze syna těšila.

Moje milá matka zůstala vdovou s třemi sirotky. Můj otec, památka spravedlivého budiž požehnána, /zanechal/ mé matce, nechť žije, ktubu na 16 set říšských tolarů, a jednomu každému sirotkovi přibližně 14 set říšských tolarů, a ti sirotkové by bývali měli víc, ale přišli o více než tisíc říšských tolarů, o čemž možná ještě napíšu. Můj manžel, památka spravedlivého budiž požehnána, a můj švagr R. Josef SG“L žádné dědictví nežádali. Jakkoli měli každý z nich podle listiny právo na polovinu podílu syna, přece na to netoužili brát ohledy a všechno zanechali mé matce, nechť žije, a sirotkům. A můj muž, památka spravedlivého budiž požehnána, a můj švagr R. Josef SG“L

²⁶⁷ Třicet dní smutku po úmrtí blízkého příbuzného.

zasnoubili mého bratra Volfa jeden rok poté, co můj otec, památka spravedlivého budiž požehnána, zemřel, s dcerou R. Ja'akova Lichtenštata, který byl znám jako velice vážený a poctivý muž, až do své smrti byl představeným zemského Židovstva, a byl úžasně bohatý, ale nakonec měl rozepře se svým nevlastním synem R. Avrahamem Lichtenštatem, takže ke konci svých dnů zchudnul. Můj švagr R. Josef SG“L jel s mým bratrem R. Volfem na zasnuby, a můj manžel, památka spravedlivého budiž požehnána, s ním jel při dalším trhu v Lipsku na svatbu, s Jissacharem, který u nás tehdy sloužil. A můj švagr R. Josef SG“L a můj muž, památka spravedlivého budiž požehnána, jeli jen na své vlastní náklady a mé matce, nechť žije, neúčtovali z nákladů ani halíř. Když se můj švagr R. Josef SG“L vrátil se ženichem ze zasnub, vyprávěl o té zasnubní hostině divy, jak všechno bylo vznešené a jak to všechno proběhlo v nádheře, neboť tehdy byl R. Ja'akov Lichtenštat, pokoj mu, ještě na vrcholu. Nuže můj muž, památka spravedlivého budiž požehnána, jel se ženichem na svatbu, která také proběhla ve vší důstojnosti, a můj manžel, památka spravedlivého budiž požehnána, přijel zpět domů a můj bratr se svou ženou tam ještě nějaký čas zůstali.

Když můj otec, památka spravedlivého budiž požehnána, zemřel, měl všechn svůj majetek vložený do drahokamů. Můj manžel, památka spravedlivého budiž požehnána, a můj švagr R. Josef SG“L se obtěžovali a vyhlásili dražbu a vše prodali, aby mohla moje matka, nechť žije, vydat sirotky, kdyby se jí naskytl nějaká dobrá partie, a také že zanedlouho poté byla zasnoubena má sestra Mate v Lipsku, se synem vznešeného pána, našeho učitele a rabi, MHVR“R Modela *dajana*²⁶⁸, a svatba byla zde v Hamburku. Je známo, jaký byl R. Model *dajan* vznešený muž a jeho žena, ctnostná Pesele²⁶⁹, neměla jistě od pramáti Sáry, Rivky, Ráchel a Ley v celém světě sobě rovnou. Vskutku nebyla žena, která by se jí vyrovnala ve spravedlnosti a zbožnosti, a zvláště to byla žena statečná a vedla obchody a bohatě uživila svého muže a děti, jak ve Vídni, tak když bydleli v Berlíně, neboť vznešený MHVR“R Model byl mužem po všechny časy upoutaným na lůžko, který mohl obchodovat /jen/ málo, ale byl to výjimečně obeznaný muž, pokoj mu, o jehož vědění vyprávěl celý svět, a byl také velmi oblíben u braniborského kurfiřta, nechť je povýšen jeho majestát, který jednou řekl, že kdyby nohy toho muže byly jako jeho hlava, tak by neměl sobě rovného. On i ona zemřeli v Berlíně v bohatství a úctě. Jsou to divy, jichž se lze dočíst v té závěti, kterou ona, pokoj jí, udělala. Nemohu o tom nic napsat. Kdo by si ji chtěl přečíst, může ji ještě nalézt u jejich dětí, neboť ony ji jistě nezahodily.

Nyní zbývala ještě chudák má nejmladší sestra Rivka, která ale také udělala velice dobrou partii a dostala syna mého švagra R. Lejba Bona, který byl, pokoj mu, velice počestný člověk a byl

²⁶⁸ Model Ries, vídeňský rabín, pocházel z nejbohatší rodiny vídeňských dvorních Židů. Po vyhnání Židů z Vídne se usídlil v Berlíně. Zemřel roku 1675 (Denkwürdigkeiten, str. 147, pozn. 34) .

²⁶⁹ Pessel Ries byla dcerou představeného vídeňské obce Davida Ja'akova Neumarka (Denkwürdigkeiten, str. 147, pozn. 34).

mnoho let představeným obce v oblasti a také měl pěkné bohatství. Výše zmíněný R. Lejb a jeho syn R. Šmu'el SG“L sem přišli a tady se konala svatba, a všechno se důstojně zakončilo v radosti a veselí.

Na tom, jak moje milá zbožná matka vystrojila svatby, nebylo znát, že chudák byla vdovou, ale vše proběhlo tak důstojně a nádherně, jako by byl ještě žil můj otec, památka spravedlivého budiž požehnána. A nebyl žádný z předáků obce, který by se nedostavil a nepřišel na její počest. Po svatbě odjel můj švagr R. Lejb SG“L zase domů a ani ne půl roku nato *odešel cestou všech lidí*²⁷⁰. (str. 306-314)

Nuže napsali mému muži, památka spravedlivého budiž požehnána: „*Hle, tvůj otec je nemocen.*“²⁷¹ Takže ihned zanechal svých záležitostí a sám jel do Hannoveru, aby navštívil svého otce v nemoci a byl tam dobře 3 týdny. Můj tchán, památka spravedlivého budiž požehnána, coby osmdesátník, kterého již beztak opouštěly síly, se domníval, že zemře ihned jen co uvidí mého manžela, památka spravedlivého budiž požehnána, neboť můj muž, památka spravedlivého budiž požehnána, byl jeho nejmladší dítě a on ho velmi miloval, protože byl synem jeho stáří. Ale když můj tchán, památka spravedlivého budiž požehnána, viděl, že jeho syn R. Chajim je u něj 3 týdny a Hospodinu se ještě nezlíbilo, aby si ho vzal k sobě, tak můj tchán, památka spravedlivého budiž požehnána, pravil: „Můj synu, žádal jsem, abys sem přišel, protože jsem chtěl, abys byl u mého konce. Ale ty jsi velký obchodník a jsi se mnou už 3 týdny. To své jsi vykonal. Poroučím se Bohu. Jed' s Pánem Bohem zase domů.“ Ačkoli se tomu můj manžel, památka spravedlivého budiž požehnána, bránil a chtěl zůstat u svého otce, tak mu to ale otec přikázal, takže musel odjet domů. Ostatní děti, které u něj byly, také ony odjely do svých domovů.

Než můj manžel, památka spravedlivého budiž požehnána, přijel domů, stalo se toto. Moje postel, ve které jsme leželi, byla právě naproti ještě jedné malé posteli, v níž ležely mé děti. Nuže, ležela v ní má dcera Chana, necht' žije, bylo to děvče asi jedenáctileté. Vstala jsem ráno na *Šomer la-boker*²⁷² a šla jsem do synagogy. Nuže to dítě, má dcera Chana, necht' žije, přiběhne vyděšená ze shora z komory a nemůže se, chudák, z toho velkého zděšení ani hnout. Čeled' se jí ptá: „Chano, co ti je? Proč vypadáš tak vystrašeně?“ To dítě povídá: „Ach Bože, vzbudila jsem se a chtěla jsem se podívat, jestli maminka ještě leží, a uviděla jsem v té posteli ležet nějakého starého muže s dlouhým vousem. Tak moc jsem se ulekla a vyskočila jsem z postele a seběhla ze schodů a když jsem se přece ještě ohlédla po té posteli, ten starý muž nadzvedl hlavu z postele a pořád se po mně ohlížel.“

²⁷⁰ Viz 1 Kr 2:2.

²⁷¹ Gen 48:1.

²⁷² Název pro ranní modlitbu šacharit (Glikl, str. 331, pozn. 501).

Přijdu domů ze synagogy a ještě byl mezi mou čeledí šepot a řeči. Ptala jsem se jich a chtěla jsem vědět, co se děje, ale žádný mi nechtěl nic říct. Dva dny poté přijel domů můj muž, památka spravedlivého budiž požehnána, a nebyl doma ani 8 dní, když dostal dopisy, že jeho otec, spravedlivý R. Josef, zemřel.

Nuže měla bych psát o tom, jak můj muž, památka spravedlivého budiž požehnána, nařikal a plakal – to se nedá popsat. Ihned po *šivě*²⁷³ najal deset učenců a vyčlenil v domě jednu místnost, aby se v ní nedělalo nic jiného než se modlilo s minjanem, a dnem i nocí studovalo. Můj manžel, památka spravedlivého budiž požehnána, celý rok nevyšel z domu a stále vyčkával, aby nepropásl žádný kadiš. Dvanáct týdnů po smrti mého tchána, památka spravedlivého budiž požehnána, byl můj švagr MHVR“R Icik, památka spravedlivého budiž požehnána, ve Weselu, syn R. Šmu'ela tam měl svatbu. Takže přijel na otcův hrob do Hannoveru a všichni bratři také přijeli do Hannoveru a napsali mému muži, památka spravedlivého budiž požehnána, aby také hned přijel do Hannoveru. Takže nazítří zrána vstal a odjel do Harburku. Měl s sebou tolik mužů, aby měl minjan. Zkrátka až do Hannoveru nepřišel ani o jediný kadiš, ačkoli ho to stálo hodně peněz. Když dorazil do Hannoveru, přečetl si závěť. Byl to div, vidět, jaká to byla závěť /sepsaná/ v bázni a moudrosti. Nuže, vyprávěli, jak zemřel můj tchán, památka spravedlivého budiž požehnána, - s velkou moudrostí a vpravdě jako políbením, tak jak zemřely všechny jeho zbožné děti. Pozůstalost, kterou po sobě můj tchán, památka spravedlivého budiž požehnána, zanechal, rozdělili všecku podle závěti. Žádný nepromluvil proti druhému křivého slova. Můj manžel byl v Hannoveru jen 8 dní a utěšil svou milou matku, jak jen uměl. Přestože svou matku velice prosil a rád by ji byl s sebou vzal do Hamburku, nechtěla ta zbožná žena ani za nic, nechtěla se odloučit od svého zbožného a spravedlivého /muže/ v životě ani ve smrti. Dva roky nato také zemřela a byla pochována vedle mého tchána. Bylo jí 82 let. Zkrátka, byl to tak milý, požehnaný pár, jemuž podobný nenalezneš. Hospodin, budiž požehnan, nechť nám jen dopřeje požívat jejich zásluh, a kéž by chtěl, abychom naše roky dožili v tak dobrém stáří. Ale Nejvyššímu se zlíbilo něco jiného.

Poté odjel můj muž, památka spravedlivého budiž požehnána, do Amsterdamu a byla mu navržena partie s mým budoucím zetěm Moše Krumbachem. Nuže, můj manžel, památka spravedlivého budiž požehnána, se pro tuto partii rozhodl tuze rychle, jak ještě bude následovat. Nuže, jakmile byl složen *knas*²⁷⁴, můj muž, památka spravedlivého budiž požehnána, mi to napsal. Ten *knas* byl složen v Cleve u mého *mechutana* R. Eliji Kléf, neboť tento měl plnou moc od vznešeného mého /budoucího/ *mechutana* R. Avrahama Krumbacha. Ale než jsem dostala ty dopisy

²⁷³ Sedm dní hlubokého smutku po smrti blízkého příbuzného.

²⁷⁴ Peněžní pokuta v případě porušení dohodnutých písemně stanovených podmínek (*tnojim*) svatby (Glikl, str. 109, pozn. 293).

od mého manžela, památka spravedlivého budiž požehnána, že moje dcera Ester, nechť žije, je nevěstou, přišly mi z různých stran dopisy, abychom si dali pozor a nedomlouvali tu partii, neboť ten mladík má mnoho a mnoho nedostatků. Ale ani ne den nato jsem dostala dopisy od mého manžela, památka spravedlivého budiž požehnána, že složil *knas* a hned se vypravil na cestu sem. Nuže lze si domyslet, jak mi bylo a jakou radost jsem z té partie měla. Inu, nemohla jsem nic dělat, dokud můj manžel, památka spravedlivého budiž požehnána, nepřijede domů. Ten další týden přijel můj muž, památka spravedlivého budiž požehnána, domů a myslel si, že ho přivítám s velkou radostí a že se spolu budeme z té partie radovat. Ale můj manžel, památka spravedlivého budiž požehnána, našel opak: místo toho jsem mu šla v ústrety velice sklíčená a sotva jsem otevřela ústa. Můj muž, památka spravedlivého budiž požehnána, na mně mohl dobře vidět, že mi něco schází. Ale on ani já jsme nechtěli kazit naše šťastné setkání. Takže přešlo několik dní, kdy jsme jeden druhému o té partii nic neřekli.

Mezitím dostal také můj muž, památka spravedlivého budiž požehnána, dopisy od svého velmi dobrého přítele, který mu také psal, že slyšel, že chceme uzavřít tuto partii, takže se máme mít na pozoru, abychom ji nedělali, nebo abychom nejdříve viděli toho mladíka. Mého manžela, památka spravedlivého budiž požehnána, to velmi vylekalo a řekl mi: „Bože chraň, Gliklichen, ty o tom musíš také vědět, neboť jsem to poznal na tvé nelibosti.“ Takže jsem ukázala mému muži, památka spravedlivého budiž požehnána, všechny dopisy, které jsem dostala před jeho příjezdem domů. Můj manžel, památka spravedlivého budiž požehnána, se velice ulekl a rmoutil se, protože o tom člověku napsali přespříliš, neboť tomu mladíkovi připsali všechny chyby světa. Neuměli jsme si poradit, ta partie byla dojednána. Takže jsem napsala mé *mechutenet* Jachet, ještě si to pamatuji, vpravdě těmito slovy. Přátelsky jsem jí a ostatním pogratalovala, poté jsem napsala: „Jelikož nám z různých stran došly dopisy, ve kterých nám psali, že ženich má mnoho nedostatků, což, doufáme, je lež, a jestliže je tomu tak, tak velmi prosíme, abyste poslali ženicha na zasnubní hostinu, jak je zvykem, ke své nevěstě, a když uvidíme, že tito jsou pomlouvači a klevetníci, jak doufáme, tak přijmeme ženicha v radosti a veselí a potěšení, a nebudou chybět vznešené dary a veškeré pocty. Kdyby se ale ukázalo, že je to, Bože nedopusť, přeci jen pravda, tak prosím, abyste ho neposílali, protože bychom naše dítě tak hanebně nepodvedli. A v případě, že byste měli v úmyslu, syna přece jen poslat, /a domnívali byste se, že/ jelikož jsme beztoho již tak blízcí přátelé a *mechutanim*, a proto že na to nebudeme dbát, a přeci jen svolíme k tomu, aby se stalo, co se již stalo, to tedy nedělejte. Co bychom dělali, kdyby to byla, Bože nedopusť, přeci jen pravda? Museli bychom toho po všech stránkách želet a mohli by připsat všechny nedostatky, co jich jen na světě je, mé dceři, nechť žije, a další takové řeči.

Nuže, lze si pomyslet, když *mechutenet* vznešená Jachet dostala ten dopis, jak ji tento rozčilil.

Inu, co bych o tom psala šířeji? Odepsala s urážkami a zlostí, že měla v úmyslu poslat svého syna ihned za nevěstou, ale nyní vidí, že když píšeme, že chceme vidět jejího syna, tak máme přijet my sami nebo někoho do Met poslat. Nuže uběhla dlouhá doba, ve které jsme si vyměňovali samé nepříjemné dopisy a nemohli jsme se dobrat žádného rozhodnutí, a jelikož byla velká válka²⁷⁵ mezi francouzským králem, necht' je povýšen jeho majestát, a německým, tak jeden ke druhému nemohl dost dobře přijet.

Mezitím jsme uspořádali svatbu mé dceři Chaně, necht' žije, ve vší radosti. Také jsem zapomněla napsat, že svatba mého syna Natana SG“L se sirotkem Miriam, dcerou R. Eliji Balina²⁷⁶, blahé paměti, se konala dlouho před tím v radosti a veselí, a také tam přijel můj zeť Kosman s mou dcerou Ciporou, necht' žije, a vrátili jsme jim všechny jejich výdaje a ještě jsme jim k tomu dali dárky. Na svatbu také přijel R. Ja'akov Hanover, pokoj mu, se svou manželkou Zise, a jinak množství cizích lidí, neboť to byla velmi honosná svatba, takže jsme v jednom roce vydali více než deset tisíc říšských tolarů banko. *A požehnan bud' Hospodin, který vzal a dal*²⁷⁷, a věrný Bůh nám naši škodu vždy tak bohatě vynahradil. A kdyby mi byl Hospodin, budiž požehnan, ponechal *okrasu mé hlavy*²⁷⁸, nebylo by na světě šťastnějšího páru. Ale kvůli mnohosti mých hříchů a všech strastí, které nám velký milostivý Bůh určil, si vzal mého muže k sobě na věčnost do všech potěch, a nás zanechal v pomíjivém svízelném světě. A je třeba modlit se ke Stvořiteli, aby byl náš konec podle Jeho vůle a zalíbení, a aby, až se Nejvyššímu zlíbí a bude spokojen, nás přivedl k sobě do zahrady Eden, amen.

Poté, co můj manžel, jak jste slyšeli, opět přijel z Hannoveru a rozdělili si pozůstalost po svém otci, blahé památky – to bylo přibližně 12 týdnů po jeho smrti – tak jsem otěhotněla s mým synem R. Josefem SG“L. Po celou dobu, co jsem pod srdcem nosila dítě, doufal můj manžel, památka spravedlivého budiž požehnána, že budu mít syna, aby mohl dostat jméno jeho otce, což se také, chvála Bohu, stalo. A zde chci, mé milé děti, napsat jeden příklad, který je pravdivý. Když jsou mladé ženy těhotné, a vidí nějaké ovoce nebo cokoli, ať je to, co je to, co vidí a je to k jídlu, a jen pomyslí-li na to, neměly by odejít a měly by z toho pojíst a neměly by se řídit svými hloupými hlavami: „Aj, to mi nic neuškodí.“ Ale tím může být, nedej Bože, ohrožen život, kromě toho tím také může být poznamenáno, nedej Bože, i to dítě v matčině břiše, stejně jako jsem to shledala já sama na sobě.

Po všechny své dny jsem se těm ženám posmívala a smála, když jsem slyšela, že nějaká žena po

²⁷⁵ Tzv. devítiletá válka o dědictví falcké (1688-1697) mezi francouzským králem Ludvíkem XIV. a augšpurskou ligou (Glikl, str. 315, pozn. 437).

²⁷⁶ Elia Balinn, představený obce v Hamburku (Denkwürdigkeiten, str. 134, pozn. 27a).

²⁷⁷ Viz Jb 1:21.

²⁷⁸ Viz Pl 5:16.

něčem zatoužila a nadělalo to škodu. Vůbec jsem tomu nechtěla věřit. Naopak, mnohokrát když jsem byla těhotná, jsem šla trhem a viděla jsem všechno možné krásné ovoce, dobře jsem si ho všimla, ale když bylo pro mne příliš drahé, nechala jsem ho být, a opravdu mi to neuškodilo. *Ale ne všechny časy jsou stejné.*²⁷⁹ Když jsem byla nyní těhotná s mým synem R. Josefem, shledala jsem, že je tomu zcela jinak. Neboť stalo se, když jsem byla s mým synem R. Josefem v devátém měsíci těhotenství, že moje matka, necht' žije, měla cosi k zařízení u jednoho advokáta, který bydlel na koňském trhu. Tak mne moje matka, necht' žije, prosí, zda bych nešla s ní. Přestože to byla velmi daleká cesta od mého domu a blížil se čas minchy – bylo to začátkem kislevu – nemohla jsem to přece mé matce, necht' žije, odříct, neboť jsem byla ještě úplně svěží. Takže jsem tam šla s mou matkou, necht' žije. Jak jsme přicházely k domu toho advokáta, naproti němu bydlí jedna žena, která prodává mišpule. Vždy jsem mišpule jedla moc ráda. Takže povídám mé matce, necht' žije: „Maminko, nezapomeň jen, až půjdeme zpátky, chci koupit něco mišpulí.“ Nuže, vešly jsme k tomu advokátovi a zařídily, co jsme měly zařídit. Když jsme ale byly hotové, bylo velice pozdě, bezmála noc, tedy jsme šly po cestě, a obě jsme na ty mišpule zapoměly. Když jsem nuže přišla domů, vzpomněla jsem si na ty mišpule a myslela jsem na ně a jala mne úzkost, že jsem ty mišpule zapoměla koupit. Ale mnoho jsem na to zrovna nedbala, ne víc, než když někdo rád jí něco, co nemá.

Večer jsem ulehla s dobrou a veselou myslí a po půlnoci jsem dostala porodní bolesti a musela jsem nechat zavolat porodní bábu a povila jsem synka. Ihned tu novinu řekli mému muži, památka spravedlivého budiž požehnána, který měl velkou radost, že má opět jméno jeho zbožného otce, památka spravedlivého budiž požehnána. Ale viděla jsem, že ty ženy, které byly u mne při porodu, daly hlavy mocně dohromady a velmi tajemně se radily. Nechtěla jsem polevit a chtěla jsem vědět, co se děje. Konečně mi bylo řečeno, že to dítě má na celém těle a hlavě plno hnědých skvrn. Musely mi k mé posteli přinést světlo, abych to viděla. Nejen, že to dítě bylo plné těch skvrn, ono tam leželo jako hromádka hadrů a nehnulo rukou ani nohou, jako kdyby mělo, nedej Bože, okamžitě vypustit duši, a nechtělo sát nebo otevřít pusou. Můj manžel, památka spravedlivého budiž požehnána, to také viděl. Velice jsme se rmoutili. Toto se stalo o středeční noci, a ve čtvrtek /týden/ nato měla být obřízka, ale považovali jsme to za nemožné, neboť to dítě sláblo každým dnem. Takže přišel šabat, uspořádali jsme sice v noci *zachar*²⁸⁰, ale nepocítili jsme na tom dítěti žádné zlepšení.

O moca'ej šabat, kdy můj muž, památka spravedlivého budiž požehnána, dělal havdalu, byla u

²⁷⁹ Viz Miš., Tam. 1:2.

²⁸⁰ Hostina pořádaná v domě rodičky o šabatu (v pátek večer) před obřízkou na počest novorozeného syna. Nazývá se *šalom zachar* (Glikl, str. 344, pozn. 594).

mne má matka, necht' žije. Tak mé matce, necht' žije, povídám: „Moje milá matko, prosím tě, řekni mé *šabes frau*²⁸¹, ať ke mně přijde, chci ji vyslat ven.“ Takže se mne má matka, necht' žije ptá, kam ji chci vyslat. Říkám mé matce, necht' žije: „Po celý ten čas jsem rozmýšlela, proč jen to dítě má ty skvrny a proč je tak slabé, tak jsem si pomyslela, jestli to není zaviněno tím, že jsem zatoužila po těch mišpulích a nedostala jsem je, a vždyť jsem opravdu v onu noc porodila. Chci tam tu ženu poslat, aby mi přinesla za pár šilinků mišpulí. Chci z toho trošku tomu dítěti máznout do pusy, snad se Hospodin, budiž požehnán, slituje a pomůže, aby se to zlepšilo.“ Moje matka, necht' žije, se na mne velmi rozzlobila a řekla: „Věčně máš v hlavě takové hlouposti. Je počasí, jako kdyby se nebe a země chtěly srazit, a ta žena tam v tomto počasí jistě nepůjde, a jsou to také jen samé nesmysly.“ Tak povídám: „Moje milá matko, udělej mi tu laskavost a pošli tam tu ženu, dám jí, oč požádá, jen abych dostala ty mišpule, mé srdce jinak nemá klid.“ Takže mi zavolali tu ženu a vyslali ji tam, aby donesla několik mišpulí. Nuže, ta žena tam běžela. Je to daleká cesta a té noci bylo počasí, že by psa nevyhnal. Čas mi utíkal velice pomalu, než ta žena přišla zpátky, jak už to chodí: Kdo po něčem touží, každý okamžik je mu dlouhý jako hodina. Konečně ta žena přišla a přinesla ty mišpule.

Nuže, je známo, že mišpule nejsou jídlem pro tak /malé/ dítě, protože chutnají nakysle. Takže jsem přikázala mé posluhovačce, aby dítě rozvinula a sedla si s dítětem před krb a aby mu mázla trošku z měkkých mišpulí do pusy. Ačkoli se mi za ten nesmysl celý svět vysmíval, tak jsem přece jen trvala na svém a muselo se učinit tak, jak jsem uvedla výše. Jakmile posluhovačka mázla z měkkých mišpulí dítěti do pusinky, dítě otevřelo pusinku tak dychtivě, jako by chtělo všechno spolknout najednou, a nasálo tak dychtivě to měkké z jedné celé mišpule, ačkoli předtím přece nechtělo otevřít pusinku, ani aby nasálo kapku mléka nebo cukrovou kašičku, jaká se dětem připravuje. Poté mi posluhovačka dala dítě na mou postel, aby se vidělo, jestli bude chtít sát. Ihned jak dítě bylo položeno na prsa, začalo okamžitě sát, jako dítě staré tři měsíce, a od té doby až do obřízky mu zmizely z těla i ze tváří všechny ty skvrny, až na jednu skvrnu, která mu zůstala na boku a byla velká jako široká čočka, a to dítě bylo až do obřízky svěží a zdravé a dobře stavěné a bylo obřezáno, chvála Bohu, ve správný čas, a obřízka byla velice honosná, jaká v Hamburku dlouho nebyla. Přestože jsme tehdy toho dne měli ztrátu tisíc marek banko kvůli bankrotu sefardity Izaka Pase²⁸² tak na to přece můj manžel, památka spravedlivého budiž požehnána, nedbal z radosti, že se mu narodil syn. Takže moje milé děti, vidíte, že s těmi ženskými laskominami to není pouhý výmysl, a nemělo by se tím vždy opovrhovat.

Po čase jsem opět otěhotněla, a v těhotenství se mi dařilo velmi špatně, neboť když jsem byla v sedmém měsíci, dostala jsem, Bůh vás před tím ochraňuj, nezvyklou horečku. Když jsem ji ráno

²⁸¹ Nežidovka pomáhající za úplatu o šabat v židovské domácnosti.

²⁸² Isaac Vas de Miranda, sefard bydlící v Hamburku, zemřel roku 1727 (Glikl, str. 348, pozn. 612).

dostala, měla jsem celé čtyři hodiny zimnici, potom čtyři hodiny horkost, poté jsem se, s odpuštěním, čtyři hodiny potila, což mi bylo ještě nepříjemnější než horkost a zimnice. Nuže lze si pomyslet, jak mne to potrápilo. Jíst jsem nemohla ani sousto, přestože mi byly přinášeny královské lahůdky. Jednou mne můj manžel, památka spravedlivého budiž požehnána, poprosil, abych se s ním šla projít kousek na val, který nebyl daleko od domu – protože byl letní den a bylo velice pěkné počasí, abych se trochu rozptýlila, třeba mi potom bude trochu chutnat. Tak říkám: „Dobře víte, že nemám k chůzi sílu.“ Tak milý muž povídá: „Já a posluhovačka tě povedeme.“ Takže jsem se nechala přemluvit a nechala jsem se tak zavést na val a nechala jsem se posadit na zelenou trávu. Mezitím, co jsme byli pryč, najal můj manžel, památka spravedlivého budiž požehnána, Todrose, který byl kuchařem u Dišery²⁸³, a nechal připravit pokrm, který byl hoděn, aby byl na stolech králů a přikázal – až bude hotov – aby nás zavolali domů, což se také stalo. A můj manžel, památka spravedlivého budiž požehnána, si myslel, že až přijdu domů a najdu stůl bez mého vědomí velmi krásně prostřený a na něm takové vznešené pokrmy, dostanu chuť k jídlu. Ale můj Bože a Pane! Jakmile jsem přišla domů a vešla do světnice, ve které stálo to jídlo, hned mi bylo na zvracení, jak jsem to jen ucítila, a pro smilování Boží jsem prosila, aby ze světnice odvedli mne nebo odnesli to jídlo.

Tak jsem se trápila celé 2 měsíce, v nichž jsem v sobě neměla žádnou sílu nebo moc a často jsem si myslela: Milý Pane, až nadejde moje doba a budu mít porodit mé dítě, vždyť nebudu mít ani sílu ani moc si pomoci. Ale když přišel ten čas, kdy jsem měla přivést na svět mé dítě, tak mi věrný Bůh tak milostivě pomohl, že jsem dítě porodila téměř bez bolestí, jako kdyby ze mne bylo vypadlo. Nuže, snad toto způsobila ta velká horkost, kterou jsem v sobě neustále měla, která to milé dítě tak rychle ze mne vyhnala? Když nuže to milé dítě přišlo na svět, bylo sice hezké a dobře stavěné, ale ihned mělo, chudáček, tu horečku, Bože nedopusť na vás, stejnou jako já. Nuže přestože jsme použili doktorů a všechnu možnou lidskou pomoc, tak toto všechno přece nic nepomohlo, takže se v tomto světě trápilo čtrnáct dní a poté si ho vzal Hospodin, budiž požehnán, k sobě a přinesl svůj díl k sobě zpět na své místo, a nechal před námi ležet náš díl, nebohý a tělesný, a mne zanechal jako zarmoucenou šestinedělku bez dítěte. Měla jsem ještě třikrát nebo čtyřikrát nával té horečky, ale než jsem vstala z šestinedělí, byla jsem svěží a zdravá.

Poté jsem porodila mou dceru Hendelchen. Dva roky poté mého syna Zanvila, také mého syna R. Moše SG“L, mou dceru Frejdchen a mou dceru Miriam, tyto dvě nejmladší svého otce příliš nepoznaly. Proč bych měla příliš psát, co se stalo mezitím, neboť každé dva roky jsem měla dítě a hodně jsem se natrápila, jak je běžné u toho, kdo má domeček s dětmi, Bůh je ochraňuj, a po celou

²⁸³ Manuel Teixeira, člen nejbohatší sefardské hamburské rodiny (Glikl, str. 349, pozn. 624).

dobu jsem si myslela, že nikdo nemá těžší břímě a nenatrápí se s dětmi více než já. Ale já, nerozumná, jsem nevěděla, jak mi bylo dobře, když jsem měla okolo stolu své dětičky, posazené jako *olivové ratolesti okolo tvého stolu*.²⁸⁴ Inu, co dělat, *na své hříchy vzpomenu*.²⁸⁵

Nuže, mé drahé děti, tady vidíte příběh vašeho otce, HR“R Chajima Hamel SG“L, památka spravedlivého budiž požehnána. Jak dobré a milé by to bylo, kdyby nám Hospodin, budiž požehnán, dopřál, abychom spolu vedli naše děti pod chupu. Ale co říct a co povědět, mé hříchy to způsobily. Mně, hříšnici, to nebylo dopřáno. Nuže, všechno přikázal Hospodin, budiž požehnán, jak bude dále následovat.

Můj syn, R. Mordechaj SG“L, vyrostl a stal se pěkným mladíkem a vůbec byl zdárné milé dítě. Bůh necht' mu oplátí to, jak měl v účtě otce a matku. Zkrátka byl ve všem všudy zdárný. Byl s mým manželem, památka spravedlivého budiž požehnána, v Lipsku, když tento dostal nemoc koliku, a všichni, kdo byli v Lipsku, nemohli vypovědět ty divy, co dělal svému otci. Celou noc se nad ním skláněl, vpravdě nespál, nejedl ani nepil. Byla to sice jeho povinnost, toto svému otci prokazovat, ale můj syn byl ještě velice mladý. Nuže Hospodin, budiž požehnán, mu pomohl, takže se spolu opět navrátili domů v pokoji a ve zdraví.

Inu, můj manžel, památka spravedlivého budiž požehnána, nebyl žádný silný muž, a proto velmi spěchal, aby provdal a oženil naše děti, necht' žijí, a obával se toho dne, který nám, pro naše četné hříchy, nadešel. Nuže, můj syn R. Mordechaj SG“L byl zasnouben s dcerou představeného obce, vznešeného R. Mošeho, syna Reb Natana. Můj muž, památka spravedlivého budiž požehnána, mu věnem dal 2 tisíce říšských tolarů v dánských korunách a R. Moše syn Reb Natana dal své dceři 3 tisíce říšských tolarů v dánských korunách. Svatbu jsme uspořádali spolu na náklady nás obou, oba nás stála více než tři sta říšských tolarů. Dali jsme jim na 2 roky *kost*²⁸⁶ a měla jsme ho a jeho ženu u sebe. Ale ani ne půl roku nato, nadešel mému muži, památka spravedlivého budiž požehnána, jeho čas a míra našich hříchů se naplnila, takže mi Hospodin, budiž požehnán, odňal mého manžela, památka spravedlivého budiž požehnána, *okrasu mé hlavy*²⁸⁷. V roce 449 (1689) na nás sestoupil hněv Hospodina, budiž požehnán, a vzal /mi/ můj poklad, takže můj manžel, památka spravedlivého budiž požehnána, pro naše četné hříchy zemřel a mne zanechal sedět s 8 sirotky; a také ty 4 vyvdané děti svého věrného otce ještě velmi potřebovaly. (str. 328-354)

Mé drahé děti, nyní vám chci vyprávět od začátku do konce, jak váš milý otec onemocněl a

²⁸⁴ Ž 128:3.

²⁸⁵ Viz Gen 41:9.

²⁸⁶ Dosl. „strava“, ustálený výraz pro materiální podporu mladého páru rodiči v prvních letech po svatbě (mladý pár u rodičů bydlí a stravuje se tam), délka podpory je písemně stanovena ve svatebních podmínkách (*tnojim*).

²⁸⁷ Viz pozn. 276.

zemřel. Bylo 19. tevetu /roku/ 449 (1689) a můj manžel, památka spravedlivého budiž požehnána, váš milý otec, šel k večeru do města – jeden kupec pro něj poslal, že s ním chce udělat nějaký obchod. Když nuže přišel poblíž domu toho kupce, byl tam špičatý kámen, na který, pro naše četné hříchy, upadl, a přivodil si, pro naše četné hříchy, takový úraz, že nad tím všichni ještě naříkáme. Takže se vrátil, pokoj mu, domů v bídém stavu. Byla jsem v domě mé matky, necht' žije, /tak/ mne zavolali domů. Když jsem přišla domů, stál můj muž, památka spravedlivého budiž požehnána, u krbu a naříkal. Vylekala jsem se a ptala jsem se, co mu schází a on říká: „Upadl jsem a mám strach, že mi to způsobí hodně útrap.“ Tedy, nemohl se, pro naše četné hříchy, hýbat a musela jsem mu vyndat všechno z kapes, neboť když šel, pokoj mu, do města, měl všechny kapsy plné drahokamů. A my jsme, pro naše četné hříchy, jeho úraz nechápali, neboť on měl, pro naše četné hříchy, již mnoho let kýlu, a jak upadl, tak spadl, pro naše četné hříchy, na tu ránu, a vnitřnosti se mu, pro naše četné hříchy, zapletly do sebe.

Nuže, ve světnici jsme měli vždy postavenou postel, ale nechtěl /do ní/ a museli jsme ho vynést nahoru do komory. A tehdy byla taková zima, jako kdyby nebe a země chtěly přimrznout k sobě. Byli jsme u něj celou noc, a dělali jsme, co jsme uměli, ale nemohli jsme to déle vydržet a bylo to pro něj také velmi škodlivé, aby ležel v té zimě. Nakonec sám viděl, pokoj mu, že to pro něj není dobré, a donesli jsme ho dolů. Už bylo po půlnoci, když jsme se tak namáhali, pro naše četné hříchy, ale nedošlo k žádnému zlepšení. Dobře jsem přede mnou viděla to zadržané zranění /a věděla jsem/, že toto nemůže dělat dobrotu. Prosila jsem ho, ať si probůh nechá zavolat doktora, a ať k sobě svolá lidi, ale on, pokoj mu, odpověděl: „Než bych to měl odhalit před lidmi, tak to raději umřu.“ Stála jsem nad ním, plakala a křičela jsem a řekla jsem: „Co to tu povídáte? Proč by to lidé neměli vědět? Přece jste to nedostal z hříchu nebo hanebnosti.“ Ale všechny řeči vůbec nic nepomáhaly, protože on, pokoj mu, si vzal do hlavy tu pošetilost, že by to mohlo uškodit dětem, že by se povídalo, že je to dědičné, neboť on tak mnoho miloval své děti.

Takže jsme se celou noc s ním takto natrápili a příkládali všechny možné věci, ale všechno se viditelně zhoršovalo, pro naše četné hříchy. Tak nastal den a řekla jsem mu: „Chvála Bohu, že už je den. Pošlu nyní pro doktora a pro chirurga.“ Nechtěl k tomu svolit a řekl, aby zavolali Avrahama Lopese²⁸⁸ – to byl sefard, felčar a také doktor. Takže jsem pro něj poslala. Když přišel, prohlédl si to zranění, pro naše četné hříchy, ale řekl: „Nemějte obavy, něco mu přiložím, takže mu brzy bude lépe. Takových lidí jsem měl stovky a pomohl jsem jim.“ To bylo ve středu ráno, takže mu ten Avraham Lopes přiložil nějakou ze svých věcí a byl toho mínění, že by mu to mělo pomoci. Ale, necht' se Bůh slituje, když přišlo poledne, řekl Lopes: „Dobře vidím, že moje kúra mu nepomůže.

²⁸⁸ Abraham Lopez, zemřel roku 1700 (Denkwürdigkeiten, str. 173, pozn. 1).

Půjdu a přivedu jednoho chirurga, který je velkým mistrem.“ Takže přišel ten chirurg a po celý den /mu něco/ přikládal, se záměrem tu ránu změkčit, ale čím déle, tím to bylo horší, pro naše četné hříchy. Ve čtvrtek jsem nechala přivést ještě jednoho chirurga a dva doktory. Nuže byl u toho doktor Fonzeka²⁸⁹, tak mi povídá, když jsem s ním mluvila a povyprávěla jsem mu o všech okolnostech: „Ba, co bych toho měl hodně namluvit? Máme tady krátký proces, neboť všechna střeva se do sebe zapletla, pro naše četné hříchy, takže tělo nemá otvor“ a to, co by mělo vyjít spodem, to vyzvrátil horem, pro naše četné hříchy. Všechno, co mu dávali, nic nepomáhalo, a přece nechtěl mít u sebe, pokoj mu, nikoho cizího a nakázal nám držet všechno v tajnosti. Ale já jsem té ráně dobře rozuměla a viděla jsem před sebou, že budu tak sklíčená. Takže přešel čtvrtek, den a také noc, v takovýchto skličujících starostech. V pátek přivedl Lopes nějakého doktora, který byl z Berlína a byl po mnoho let doktorem kurfiřtovým, a ten mu také něco podal a přiložil náplast, ale Bůh nechť se smiluje, nic nepomohlo.

O šabatu ráno se o tom teprve dověděl můj švagr R. Josef SG“L – který s ním, pokoj mu, tehdy nebyl zadobře – přišel do domu a prosil, aby ho přece vpustili do světnice. Takže jsem šla k mému muži, památka spravedlivého budiž požehnána, a řekla jsem: „Můj švagr R. Josef SG“L je venku, rád by za vámi přišel.“ On, pokoj mu, řekl: „Nechte ho vstoupit.“ Když vešel do světnice, ihned uviděl v jakém je stavu, pro naše četné hříchy, a můj švagr bil hlavou do stěny a vytrhal si plné hrsti vlasů z hlavy a hořce zvolal: „Běda mi, že mám ztratit takového švagra“ a padl na jeho postel a s hořkými slzami ho prosil o odpuštění. Tak mu můj manžel, památka spravedlivého budiž požehnána, odpověděl s opravdu čistým srdcem a řekl: „Můj milý švagře, promíjím vám i všem lidem. Žádám vás také o odpuštění.“ Můj švagr R. Josef SG“L ho poté uklidňoval a řekl, aby měl strpení, Hospodin, budiž požehnán, mu sešle pomoc, a on mu odpověděl, že je spokojen se vším, co Hospodin, budiž požehnán, činí. Přede mnou, pro naše četné hříchy, neodhalil ani polovinu své nemoci, a můj syn R. Lejb, památka spravedlivého budiž požehnána, byl mladíkem asi šestnáctiletým. Ten musel být stále u něj, a když jsem vyšla ven, vzal si toho chlapce k sobě a mluvil s ním a nabádal ho k dodržování morálních principů. A ten chlapec mnoho plakal, ale jakmile můj muž, památka spravedlivého budiž požehnána, zpozoroval, že jsem přišla do světnice, řekl mému synovi R. Lejbovi: „Mlč, pro smilování Boží, vchází maminka, ať tě nevidí brečet.“ Ale co to pomůže? Ležel na smrtelné posteli, pro naše četné hříchy, a ještě měl starost o můj smutek. O šabatu ráno po jídle za ním přišla má matka, nechť žije, padla na něj a líbala ho a v slzách objímala a řekla: „Můj synu, vy nás chcete takto opustit? Nechcete mi nic přikázat?“ Tak řekl: „Moje milá tchyně, víte, že jsem vás miloval jako matku. Nevím, co bych vám přikázal. Utěšte mou

²⁸⁹ Z velmi vážené rodiny Fonseca pocházelo mnoho doktorů, Feilchenfeld se domnívá, že se zde jedná o Jehošuu Fonseca, který zemřel roku 1701 (Denkwürdigkeiten, str. 174, pozn. 2).

Gliklichen.“ To byla jeho, pokoj mu, poslední slova, která promluvil s mou matkou, nechť žije. Poté přišlo vícero doktorů a chirurgů, ale všechno nadarmo, pro naše četné hříchy. Při odchodu šabatu u něj již nebyl nikdo jiný než já a Avraham Lopes, neboť on, pokoj mu, nechtěl u sebe mít nikoho.

O půlnoci poslal Avraham Lopes pro chirurga, neboť se domníval, že by bylo vhodné tu ránu /operovat/. Když přišel ten chirurg, ihned se vidělo, jak se věci mají. Takže ten chirurg odešel a řekl, že už není léku, pro naše četné hříchy. Takže jsem mu řekla: „Mé srdéčko, mám se vás dotknout?“ (neboť jsem byla nečistá). Tak mi řekl: „Bože chraň, mé dítě, vždyť to nebude tak dlouho trvat a půjdeš se ponořit (čehož se nedočkal, pro naše četné hříchy). Takže jsem u něj zůstala ještě chvíli stát a mluvila jsem s Avrahamem Lopesem, který řekl, že by se mělo poslat pro R. Fajviše Leviho, který byl, pokoj mu, velmi zkušený s nemocnými. Když tento přišel – měla jsem v domě velmi šikovného *melameda* a toho jsem také nechala zavolat dolů, bylo přibližně okolo druhé hodiny /po půlnoci/ o moca'ej šabat. Jakmile R. Fajviš přišel, šel k němu: „R. Chajime, nechcete nic přikázat? On, pokoj mu, povídá: „Nevím, co bych přikázal. Moje žena, ta ví o všem. Ať činí, jak byla zvyklá činit.“, a řekl R. Fajvišovi, aby mu dali knihu MHVR“R Ješaji²⁹⁰, z níž se asi půl hodiny učil, poté ji opět odložil. Nato počal mluvit k R. Fajvišovi a k našemu rebemu²⁹¹: „Vy nevíte, co se děje? Nechte mou ženu a děti odejít ven, je nejvyšší čas. Nyní bych se chtěl rozloučit se všemi zarmoucenými srdci.“ Nuže R. Fajviš nás vystrčil ven vskutku násilím. Potom s ním chtěl R. Fajviš ještě prohovorit to i ono, ale on mu nechtěl odpovédět ani slovo a nemluvil leč pro sebe, takže bylo vidět jen to, jak se pohybují jeho čisté rty. To trvalo přibližně půl hodiny. Takže povídá R. Fajviš Avrahamu Lopesovi: „Můj Avrahame, přilož, prosím, své ucho k ústům R. Chajima, zda-li uslyšíš, co říká.“ Tedy přiblížil Avraham Lopes své ucho k jeho ústům, a jak tak chvílku tiše ležel a poslouchal, co můj manžel, památka spravedlivého budiž požehnána, řekne, tak uslyšel, že řekl: „*Slyš Izraeli, Hospodin je náš Bůh, Hospodin je jediný.*“²⁹² S tímto se mu zastavil dech a jeho čistá duše odešla. Takže zemřel ve svatosti a čistotě, a dle jeho konce se vidělo, jakým /člověkem/ on, pokoj mu, byl.

Nuže, proč bych měla, moje milé děti, šířeji psát o našich hořkých útrapách. Tedy, ztratit takového muže! S ním jsem byla v takové velké vážnosti, a zůstala jsem s 8 sirotky, z nichž moje dcera Ester, nechť žije, byla nevěstou. Ach, jak jsem mohla nebo měla truchlit a nářikat? Bůh nechť se nad námi smiluje a nechť je otcem mým sirotkům, neboť Ty, Bože jediný, Ty jsi přece otcem sirotků. Nuže, chtěla bych trochu umlknout s mým pláčem a nářky, neboť se obávám, že bych

²⁹⁰ Eticko-kabalistický spis *Šnej luchot ha-brit* (Dvě desky smlouvy), jehož autorem byl rabi Ješaja ben Avrahama Ha-Levi iš Horovic, zvaný také *Šelo Ha-kadoš*, žil v letech 1565-1630 (Glikl, str. 368, pozn. 34).

²⁹¹ Domácí učitel malých dětí (Glikl, str. 368, pozn. 35).

²⁹² Dt 6:4.

musela oplakávat toho milého přítele po všechny své dny. Nuže, byl pohřben při dobrém jméně v neděli 24. tevetu roku 449 (1689). V celé obci byla taková starost a takové zděšení, jaké nelze ani popsat, neboť to byla, pro naše četné hříchy, tak nenadálá rána. Nuže usedla jsem k té hořké šivě s mými dětičkami okolo mne a přemýšlela jsem, co je to za smutný stav a pohled: tu jsem já, zarmoucená vdova, s mými 12 sirotky – necht' žijí dlouho – od něj odloučena. Ihned jsme dostali stálý minjan a najali jsme na celý rok učence, aby se v mém domě ve dne v noci učili, a /zařídili/ ostatní záležitosti, které necht' mi Bůh nezapomene. Mé děti pilně odříkávaly kadiš. Nebylo muže či ženy, kteří by každý den nepřicházeli a neutěšovali truchlící. Inu, naše slzy také nechyběly. Šivu jsme strávili tak, jak si lze představit. *Jedla jsem chléb pláče a napojila je slzami věru nad míru, kdo je ti podoben a kdo se ti vyrovná, dcero sionská.*²⁹³ Pro své četné hříchy jsem byla svržena z nebes na zem. Mé děti, sourozenci a další přátelé mne utěšovali tak dobře, jak uměli, ale každý odešel se svými milými do svého domu a já se svými sirotky jsem zůstala sedět v trápení a starostech. Měla jsem toho milého muže 30 let, a měla jsem od něj všechno dobro, co si jen počestná žena smí a může přát, a dobře na mne pamatoval dokonce i po své smrti, abych mohla zůstat v úctě. Ale co to pomůže, Boží úradek nelze změnit.

Nuže, moje drahé děti, náš věrný přítel zemřel jako spravedlivý muž. Ležel jen 4 dny a ponechal si všechn svůj rozum až do odchodu své duše. O tom, o čem se mnou mluvil v době své nemoci, by se dalo napsat mnoho. Kéž by mi bylo dopřáno, aby byl můj konec a odchod jako ten jeho, a jeho zásluha necht' stojí při nás a při mých synech a dcerách, necht' žijí. Když jeho duše odešla, odešla ode mne všechna má nádhera a všechn můj blahobyt a úcta, a on měl tu zásluhu, že se mohl rozloučit s tímto hříšným světem v hojnosti a úctě, a neviděl u svých synů a dcer žal ani špatnosti, a o tomto je řečeno: „*před zlem byl vychvácen spravedlivý*“.²⁹⁴ (str. 360-372)

Nuže, jak jsem již vzpomenula, byla moje dcera Ester, necht' žije, nevěstou a už dlouho byla zasnoubena, neboť jsme se /v té věci/ nemohli /hnout/ tam ani ven. Po *šlošim* jsem napsala mé *mechutenet* Jachet do Met a představila jsem jí svůj truchlivý stav a napsala jsem, že proto, že jsem nyní, pro své četné hříchy, vdovou a má dcera, nevěsta, je sirotkem, takže abychom jedna druhou déle nezdržovaly, aby byl ženich vyslán sem za svou nevěstou, aby se podíval a ukázal se, jak jsem již vzpomenula a napsala. Ale odpověď zněla: protože jsem toho o jejím synovi tolik napsala a lidé mi napovídali o jejím synovi tolik pomluv, čemuž jsem se zdála uvěřit, tak ženicha vyslat nechtějí. Jestliže se domnívám, že tito pomlouvači a klevetníci mají pravdu, tak ať pošlu někoho z mých přátel do Met, aby ženicha obhlédl. A nadto, protože byla velká válka mezi francouzským králem,

²⁹³ Viz Pl 2:13.

²⁹⁴ Iz 57:1.

nechť je povýšen jeho majestát, a německým, nemohou ženicha vyslat, neboť by byl ve velkém nebezpečí. Takže toto mrzuté dopisování si pokračovalo více než jeden rok, jak ještě napíši.

Mezitím vyrostl také můj syn R. Lejb, byl to milý mladík a bylo mu navrženo několik vznešených partií. Můj švagr R. Josef SG“L se mnou sám mluvil, že by mu chtěl dát svou dceru, ať /můj syn/ žádá, co chce. Ale můj syn R. Lejb k tomu neměl chuť a více se mu zamlouvala ta partie z Berlína, jež se stala, pro naše četné hříchy, neštěstím mým i nás všech. Přesto neviním nikoho, jen naše hříchy. A Nejvyšší toto nad námi rozhodl a můj zbožný muž, pokoj mu, byl vzat z tohoto hříšného světa, aby se na svých dětech nemusel dočkat ničeho špatného a žádných neštěstí, a oproti tomu mne v tomto velkém slzavém údolí zanechal. Inu, co bych o tom psala šířeji. Můj syn R. Lejb byl mladý a byl, pro naše četné hříchy, sveden ničemníky a zlosyny, aby udělal mnoho mladických nerozvážností a pošetilostí. Takže jsem si pomyslela: ožením-li svého syna v Hamburku, jsou tu svody příliš velké, a já jsem vdova. Kromě toho ožením-li ho zde, lidé tu jsou velcí obchodníci a nebudou moci dávat na mého syna takový pozor. Takže mi můj švagr R. Elija SG“L navrhl partii /s dcerou/ svého bratra, R. Hirše z Berlína. Na tuto partii jsem, pro své četné hříchy, ihned přistoupila a pomyslela si: ten muž má málo dětí a obchoduje ponejvíce ve svém domě, a je to přísný muž, ten bude dávat na mého syna jistě dobrý pozor. Takže jsem zasnoubila svého syna s dcerou výše uvedeného a domnívala jsem se, že jsem to trefila vskutku dobře.

Nuže, když se přiblížila svatba, odjela jsem do Berlína s mým synem, ženichem, a s mým synem R. Závilem SG“L a mým švagrem R. Elijou a Jissacharem Kohenem na svatbu, a v Berlíně jsme byli hosty u R. Benjamina. Měla-li bych psát o všech těch počtách, které se mi dostalo od mého *mechutana* R. Hirše a od mého strýce MHVR“R Benjamina a všech lidí v Berlíně a zvláště od vznešeného R. Judy a jeho ženy, nemohla bych to vše vypsát. Přestože R. Juda nebyl s Vídeňany zadobře²⁹⁵, přesto mi o šabatou dával všeliké vybrané sladkosti, které jen jsou k vidění, a uspořádal pro mne ohromnou hostinu. Zkrátka, co bych o tom psala šířeji. Dostalo se mi více počt, než jich jsem hodna a jež si zasluhuji.

Svatba tedy byla zakončena v radosti a veselí a úctě. Několik dní po svatbě jsme se spolu v radosti a při veselé mysli opět vydali do Hamburku. A předtím, než jsem odjela z Berlína, promluvila jsem si s mým *mechutanem* R. Hiršem a prosila ho, aby jen na mého syna dobře dohlédl, neboť je to ještě mladý chlapec, který nerozumí obchodu, takže aby dohlédl na jeho záležitosti, vždyť proto jsem se stala jeho *mechutenet*, že se domnívám, že můj syn, nechť žije, v něm opět nalezne otce. Můj *mechutan* R. Hirš mně také odpověděl, že se o svého syna nemám obávat, a že bych si měla přát, abych se o všechny mé děti musela takto obávat, jako o tohoto syna.

²⁹⁵ Židé přišli do Berlína z Vídně, jedním z nich byl také *mechutn* Glikl, Reb Hirš (Glikl, str. 389, pozn. 115).

Ale můj Bože a Pane, jak se karta nešťastně obrátila! Můj *mechutan* R. Hirš se v *tnojim*²⁹⁶ upsal k tomu, že ručí za to, že můj syn u něj bude mít po 3 roky zajištěn *kost*, a každým rokem uloží 400 říšských tolarů, ale to první dodržel asi stejně tak jako to druhé, o čemž napíši ještě více.

Nyní svého syna R. Lejba zanechám v Berlíně a dále budu psát o mé dceři Ester, necht' žije. Jak už vzpomenuto, vyměnili jsme si mnoho dopisů a nemohli jsme se dobrat k cíli. Konečně jsme došli tak daleko, že jsme se rozhodli pro kompromis – protože on se ženichem nechce nebo nemůže přijet do Hamburku, a já s mou dcerou, nevěstou, také nechci odjet do Met, tedy můj *mechutan* vznešený představený obce R. Avraham Krumbach a jeho syn, ženich, pojedou do Amsterdamu, a tam přijedu také já s mou dcerou, nevěstou, necht' žije, a tam ženich a nevěsta jeden druhého uvidí, a po jejich souhlasu tam uspořádáme svatbu. Nuže, co jsem mohla dělat? Přistoupila jsem na to a napsala jsem, že budu v tom čase, na kterém se spolu dohodneme, v Amsterdamu s mou dcerou, nevěstou, necht' žije. Ihned jsem se také přichystala, a s mou dcerou, nevěstou, odcestovala a s mým synem Natanem SG“L odcestovala do Amsterdamu. Měli jsme velice dobrou společnost a pěknou příjemnou cestu. V Amsterdamu jsme byli hosty u mého zetě Kosmana, necht' žije, ženich přijel do Amsterdamu o několik dní dříve a byl hostem u R. Moše Emericha. K večeru, po modlitbě mincha, přišel můj /budoucí/ zeť do našeho domu. Velice jsem se zaradovala a mluvila jsem s ním a velmi se mi zalíbil ve všech ohledech, a žádný z nedostatků, o kterých lidé mluvili, jsem neviděla. Byli jsme spolu 2-3 hodiny a ve svém srdci jsem chválila Hospodina, budiž požehnán, a děkovala Mu, a byla jsem převelice spokojená.

Můj syn Natan SG“L a já jsme v Amsterdamu každý den obchodovali s drahokamy. Když jsme tedy byli v Amsterdamu 8 dní, napsala Miriam, žena mého *mechutana* R. Eliji Kléf, blahé paměti, abychom jí přece prokázali tu poctu a přijeli s nevěstou a ženichem do Cleve, vždyť oni byli těmi dohazovači a měli mnohé nepříjemnosti. Takže jí máme přece dopřát to potěšení a přijet za ní. Ačkoli jsme kvůli našemu obchodu nemohli dost dobře odjet, přece jsem jí toto nemohla odříci a vyrazili jsme spolu do Cleve. Sice jsme se obě vzájemně při prvním setkání z radosti skrápěly slzami, protože jsme jedna druhou poprvé viděly v našem truchlivém vdovském stavu, ale potom byl ten prvotní smutek pryč a všechno bylo zakončeno v radosti a veselí, a měly jsme jedna z druhé velkou radost. Byla s námi také má dcera Cipora, necht' žije. Má *mechutenet* Miriam, pokoj jí, chtěla, abychom svatbu udělali v Amersfoortu, ale toto mi nevyhovovalo, neboť jsme museli zpět do Amsterdamu. Byli jsme v Cleve 5 dnů ve všech radovánkách a potom náš ženich a nevěsta a my ostatní jsme odjeli do Amsterdamu. A jakmile jsme přijeli do Amsterdamu, dělali jsme přípravy k svatbě. A namísto toho, jak jsme se domnívali, že /na svatbě/ budeme mít několik minjanů lidí,

²⁹⁶ Svatební podmínky sepsané o zasnubách stvrzené stanovením pokuty při jejich porušení (tzv. *knas*).

naopak jsme /tam/ měli přes 400 osob. Zkrátka měli jsme tak honosnou svatbu, jaká nebyla v Amsterdamu 100 let, také nás stála přes 400 říšských tolarů. Nuže po svatbě jsem byla ještě po několik týdnů v Amsterdamu a starala se o náš obchod. Poté jsme se přichystali na cestu. (str. 384-392)

K našemu zaslíbení došlo v Metách v sivanu 459 (1699) skrze mého zetě Mošeho a mého *mechutana* R. Avrahama Krumbacha a jeho ženu. Inu, co bych o těch lidech měla psát? Zajisté je soudím podle jejich lepší stránky, že všechno udělali v zájmu nebes a domnívali se, že velice dobře pořídím, jak se to také jevílo, ale ve skutečnosti to, pro naše četné hříchy, dopadlo jinak, jak dále bude následovat. Čas svatby byl stanoven na Lag ba-omer /roku/ 460 (1700). Všechno bylo v tichosti z důvodu, který jsem uvedla výše. Nuže mezitím jsem zpeněžila svůj majetek, abych nebyla nic dlužná, a směnky jsem poslala vznešenému MHVR“R Gavri'elovi do Fürthu, abych z nich vybral peníze a měl je v držení do našeho příjezdu. Mezitím jsem si s mým manželem vyměňovala dopisy a on své dopisy sestavoval také uspokojivě, takže já i ještě další, kteří je četli, /jsme shledávali/, že v nich je vše ujišťující a příjemné, a nešlo z nich nic poznat, pro naše četné hříchy, že by za tím mělo vězet něco takového, do čeho jsem, pro své četné hříchy, přišla a nyní to nelze změnit.

Přibližně v tevetu 460 (1700), když jsem se chtěla vydat na cestu se svým synem R. Mošem SG“L, jemu udělat svatbu a z jeho svatby vyrazit do Met, na mne Hospodin, budiž požehnán, seslal jednu nemoc, nedopust' na vás, která mne na šest týdnů upoutala na lůžko, což se můj muž dozvěděl od jednoho obchodníka. Nuže, ty utěšující dopisy, které mi napsal, a také mému švagrovi R. Josefovi, s jakou velkou péčí mne mu svěřil /do rukou/, to nelze popsat, ale s jakým záměrem toto bylo učiněno, je známo Hospodinu, budiž požehnán. Zda-li to bylo se zřetelem na tu trochu peněz, to nemohu vědět. Nuže, jakmile mi Hospodin, budiž požehnán, pomohl opět k plnému zdraví, vyrazila jsem z Hamburku se svým synem R. Mošem SG“L a svou dcerou, sirotkem Miriam, do Brunšviku, neboť tam byl trh. Měla jsem ještě nějaké zbytky zboží a tam jsem je prodala. Po trhu jsem v dobré společnosti vyrazila do Baiersdorfu s mými výše uvedenými dětmi se záměrem udělat mému synovi Reb Mošemu SG“L o roš chodeš nisan svatbu. O purimu jsme byli v Bamberku. (str. 520-522)

Nuže, když jsme v pátek, v předvečer svatého šabatu, 24. sivanu 460 (1700) přijeli /a byli jsme/ jednu hodinu od Met, tak jsme uviděli, jak opět přijíždí na koni písař Lemle Vimpfen a s ním ještě

někdo, a vedle nich kočár, ve kterém seděly vzácná žena, manželka rabína z Met²⁹⁷, a vzácná žena, *rabanit*, manželka vrchního rabína MHVR“R Aharona²⁹⁸, a vznešená *mechutenet* Jachet, které mne tu přivítaly co nejpříjemněji se všemi poctami, a musela jsem se posadit do jejich kočáru a takto jsme jely do Met. Toto sice byla velká pocta, že tyto tři vznešené ženy přijely naproti mně, prosté ženě, ale ta pocta mi byla /potom/ pěkně oslazená. Když jsem nuže přijela do blízkosti svaté obce Mety, přišla nám v naproti má ctnostná dcera Ester, necht' žije, která byla ve vysokém stupni těhotenství, a nechala se vynést /nám/ v ústretu v nosítkách, aby vzdala úctu své matce. Vystoupila jsem tedy u domu mého zetě Mošeho, necht' žije. Tehdy bydlel v domě Bely Krumbach. Můj zeť, necht' žije, nebyl doma, byl v Paříži.

Nuže, ty výše uvedené vznešené ženy, které mi přijely naproti, odešly zpět domů se zdvořilými omluvami, že se blíží svatý šabat. Já jsem jim vzdala své díky za takovou velkou poctu a námahu tak dobře, jak jsem uměla a jak mne to naučil přímý německý způsob²⁹⁹. Poté mi má dcera, necht' žije, udělala polévku, kterou jsem měla sníst, ale Nejvyššímu je známo, že mne mé srdce velmi tížilo, ani jsem sama nevěděla, co mi schází, přičítala jsem to obtížím cesty. Za hodinu poté přišel můj ženich s představeným obce vznešeným R. Avrahem Krumbachem, přivítali mne, chvílku se mnou pobyli a zase šli svou cestou. Nejprve jsem, při svém životě, vůbec nevěděla, který /z nich/ je ženich, neboť jsem ani jednoho z nich nikdy neviděla, kdyby mi můj *mechutan* vznešený R. Avraham napůl žertem a napůl vážně neřekl, abych se nemýlila v tom, že on je tím ženichem, na což jsem odpověděla mlčením.

Tak čas uběhl a nastal svatý šabat, ale já jsem nešla do synagogy. Má dcera Ester, necht' žije, šla do synagogy, celý svět může dosvědčit, že synagogu nezmeškala ani jednou. Takové dobré jméno, jaké u každého měla, to nelze popsat, což také byla všechna má radost a útěcha v Metách, dokud ji Hospodin, budiž požehnan, uchoval ve zdraví. V době modliteb přišly mé nevlastní děti a pozdravily mne, já jsem je ale neznala, ani jsem neviděla poblíž nikoho, koho bych se na to mohla zeptat. Takže jim povídám: „Nevím, kdo mě takto poctil, neboť jsem cizí a nikoho neznám.“ Tak říká Hendele: „Vy nás neznáte? Vždyť vy máte být naše matka.“ Tak jí povídám: „Když mám být vaše matka, tak budete také vy mými dětmi.“ Po několika málo slovech - protože /lidé/ přišli ze synagogy - opět ve vši zdvořilosti odešli pryč. Moje dcera, necht' žije, také přišla ze synagogy. Takže jsme se posadili ke stolu. U dcery, necht' žije, byl R. Ješajahu Krumbach. Jakmile jsme tedy pojedli, přišel chlapec Šlomo - který byl u mého muže jako takový komorník - a služka a měli dva velké pozlacené podnosy. Na jednom byly ty nejlepší a nejhezčí sladkosti a na tom druhém to

²⁹⁷ Podle Turnianski manželka rabi Gabriela Eskelese (Glikl, str. 531, pozn. 226), viz pozn. 317.

²⁹⁸ Viz pozn. 320.

²⁹⁹ Glikl zde zřejmě poukazuje na rozdílné zvyklosti v etiketě v německém Hamburku a francouzských Metách (Glikl, str. 532, pozn. 234).

nejlepší ovoce, jak cizokrajné, jako citróny a pomeranče, tak nejlepší domácí ovoce a na nich byl položen zlatý řetízek s kouskem zlata a 2 velké poháry s vínem, celé pozlacené. To bylo mé *šabes ops*.³⁰⁰ Toto bylo něco velmi výjimečného. Já si ve svých těžkých myšlenkách říkala: „Kéž by bylo dáno, aby konec byl takový jako začátek.“ Ale můj Bože a Pane, běda, ten zlatý řetízek se stal vpravdě pouty a železnými okovy. Asi hodinu poté přišli můj ženich a vznešená *mechutenet* Jachet, poseděli asi půl hodiny a zase šli každý domů. Nuže, tedy jsem viděla, že všechno jde nádherně a překrásně a že bych se měla více veselit, než se oddávat mým těžkým mrzutým myšlenkám, a zvláště protože mi každý vskutku záviděl a celý svět říkal na plná ústa, že jsem /jistě/ musela vykonat mnoho dobra, když jsem tak šťastná a přišla jsem k tak dobrému a počestnému muži a takovému boháči. Přesto všechno *jsem z toho nic neměla*³⁰¹, moje ustarané srdce mi nedalo pokoj a *konec stvrzuje začátek*³⁰². Inu, nač o tom psát? Zapříčinily to mé hříchy.

Nazítří o šabatu byla zavolána má dcera, sirotek Miriam, mou nevlastní dcerou, pannou Frumet, a ta jí dala zlatý řetízek jako *šabes ops*. Všechno tedy bylo nádherné a dobré. Všechny dopisy, které můj zeť psal z Paříže mé dceři, necht' žije, byly plné doporučení, aby mne má dcera, necht' žije, dobře hostila. A ty dopisy byly plné lásky a náklonnosti, jak by to také mělo správně být, ale ta láska netrvala déle *než odvane den a prchnou stíny*³⁰³, jak bude následovat na svém místě. Můj zeť, necht' žije, se možná domníval, že vykonal velice dobré dílo, že velice dobře pořídím.

Ten týden tak utekl, nic zvláštního se nestalo. Další týden, ve čtvrtek o Roš chodeš tamuz 460 (1700) se konala svatba. Zrána mne vyvedli z domu mé dcery, necht' žije, do domu sousedícího s domem mého muže, zde jsem seděla asi do doby krátce po poledni. Po poledni si mne můj manžel zasvětil honosným snubním prstenem o /váze/ jedné unce. *Rabanit* Brajnle a vznešená Jachet mne vedly k chupě. Chupa byla na našem letním dvorku. Po chupě jsem byla zavedena do naší komory před kabinet, která byla vybavena velice pěkným nábytkem. Přinesli nám /tam/ tedy jídlo a *chosn šaletche*³⁰⁴, jak je zvykem v Aškenázu. Přestože jsem celý den nic nejedla, přece jsem to nemohla přenést přes srdce, neboť mé srdce bylo ještě příliš naplněno tím velkým pláčem. Když jsem odcházela od mé dcery Ester, obě jsme prolévaly tolik slzí, v souladu s tím, jak jsme se cítily. Můj manžel mne zavedl do svého kabinetu a ukázal mi velkou krabici se všelijakými řetízky a různými prsteny, ale přece mi od té doby do teď nedal ani ten nejmenší prsten nebo minci ze stříbra nebo zlata, aby si na mně neudělal škodu.

³⁰⁰ Doslova „šabatové ovoce“ (שבת אופש). Nazývá se tak zvyk předkládat ovoce k počtě šabatu v sobotu odpoledne. Později se název tohoto zvyku přenesl i na ostatní dárky, darované o šabatu (Glikl, str. 541, pozn. 294).

³⁰¹ Viz Est 5:13.

³⁰² Viz Ned. 48a.

³⁰³ Pís 2:17.

³⁰⁴ Podle Timm se jedná o jakýsi teplý svatební pokrm, Pappenheim a Feilchenfeld překládají tento výraz jako „svatební koláč, dort“ (Glikl, str. 537, pozn. 267; Denkwürdigkeiten, str. 269; Die Memoiren, str. 280, Timm, in: Richarz, str. 55).

Nuže, k večeru se udělala honosná hostina, všechno opět probíhalo nádherně. Sloužících a děveček se v mém domě nalézalo dost, a všude, kam jsem jen pohlédla nebo se zaposlouchala, byla hojnost a nadbytek. Jeho kontor byl naplněn stříbrem a zlatem, takže podle zdání by se mohlo dojít k jiným závěrům, než jak tomu, pro naše četné hříchy, bylo. On byl v obci dlouho představeným, a opravdu *na jeho rozkaz vycházeli a na jeho rozkaz vcházeli*³⁰⁵, každý ho ctil a obával se ho, Židé i ne-Židé. Následující týden po naší svatbě přicházeli ti největší šlechtici a vítali mne a přáli štěstí. Nepřála jsem si nic víc, než abych uměla francouzsky, abych mohla s každým promluvit a dát odpověď. Nuže, můj muž mluvil za mne. (str. 530-538)

4.4. Sedmá kniha

Nyní bych chtěla začít s pomocí nebes sedmou knihu, která je smísená podle lidské přirozenosti dílem ze zármutku, dílem z radosti, podle řádu světa, a znovu začít tam, kde jsem přestala. Tímto chci začít mou sedmou knihu. Bůh necht' dá, abych už více nezažila žádné starosti s mými milými dětmi, abych ve svém stáří slyšela samou radost a viděla jejich blaho.

Nuže, je vzpomenuť výše, jak jsem se se svým synem R. Zanvilem, pokoj mu, rozloučila navěky. Bůh necht' se slituje, takový počestný mladý člověk aby už kousal černou zem. Nebyla jsem zde v Metách ani dva roky, když jsem, pro své četné hříchy, dostala tu zlou zvěst, že opustil dočasné a odešel na věčnost. Jaké jsem měla soužení a žal, je známo Bohu, budiž požehnán. Ztratit takového milého syna v tak mladých letech! Nuže, co bych měla dělat či mnoho truchlit či říci? Zanedlouho po jeho smrti jeho žena slehla a porodila dcerku, která je, chvála Bohu, čiperné, zdravé a hezké dítě, Bůh necht' ji ochrání. Hospodin, budiž požehnán, necht' dá, abychom s ní po všech stránkách zažili mnoho radosti. Bude jí teď přibližně 13 roků a je prý velmi ctnostná. Je u svého dědečka, představeného obce, R. Moše Bamberga. Moje snacha, žena R. Zanvila, pokoj mu, si opět vzala jiného muže, ale neměla ho dlouho – také zemřel, takže ta dobrá mladá žena strávila chudák své mládí až doposud bídně. Co na to říci? *Kdo řekne: „Co to děláš“?*³⁰⁶ Nechci na nic z toho dál vzpomínat, neboť mi to příliš láme srdce.

Nuže, byla jsem zde přibližně jeden rok a domnívala jsem se, že bych nyní mohla žít spokojeně, což jsem předpokládala také zčásti podle toho, jak to vypadalo. Kdyby se můj muž blahé paměti ještě jeden dva roky udržel, tak by se býval z toho mohl, pokoj mu, dostatečně vyprostit, neboť dva roky poté, co musel, pokoj mu, vše, co bylo jeho, dát svým věřitelům, byly ve Francii takové obchody, že se z celé obce stali boháči, a on byl výjimečně chytrý muž a velký obchodník a byl velmi oblíbený mezi Židy i mezi ne-Židy. Ale Bůh, budiž požehnán, toto nechtěl a jeho věřitelé na

³⁰⁵ Nu 27:21.

³⁰⁶ Viz Jb 9:12 a Kaz 8:4.

něj velice naléhali, takže musel, pokoj mu, vyhlásit bankrot a vše, co bylo jeho, jim přenechat. I když nedostali ani polovinu toho, co jim dlužil, přesto k němu byli velmi dobrotiví.

Ačkoli jsem se domáhala nároků své ktuby, sama jsem viděla, že nebylo co dostat. V jeho rukou, pokoj mu, byly všechny peníze mé dcery Miriam, nechť žije, tyto jsem ale od něj dostala v jiných úpisech³⁰⁷ Židů, ale jak kyselé a těžké to pro mne bylo, to ví Bůh, budiž požehnán. Také můj syn Natan SG“L měl dostat několik tisíc říšských tolarů, takže jsem také dohlédla, aby je dostal, a proto jsem nehleděla na nároky podle mé ktuby a vzala jsem zavděk vším, co mi Hospodin, budiž požehnán, seslal, a činila jsem vše jako ten orel, který vzal své děti na svá křídla a řekl: „Je lepší, když stělí do mne, než do mých dětí.“³⁰⁸ Co jsem se natrápila! Můj muž, pokoj mu, se musel schovávat. Dozvěděli se to věřitelé, poslali do jeho domu tři darebáky, kteří udělali inventuru a zapsali i ten hřebík na stěně a vše zapečetili, takže mi nenechali ani potravu na jedno jídlo. Já jsem dlela se svou služkou ve světnici, ti darebáci byli uvnitř také a byli pány, žádný nesměl jít ven ani dovnitř. Chtěla-li jsem jednou za den jít ven, prohledali mne, zdali něco u sebe nemám. V takovém bídném stavu jsme žili po nějaké tři týdny.

Konečně udělal můj muž, památka spravedlivého budiž požehnána, se svými věřiteli dohodu a zapsali vše, co mu patřilo a nechali mu to v rukou, aby udělal dražbu. V domě nebyla ani cínová lžice, vše bylo zapsáno, aby nemohl nic ukrýt, také nic ukrýt netoužil, neboť děkoval Bohu, že z toho vyšel živý. Jeho věřitelé viděli, že jim dal vše, co měl, sami se nad ním slitovali, neboť nemohl jim dát ani polovinu toho, na čem se s nimi dohodl. Ale byli na něj mírní a nenaléhali na něj tvrdě. Mohli ho klidně nechat uvěznit, ale viděli, že je to čestný muž a že jim dal vše, co jen měl, a nic mu nezbylo. Byl to velmi poctivý muž a ve svém blahobytu byl všemi milován a obáván. Byl představeným obce a mluvčím Židů u vrchnosti a úřadů³⁰⁹ ve svaté obci Mety 30 let a vše velice pěkně vedl, takže byl velmi oblíben u Židů i u ne-Židů. Ale když ho postihlo to neštěstí, pro naše četné hříchy, vedlo se nám velmi bídne, že jsme vskutku často neměli v domě žádný chléb, když tu byla před několika lety ta velká drahota. Měla jsem ještě trochu z mých peněz a čas od času jsem je vydávala za to, co bylo v domácnosti potřeba. Jakmile dostal peníze, opět mi je vrátil. Můj zeť, představený obce, Moše Krumbach, mu prokázal mnoho dobrého, i když na něm tratil více než dva tisíce říšských tolarů. Bůh, budiž požehnán, mému zeti, nechť žije, také nechal, aby z toho měl požitek, takže byl, chvála Bohu, vskutku ten největší boháč v obci a poctivý muž. Dostal „nové srdce“, takže koná mnoho dobrého příbuzným jak z jeho strany, tak ze strany mé dcery Ester, nechť

³⁰⁷ Turnianski se domnívá, že Glikl má na mysli, že nedostala zpět peníze své dcery Miriam v hotovosti, ani v takových úpisech, které dala svému muži, ale v jakýchsi jiných úpisech (Glikl, str. 560, pozn. 16).

³⁰⁸ Podle Rašiho komentáře k Dt 32:11.

³⁰⁹ Zastával funkci tzv. štađlana, mluvčího svých souvěrců.

žije, a jeho dům je *otevřen dokořán pro chudé*³¹⁰ a je nyní představeným obce. Všichni významní návštěvníci, kteří jsou ze čtyř koutů světa, jsou jeho hosty a každému prokazuje poctu a čest a tak podobně. Jeho žena, má dcera Ester, nechť žije, také. Zkrátka, oba mají dobrá srdce a z jejich domu vychází mnoho dobra. Hospodin, budiž požehnán, nechť jim oplatí a nechť je a jejich dětičky uchová ve zdraví naživu do sta let v bohatství a úctě.

Přibližně o Roš chodeš sivan /roku/ 472 (1712) se můj vnuk Elijahu, nechť žije, stal ženichem, ať mu přeje štěstí. Svatba je stanovena na sivan 476 (1716), jenž nám přichází k dobru, protože ženich i nevěsta jsou oba ještě velmi mladí, Hospodin nechť jim prodlouží jejich dny a roky. S dary nedají dohromady více než přibližně 30 tisíc říšských tolarů. Hospodin, budiž požehnán, nechť jim dá štěstí a požehnání.

Nyní budu psát opět o mém muži, památka spravedlivého budiž požehnána, který se nemohl dost dobře smířit se svou nouzí, neboť jeho děti tehdy ještě nebyly s to svému otci zcela pomoci. Ale přece udělaly, co udělat mohly. Syn mého manžela blahé paměti, jménem MHVR“R Šmu'el, velký učenec a v každém ohledu velmi zdatný a výjimečně chytrý muž, byl dlouho v Polsku a učil se, aby dosáhl titulu „Morenu“³¹¹. A když přišel z Polska, to jsem ještě v oné době nebyla ve svaté obci Mety, nýbrž jsem sem přišla několik roků poté. Zde jsem našla MHVR“R Šmu'ela v jeho vlastním domě. Můj manžel, památka spravedlivého budiž požehnána, jakož i představený zbožných, představený obce, MHR“R Avraham Krumbach, tchán výše uvedeného Reb Šmu'ela, mu prokazovali velká dobrodiní, aby mohl pokračovat ve svém studiu. Také dále mu pomáhali do takové míry – a zčásti to udělala autorita obou výše zmíněných rodičů –, že mého nevlastního syna MHVR“R Šmu'ela SG“L přijali za vrchního rabína v Alsasku, kterážto místo on zastával podle své moudrosti velice pěkně. Byl také všemi lidmi velmi milován, ale *hrst lva nenasytí*³¹², takže mu jeho plat nemohl stačit na to, co bylo nutné v jeho domácnosti, neboť vrchní rabín MHVR“R Šmu'el SG“L a jeho manželka rabínka paní Knendle, nechť žije, pocházeli oba z velkých domů, které byly vedeny s nádherou a bylo v nich konáno mnoho dobra. A oni by to byli rádi měli také tak, ale rabínské místo tolik nevynášelo.

Tu se vrchní rabín, MVHR“R Šmu'el, angažoval u vévody Lotrinského³¹³, který v oné době měl svůj dvůr v Lunéville, neboť tehdy začala válka³¹⁴ mezi francouzským králem, nechť je povýšen jeho majestát, a císařem, nechť je povýšen jeho majestát, a jeho spojenci, které není nutné jmenovat, neboť je každému známo, kteří to byli. V té době převzal vrchní rabín MHVR“R Šmu'el

³¹⁰ Viz Miš., Avot 1:5.

³¹¹ Rabínský titul, doslova „náš učitel“.

³¹² Ber. 3b, Sanh. 16a.

³¹³ Vévoda Leopold Josef Lotrinský, otec Františka Štěpána, který byl manželem Marie Terezie.

³¹⁴ Válka o dědictví španělské mezi Ludvíkem XIV. a císařem Leopoldem I., která začala roku 1701 (Glikl, str. 567, pozn. 60).

od výše uvedeného vévody, nechť je povýšen jeho majestát, mincovnu. K tomuto výše zmíněnému obchodu byl zapotřebí velký kapitál peněz, takže ho vrchní rabín Reb Šmu'el SG“L nemohl podniknout sám. Půl roku předtím, než MVHR“R Šmu'el převzal mincovnu, si otevřel obchod, na který též musel mít velký kapitál, neboť vévoda a celý dvůr u něj všechno nakupovali, jelikož vévoda, nechť je povýšen jeho majestát, i všichni rádcové si ho velmi oblíbili, on je totiž opravdu takovým člověkem, který *nalezl zalíbení v očích Boha i lidí*.³¹⁵ Ale výše uvedený MVHR“R Šmu'el ten obchod také nemohl vést sám, jak se to patří, vzal si tedy k sobě oba své švagry, kteří bydleli zde v Metách, byli to jmenovitě R. Jišaj Vilštat, přední člen obce, který měl za ženu sestru MVHR“R Šmu'ela SG“L, ten druhý se jmenoval Ja'akov Krumbach. Žena MVHR“R Šmu'ela je sestrou výše uvedeného Ja'akova, jenž je také váženým a počestným mužem – je bratrem mého zetě, představeného obce, Moše Krumbacha. Ti výše uvedení tři muži vlastnili tři vznešené domy v židovské ulici; tyto nechali stát a vydali se do Lunéville a spojili se s MVHR“R Šmu'elem SG“L. Měli ve svém krámu velké množství látek³¹⁶, které šly dobře na odbyt, a měli ještě další obchody, takže se tam velice dobře usadili. Potom dostal výše uvedený R. Šmu'el tu mincovnu, z čehož sice nebyl tak velký zisk, ale to množství způsobilo pěkný výdělek.

V oné době, kdy převzali ten obchod s mincovnou, napsal to MVHR“R Šmu'el SG“L svému otci, památka spravedlivého budiž požehnána, ale ten obchod se mému muži, památka spravedlivého budiž požehnána, nelíbil, neboť on, pokoj mu, byl výjimečně chytrý muž a znal povahu tohoto obchodu, že to totiž nemůže dělat dobrotu, a zvláště francouzský král, nechť je povýšen jeho majestát, to nestrpí, protože Mety jsou blízko Lunéville, ne více než jeden den cesty odtamtud, a všechny mince³¹⁷ se musí spotřebovat zde. Tudíž můj muž, památka spravedlivého budiž požehnána, vše uvážil jako starý zkušený obchodník a napsal pro všechny případy svému synu MVHR“R Šmu'elovi, kolik to bude obnášet kapitálu a co z toho může vzejít. Ale všichni tři výše uvedení byli mladíci, kteří byli do toho obchodu velmi žhaví, a nakonec ujednali s vévodou, nechť je povýšen jeho majestát, že dodají obrovské množství stříbra, a platbu že obdrží v různých mincích z mincovny. To vše nějaký čas šťastně vycházelo, ale – jak bude dále následovat – pro některé z nich to nedopadlo dobře. Ale pro výše uvedeného MVHR“R Šmu'ela to byla záhuba, jak bude následovat.

Půl roku poté, co ti tři společníci začali vést svůj podnik s látkami a další obchody s úpisy a jiným, jak je zvykem mezi Židy, se zde usadil jeden člen obce jménem R. Moše Rotšilt. Byl to také velký boháč a mnoho let obchodoval s Lotrinskem, takže tam byl dobře známý u mocných a

³¹⁵ Viz Př 3:4.

³¹⁶ Turnianski překládá výraz *תורת* jako „látky“, Pappenheim jako „zboží“ (Glikl, str. 569, pozn. 72; Die Memoiren, str. 297).

³¹⁷ Ražené v mincovně v Lunéville.

vlivných mužů a obchodníků. Protože slyšel, jaké dělají dobré obchody, také se tam usadil se svým synem, který byl zetěm MVHR“R Šmu'ela SG“L, a dosáhl toho s pomocí rádců vévody, nechť je povýšen jeho majestát, a také se usadil nedaleko Lunéville; on měl také velký vliv u vévody, nechť je povýšen jeho majestát, i jeho rádců. Zkrátka, ten výše uvedený R. Moše se také angažoval a dodával do mincovny stříbro, což trvalo po nějakou dobu, a byli se svým obchodem spokojeni. MHVR“R Šmu'el SG“L prokazoval také svému otci, mému muži, památka spravedlivého budiž požehnána, ve všem mnoho dobrého, takže neměl nedostatek. Posílali odtamtud sem mince, někdy byly zadrženy a dostali je zpět, někdy je také zpět nedostali.

Mezitím byl můj muž, památka spravedlivého budiž požehnána, neustále v obavách, neboť viděl, že jsou s tím spojeny velká zodpovědnost a nebezpečí, a ačkoli to svému synu, R. Šmu'elovi, mnohokrát napsal, nepomohlo to, neboť co se stalo, nedá se změnit. Jak tedy válka francouzského krále a císaře, nechť je povýšen jejich majestát, sílila a postupovala, vydal král, nechť je povýšen jeho majestát, zákaz dovozu lotrinských peněz do Francie a jejich vývozu z Francie. Kromě toho nechal král, nechť je povýšen jeho majestát, napsat svým vysokým ministrem dopis sem panu Latandy³¹⁸, aby ho poslal obci a ten dopis aby byl obci, nechť žije, předčítán; stálo v něm a bylo v něm jmenovitě uvedeno těch pět Židů společníků, kteří zde bydleli a odsud se přestěhovali do Lotrinska; budou-li tam v Lotrinsku chtít zůstat – dobrá, nesmí pak po všechny své dny vkročit do celé Francie pod různými těžkými tresty; a tak mají na výběr, jestli chtějí přijít zase sem a bydlet v Metách anebo zůstat v Lotrinsku. Na to mají několik měsíců na rozmyšlenou.

Když toto bylo oznámeno oněm všem společníkům, velmi se toho ulekli, neboť nevěděli, co mají zvolit, protože každý z nich zde nechal stát přepychové domy a také svého domovského práva by se byli neradi vzdali. Navíc se upsali k obchodu s mincovnou u vévody, nechť je povýšen jeho majestát, velmi přísně, pod velkou pokutou. Takže na tom byli velmi špatně. Král, nechť je povýšen jeho majestát, také napsal: Jestliže budou výše uvedení Židé chtít zůstat v Lotrinsku, musí vedení obce, nechť ji chrání její Skála a Vykupitel, napsat do obecních knih, že tito už v Metách nemají domovské právo. Zkrátka na tom byli velice zle. Konečně nadešel čas, kdy museli dát odpověď. Inu zkrátka, R. Jišaj Vilštat si jako první zvolil přijít sem. Stejně tak učinil také Ja'akov Krumbach, a já nevím, jak pochodili s vévodou, nechť je povýšen jeho majestát. O látky, které měli ve svých obchodech, se spolu rozdělili a přišli sem se ženami a dětmi a všim, co bylo jejich, a každý se opět odebral do svého domu. Ale MVHR“R Šmu'el a R. Moše Rotšild a jeho syn se rozhodli zůstat tam, což mého muže, památka spravedlivého budiž požehnána, velmi zarmoutilo a bral si to velmi k srdci, takže to soužení a útrapy nemohl vydržet, neboť on byl tak jako tak slabý muž a byl velmi

³¹⁸ Zřejmě jde o tehdejšího guvernéra města Mety (Denkwürdigkeiten, str. 288, pozn. 11).

trápen dnou, a když k tomu přišlo toto, úplně ho to porazilo, přestože ho jeho syn R. Šmu'el SG“L nenechal trpět nedostatkem a posílal mu vše, co bylo potřeba, a dal svému korespondentovi pokyny, aby dal mému muži, památka spravedlivého budiž požehnána, o co si požádá, ale nic nepomohlo. R. Šmu'el SG“L také svému otci poslal jednoho zkušeného doktora, aby mu dělal různé léčebné procedury, a také u něj několik dnů zůstal a použil na něm několik procedur, ale ihned řekl, že jeho smrt je blízko, což se také ukázalo, takže si ho Hospodin, budiž požehnán, vzal k sobě na věčnost. A jistě dlí v budoucím světě, protože byl dlouhou dobu – mnoho let – představeným a obec s ním byla velice spokojena a on přitom vskutku riskoval svůj život, o čemž by šlo napsat mnoho, ale já toto nepokládám za nutné. On spočívá v pokoji a mne zanechal v bídě a zármutku. Dostala jsem málo peněz nárokovaných podle mé ktuby, ani třetinu toho, co mi náleží. Přesto, co nadělat? Přenechala jsem vše Hospodinu, budiž požehnán. Tehdy jsem byla ještě v domě R. Jišaje Vilštata, kterýžto dům patřil mému muži, památka spravedlivého budiž požehnána, a domnívala jsem se, že budu moci zůstat v jeho domě tak dlouho, co budu živa, což mi také R. Jišaj přislíbil. Ale když zemřel můj muž, památka spravedlivého budiž požehnána, a R. Jišaj sem přišel se svou ženou a dětmi i s nábytkem, ihned jsem musela z jeho domu pryč a nevěděla jsem, kam mám jít. U mého zetě, představeného obce, ctěného Moše Krumbacha jsem také být nemohla, protože on si ještě nepostavil dům, jak to s pomocí nebes učinil nyní. Takže jsem na tom byla špatně.

Nakonec mi jeden člen obce, jménem Ja'akov Marburk, nechal postavit jednu malou komůrku, ve které jsem neměla ani kamna nebo komín, ale vyjednala jsem si, že si smím vařit v jeho kuchyni a také pobývat v jeho zimní světnici. Ale když jsem chtěla jít do postele nebo jindy jít do své komory, musela jsem vyjít dvaadvacet schodů, což mi přišlo velice zatěžko, takže jsem byla po většinu času, nedopust' na vás, churavá. Můj zeť, výše uvedený Moše, byl u mne a navštívil mne, když jsem byla nemocná – to bylo přibližně v tevetu /roku/ 475 (1715) – a říkal mi, abych šla do jeho domu, že mi dá jednu jizbu, která je v přízemí, abych nemusela stoupat do těch vysokých schodů, ale to jsem se také zdráhala učinit, neboť jsem z mnoha důvodů nikdy nechtěla být u svých dětí, ale na delší dobu jsem to nemohla více snést. Toho roku byla moc velká drahota a já jsem si musela držet služku a u obce to stálo peněz, takže jsem nakonec přijala to, čemu jsem se dlouho bránila, a šla jsem ke svému zeti, představenému obce, Moše Krumbachovi. To se událo přibližně v ijaru /roku/ 475 (1715) a já toto píši v tamuzu /roku/ 475 (1715). Můj zeť, nechť žije, a má dcera, nechť žije, a děti, Bůh nechť je ochrání, se mnou byli velice spokojeni. Měla bych nyní psát, jak si mne můj zeť, nechť žije, a moje dcera, nechť žije, hledí – o tom bych nemohla napsat dost. Hospodin, budiž požehnán, nechť jim to oplatí. Prokazují mi ve všem všechny možné pocty, je mi předkládáno to nejlepší z mísy, víc než bych si přála a chtěla; a bojím se, že mi toto bude, nedej Bože, strhnuto z mých zásluh, v případě, že jich trošku mám. V případě, že tu nejsem k jídlu v

poledne – jelikož se jí přesně ve dvanáct hodin a tehdy se odříkávají v synagoze žalmy za duši jeho ctnostné matky Jachet, pokoj jí (což nyní po delší dobu pokračuje a bude pokračovat snad až do příchodu Mesiáše) – toto trvá jednu celou hodinu, když pak přijdu ze synagogy domů, najdu své jídlo, 3 nebo 4 pokrmy, samé lahůdky, které si vskutku nezasloužím, takže mé dceři, nechť žije, často říkám: „Nech mi jen něco malého“, a má dcera, nechť žije, odpovídá: „Kvůli tobě nevařím víc nebo míň“, což je pravda. Byla jsem daleko a v mnoha obcích, ale neviděla jsem vést takovou domácnost. Každému je vše dáváno vlídně a s úctou, stejně tak lístkovým hostům³¹⁹, jako hostům nejčestnějším. Hospodin, budiž požehnán a budiž požehnáno Jeho jméno, nechť jen je při tom zachová, aby toto ve zdraví a pokoji, bohatství a úctě mohli konat do sta let.

Měla bych napsat mnoho o tom, co se tu jinak děje nebo jestli se obec chová počestně? Tedy nemůžu napsat nic jiného, než že když jsem sem přišla, byla to velice pěkná obec a velmi zbožná; a byla tu pěkná obecní světnice, a všichni představení, vskutku samí kmeti³²⁰, kteří byli vpravdě ozdobou obecní světnice. A tehdy nebyl v obecní světnici nikdo, kdo by měl nasazenou paruku a tenkrát se vůbec nepomyslelo na to, že by se záležitosti z židovské ulice projednávaly u nežidovského soudu. Jestli už někdy byly malé neshody, jak je, pro naše četné hříchy, zvykem mezi Židy, tak ty všechny byly přece urovnány u představenstva obce nebo u rabínského soudu; a také nebyla tak velká domýšlivost jako nyní, též lidé nebyli navyklí jíst tak vznešená jídla jako nyní. Svě děti velmi nabádali ke studiu a často tu byli ti nejvýznamnější rabíni.

Za mé doby byl vrchním rabínem a hlavou ješivy Gaon zbožný MHVR“R Gavri'el³²¹, nechť ho Milosrdný chrání a spasí. Kdybych měla napsat o jeho zbožnosti a dobročinnosti, bylo by to na mne příliš, ale protože je to všude známo, tak mi nepřísluší, abych psala o jeho ctnostech, které bych nemohla popsat ani z poloviny nebo z desetiny. Zkrátka, výše uvedený vrchní rabín se stal *mechutanem* vznešeného MHVR“R Šimšona z Vídně³²²: syn Gaona MHVR“R Gavri'ela si vzal dceru výše zmíněného MHVR“R Šimšona. Věno i s dary obnášelo víc než třicet tisíc říšských tolarů. Tak jel vrchní rabín MHVR“R Gavri'el s *rabanit* a svým synem MHVR“R Lejbem, pokoj mu, a ženichem, vzácným mladíkem MHVR“R Berišem, do Vídně a uspořádali tam svatbu s velkou slávou, že ještě žádná tak skvostná se mezi Židy neudála. Ale nač bych se u tohoto tématu dlouho zdržovala, když nemůžu vše napsat v úplnosti. Tudíž je lepší nechat to při tom málu, protože to bylo přece dostatečně všeobecně známo.

³¹⁹ Lístkoví hosté (טשלגן פלעגלען) byli cizí chudí, kteří byli pomocí lístků přidělováni místní židovskou obcí dobročinným členům obce, od nichž dostali jedno či více jídel (Denkwürdigkeiten, str. 126, pozn. 20).

³²⁰ Zde je výrazem kmeti myšleno „moudří, učenci“ podle talmudického výroku כחן אלן קרן ואלן קיד (Kid. 32b).

³²¹ Rabi Gabriel Eskeles (1692-1753), roku 1718 se stal vrchním moravským rabínem, 1725 vrchním rabínem v Uhrách (Glikl, str. 579, pozn. 136).

³²² Rabi Samson Wertheimer (1658-1724), vídeňský dvorní Žid, rodák z Wormsu. Byl to nejbohatší Žid tehdejší doby, byl zemským rabínem Uher (Glikl, str. 580, pozn. 140).

Vrchní rabín, zbožný a výjimečně učený MHVR“R Gavri'el, nechť ho Milosrdný chrání a spasí, měl od obce, nechť žije věčně, povolení být pryč jeden rok, ale tady se nemyslelo, že bude jeden rok pryč. Z toho jednoho roku se staly téměř tři roky. Když uplynul ten rok, obec, nechť žije věčně, mu napsala se vsí úctou, co je na světě, kéž by se zase v pokoji vrátil sem na své místo, na své rabínské místo v Metách, neboť zdejší obec je jako ovce bez pastýře, neboť takováto obec nemůže dobře být bez vrchního rabína, třebaže zde byli počestní lidé, velcí učenci, moudří a rozumní muži, a mezi nimi zvláště Gaon, starý MHVR“R Aharon³²³, který je velkým znalcem Talmudu a mnoho let byl vrchním rabínem v Mannheimu a okolí, také v Alsasku.

Výše uvedený starý MHVR“R Aharon se stal *mechutanem* zetě výše zmíněného MHVR“R Gavri'ela: jeho dcera si vzala syna MHVR“R Aharona, vrchního rabína v Alsasku. Tudíž MHVR“R /Aharon/ stranil vrchnímu rabínovi MHVR“R Gavri'elovi a opakovaně prohlašoval, že jeho *mechutan*, výše uvedený MHVR“R Gavri'el, přijde; neboť výše uvedený Gaon MHVR“R Aharon je výjimečně moudrý muž a na jeho slova je velmi dáno, poněvadž on je v každém ohledu velmi zdatný a výjimečně učený muž, obeznalý jak v náboženských, tak ve světských záležitostech. Obec, nechť žije věčně, se opět na nějaký čas nechala uklidnit. Nakonec se obec, nechť žije věčně, dozvěděla, že Gaon MHVR“R Gavri'el byl vskutku přijat za vrchního rabína ve svaté obci Mikulov, o čemž by bylo možno napsat mnoho, kolikeré hádky to vyvolalo. Přišel sem syn MHVR“R Gavri'ela a domníval se, že obec, nechť žije věčně, přemluví, aby počkala ještě déle. Ale protože se doslechla výše řečené, že se Rabi MHVR“R Gavri'el nechal přijmout /v Mikulově/, jak bylo řečeno, se vedení obce, nechť žije věčně, spolu s většinou členů obce usneslo na tom, přijmout nějakého jiného vrchního rabína, kvůli čemuž vznikly velké spory, neboť příznivci výše uvedeného MHVR“R Gavri'ela, například MHVR“R Aharon se svými příznivci, učinili velice mnoho a rozpoutaly se veliké spory, neboť by byli rádi zabránili tomu, aby byl přijat jiný vrchní rabín, chtěli jen, aby se počkalo na zbožného MHVR“R Gavri'ela. Ale když se toto nestalo, vypukl velký svár, o kterém není zapotřebí psát. Nakonec se vedení obce, nechť žije věčně, spolu s většinou členů obce upsalo napevno pod velkou pokoutou, jestliže se výše uvedený zbožný vrchní rabín nevrátí, aby byl vybrán jiný vrchní rabín, což se také stalo; a byl napsán rabínský dopis³²⁴, ve vsí úctě, jak se sluší na takového učence, Gaonovi M“V vrchnímu rabínovi MHVR“R Avrahamovi³²⁵, nechť ho Milosrdný chrání a spasí, který byl v oné době hlavou diaspory a představeným ješivy ve svaté obci Praze; a tento dopis byl poslán po zvláštním poslovi. Po nějakém čase, a když bylo vyňato několik bodů, což zde vedení obce, nechť žije věčně, a všichni Židé výše uvedenému vrchnímu rabínovi

³²³ Rabi Aharon ben Josef Jisrael Worms, narodil se v Metách, působil jako rabín v Mannheimu a Neu-Breisach, zemřel v Metách roku 1722 (Glikl, str. 581, pozn. 147).

³²⁴ Dopis s nabídkou rabínského místa, specifikující podmínky (Glikl, str. 583, pozn. 162).

³²⁵ Rabi Avraham ben Šaul Broda, rodák z Čech, zemřel roku 1717 (Glikl, str. 583, pozn. 163).

schválili, tedy výše uvedený vrchní rabín napsal obci, necht' žije věčně, že prý přijede.

Zda se tedy toto Gaon M⁴V MVHR⁴R Gavri'el dověděl nebo zda se sem skutečně /chtěl/ vrátit na své rabínské místo – přišel sem také Gaon vrchní rabín MHVR⁴R Gavri'el a domníval se, že si toto rabínské místo podrží s pomocí svých příznivců, ale nechci psát o tom, co se tu dělo a bylo mnoho rozepří. Hospodin, budiž požehnán, necht' každému odpustí jeho hříchy. Mně, jakožto nepatrné prosté ženě, o tom nepřísluší psát /a strkat hlavu/ mezi velké hory³²⁶. Hospodin, budiž požehnán, necht' promine každému, kdo učinil ve svém táboře něco odporného. Dala by se o tom napsat celá kniha, co dělala každá strana, aby se prosadila. Hospodin, budiž požehnán, necht' nás nechá požívat zásluh obou dvou učenců.

Nuže, když zde Gaon MHVR⁴R Gavri'el po nějakou dobu byl a viděl, že není co udržet, protože zdejší obec nemůže couvnout, tak odsud šel výše uvedený zbožný MHVR⁴R Gavri'el s velkými poctami opět svou cestou, neboť celá obec nebyla jeho nepřáteli, ale všichni byli jen jeho přáteli. Překážkou bylo to, že se nedalo couvnout, protože obec poslala, jak je výše řečeno, ten rabínský dopis a vrchní rabín velký MHVR⁴R Avraham také odepsal, že prý přijede. Nyní omezím své pero, jen napíšu, že sem v míru přišel výše uvedený velký rabín MHVR⁴R Avraham. Nemůžu vypsát s jakými poctami ho sem přivedli, to je jistě všude známo, takže považuji za zbytečné o tom psát. Nechali mu skutečně postavit nový dům se studovnou a učitelskou stolicí a já mám dle mého malého rozumu zato, že takový nikde není; a celá naše obec, a to i ti, kteří mu před jeho příchodem nestrani, přece jen všichni žili s Gaonem ve vší přátelskosti, neboť o jeho osobnosti, jeho učení a dobrých skutcích by bylo možno napsat mnoho, což je celému světu dostatečně známo, a co za učení přinesl výše uvedený Gaon do obce a jak netoužil po ničem jiném než dnem i nocí setrávat ve svém studiu a šířit Tóru v Izraeli³²⁷. Děti, které se vskutku nic nenaučily, se ujal a učil se s nimi, takže se staly zdatnými. Inu, co bych o tom dlouho mluvila? Jeho znalost Tóry je přece všude známá. Ale naše radost netrvala dlouho, pro naše četné hříchy, neboť výše uvedený Gaon, vrchní rabín, se nechal najmout do svaté obce Frankfurtu, ačkoli obec, necht' žije věčně, ho tuze moc prosila, aby zůstal, že mu prý dají, po čem jeho srdce zatouží, ale v žádném případě nechtěl. Měli jsme od té doby, co byl Gaon odtud, moc špatné časy, ohledně těla i peněz, o čemž ještě trochu napíšu. Mnoho počestných mladých žen zemřelo, pro naše četné hříchy, o kterých se nic špatného neproslýchalo. Bylo to veliké neštěstí, Bůh necht' se jen nadále slituje a odvrátí svůj hněv od nás a od celého Izraele, amen a amen.

Nemohu se zdržet toho, abych nenapsala, co se stalo v naší obci Metách o svatém šabatě během svátku Šavu'ot /roku/ 475 podle malého počtu (1715), když jsme byli v synagoze, muži i ženy, a

³²⁶ Viz Jev. 15b.

³²⁷ Viz MK 25a.

chazan, velký zpěvák R. Jokele³²⁸ ze svaté obce Rzeszów v Polsku, se začal modlit modlitby *Jocer* (Jenž tvoří světla) a zpíval svým příjemným hlasem od *Ha-El be-ta'acumot* (Bože v úžasné síle své moci) dokud nedorazil k požehnání *Jocer ha-me'orot* (Jenž tvoří světla). A předtím, než začal výše uvedené požehnání, slyšela většina mužů a žen zvuky, jako když se něco boří, a byl to velmi silný rachot. Ženy nahoře v synagoze si myslely, že se celá klenba zřítí a spadne na ně. Kvůli veliké hrůze a strachu, který zachvátil muže i ženy z toho velkého hluku a rachocení jako /když padají/ kameny, jako když se hroutí velká budova, nastalo obrovské zděšení. Proto ty ženy nahoře v synagoze pospíchaly a chtěly sejít dolů, jedna každá chtěla být první, aby si zachránila život, *ten říkal to a druhý ono*³²⁹, muži i ženy. Když ženy slyšely ten velký rámus v mužské části synagogy, *vyběhly hnané zděšením*³³⁰ a byly přesvědčeny, že na nás přišli, nedej Bůh, nepřátelé; a aby se zachránily, každá z nich svůj život a život svého muže³³¹, všechny ženy v synagoze vyběhly, každá ze vsí síly, ven ze ženské části až na schodiště. Protože jedna každá chtěla být vpředu, Bůh nás ochraňuj, padala přes druhou a jedna druhou připravila o život podrážkami, které měla na nohou. A během půl hodiny bylo zabito šest žen a více než třicet žen bylo zraněno, část z nich až k smrti, ty byly více než čtvrt roku v rukou felčarů. Kdyby byly bývaly sešly dolů spořádaně, žádné by se nic nestalo: jedna stará slepá Židovka chudák taky seděla nahoře v synagoze, ta nemohla utíkat, tak zůstala sedět, dokud *hněv se nepřezene*³³², nic se jí nestalo a přišla v pokoji domů. Ale kvůli tomu velkému rachotu, který slyšely, zmocnila se jich hrůza, že na ně spadne klenba synagogy.

Inu, co to bylo za bědnou situaci – to se nedá vypovědět ani vypsát. Ty ženy, které byly zachráněny, většinou vyšly z té tlačenice s obnaženou hlavou, šaty strhány z těla. Jedna žena a ještě několik dalších, které seděly nahoře v synagoze, mi řekly, že také chtěly běžet dolů, ale nemohly se hnout kupředu. Protože se nemohly dostat dále, vrátily se opět do synagogy a řekly: „Když už máme zemřít, chceme raději zůstat v synagoze a zemřít zde, než abychom byly rozmačkány na schodech.“ Neboť na schodech leželo více než padesát žen a byly tak zaklíněny jedna do druhé, jako by byly k sobě přilepeny smolou, a živé a mrtvé - *jenž odděluje mrtvé od živých*³³³ - všechny ležely jedna pod druhou. Všichni muži přiběhli. Jeden každý chtěl zachránit ty své, ale jen obtížně, s velkým úsilím šlo ty ženy, které ležely na schodech, od sebe oddělit. To vše skutečně netrvalo opravdu více než jednu celou půlhodinu. Muži velice pomáhali. Do židovské ulice přišlo velmi mnoho lidí, měšťané z ulic se žebříky a háky, a chtěli sundat dolů ženy z horní ženské části, neboť

³²⁸ Známy chazan, toulající se Evropou v letech 1715-1725 (Glikl, str. 588, pozn. 190).

³²⁹ Viz 1 Kr 22:20.

³³⁰ Viz Est 8:14.

³³¹ Zde nepřekládám tyto 3 slova: *ושבתם בכי מעט*, Turnianski je toho názoru, že tato formulace je zjevně porušená, možná jde o citát z Rt 2:7. Smyslem zřejmě je, že ženy chtěly jen trošku – zachránit své životy a životy svých mužů (Glikl, str. 589, pozn. 204).

³³² Viz Iz 26:20.

³³³ Neexistující požehnání, pravděpodobně vytvořené Glikl podle vzoru požehnání při obřadu havdala.

se nevědělo, jak se to nahoře v ženské části synagogy má. Muži v synagoze také slyšeli ten lomoz a také mysleli, že na ně spadne klenba. Proto volali na ženy, že mají rychle sejít dolů. Proto také ještě více pospíchaly a jedna padala přes druhou, pro naše četné hříchy, a nemohly vpřed a tak všechny zůstaly ležet na schodech. Můžete si pomyslet, co to bylo za zármutek, když se mezi živými vytáhlo šest mrtvých, které ještě před jednou hodinou byly svěží a zdravé. Hospodin nechť se nadále slituje a odejme svůj hněv od nás a od celého Izraele.

Z dolní ženské části synagogy se ženy také velmi tlačily ven. Já, matka, jsem seděla na svém místě v dolní ženské části a modlila jsem se. Vtom slyším od žen pobíhání. Ptám se: „Co znamená to pobíhání?“ Moje sousedka povídá: „Co to znamená? Nějaké těhotné ženě se asi udělalo špatně.“ Tak jsem se velmi vylekala, protože moje dcera Ester, nechť žije, která seděla dobrých osm lavic ode mne, byla také těhotná. Tudíž jsem k ní přišla v té velké tlačnici, když se také chtěla protlačit ven, povídám tedy mé dceři, nechť žije: „Kam chceš jít?“, a ona mi odpověděla: „Běda nám, zřítí se klenba!“, tudíž jsem vzala mou dceru, nechť žije, před sebe a činila jsem se svýma rukama, abych udělala místo, abych mou dceru, nechť žije, odvedla ven. /Při východu/ z ženské části se musí sejít pět nebo šest schůdků. Když jsem se svou dcerou, nechť žije, vstoupila na nejspodnější schod, upadla jsem a nevěděla jsem vůbec o ničem, také jsem se vůbec nehýbala ani nevolala o pomoc. A tímto místem, kde jsem ležela, museli jít všichni muži, kteří chtěli k těm ženám na schodech z horní ženské části. A kdyby to vpravdě trvalo ještě jeden okamžik, byla bych byla ušlapána. Ale nakonec mne muži uviděli a pomohli mi vstát. Když jsem vyšla na ulici, začala jsem křičet, protože jsem nevěděla, kam se poděla moje dcera Ester, nechť žije. Řekli mi, že je ve svém domě, poslala jsem tam někoho, aby se podíval, jestli tam je, ale dostala jsem odpověď, že ve svém domě není. Pobíhala jsem skutečně jako někdo, kdo, nedej Bůh, přišel o rozum. Přiběhla ke mně má dcera Miriam, nechť žije, a radovala se, chudák, že mě vidí. Povídám jí: „Kde je moje dcera Ester, nechť žije?“, ona mi povídá: „Je v domě svého švagra R. Re'uvena“ - který bydlí nedaleko synagogy. Utíkala jsem honem do domu výše uvedeného Re'uvena a našla jsem mou dceru, nechť žije, sedět vpravdě bez šatů a čepce, nad ní stálo několik mužů a žen, kteří ji křísili z mdloby. Inu, co bych o tom psala šířeji? Hospodin budiž požehnán, že jí ve zdraví pomohl, takže ona ani její dítě neutrpěly chvála Bohu žádnou újmu. Hospodin budiž požehnán a budiž požehnáno Jeho velké jméno, nechť nadále odejme svůj hněv od nás a od celého Izraele a nadále nás ochrání před takovými strašnými neštěstími.

Poté se šlo nahoru do ženské části a zkoumalo se, zda něco nespadlo z klenby nebo budovy, z ženské nebo mužské části synagogy, ale vůbec nic se nenašlo a nemůžeme tedy vědět, odkud to

neštěstí přišlo. Nemůžeme to přičítat ničemu jinému než našim hříchům. Běda nám³³⁴, že se toto stalo za našich dnů; *tím, co slyší naše uši, je zarmoucena naše duše*³³⁵, že se na nás naplňuje verš: *Do jejich srdce uvedu bojácnost, že vyplaší je šelest listu poletujícího, i budou utíkat jako na útěku před mečem, a padnou, ač nikdo je nepronásleduje. Zapotáci se jeden přes druhého, jakoby před mečem, ač není tu, kdo by je pronásledoval*³³⁶. A nad tím zemdlelo naše srdce a zatmělo se nám v očích³³⁷, nad znesvěcením šabatu a svátku a nad narušením modlitby, jak pravil prorok: „*Kdož toho z ruky vaší žádal?*“³³⁸ O tomto svatém dni, kdy byla darována naše svatá Tóra, a kdy si nás /Hospodin/ vyvolil ze všech národů a jazyků; a kdyby nám to bylo dopřáno, byli bychom se veselili v radosti nad darováním Tóry o Hospodinově posvátném obřadu. A nyní *jsme byli k hanbě v očích sousedů, k posměchu a k ponížení u všech, kdo kolem nás žijí*³³⁹, jako by byl Chrám zbořen za našich dnů³⁴⁰. A kvůli zabití těch ubožaček a nešťastnic *stékaly potoky vod z našich očí*³⁴¹. A většina z těch výše uvedených zabitých žen, pro naše četné hříchy, byla šestinedělkami a jedna z nich byla těhotná. Ony mají klid, ale my máme zármutek, bol a bédování. Nazítří zrána, po výše řečeném svátku, šli členové pohřebního bratrstva na hřbitov a šest výše uvedených zabitých žen bylo pohřbeno jedna vedle druhé do jedné řady. A nyní je jeden každý povinen důkladně přezkoumat své skutky, *každý podle svých cest a ovoce svých skutků*³⁴², aby hlásali, že *Hospodin je přímý*³⁴³, *Bůh je věrný a bez podlosti*³⁴⁴ a *on v milosti své odpustí nepravosti jejich a nezničí je a plamenům svého hněvu nedá plně vzplanout*³⁴⁵, i řekne andělu zkázy: „*Zadrž svou ruku, atd.*“³⁴⁶. A Pán milosrdenství nechť vyplní naše prosby, a *střeží náš odchod a náš příchod k životu a míru, od nynějška navěky*³⁴⁷, a *at' nás nepostihne vpád, a at' nezazní žalostný křik na našich ulicích*³⁴⁸ ani u žádného z našich bratří z domu izraelského a v žádném z míst, kde pobývají, amen.

Nyní se toho mnoho a mnoho napovídá, ale kdo by mohl vše napsat nebo všemu věřit? Přesto já, matka, chci něco napsat /o jedné ženě/ jménem Ester. Její muž se jmenuje R. Ja'akov, je členem obce a je zde *melamedem*. Tedy ta žena si se svým dítětem, synem přibližně pětiletým, sedla na

³³⁴ Od tohoto místa až po slova „o Hospodinově posvátném obřadu“ se text nápadně podobá žalozpěvu s názvem מִינֵי מַעֲשֵׂה מִיץ, lze předpokládat, že jej Glikl znala a opsala jej do svých pamětí (Glikl, str. 595, pozn. 240).

³³⁵ Z pijutu אלה כל אלה עין ראיה כל אלה, pronášeného během musafu o Jom kipur, když chazan opakuje modlitbu *amida* (Glikl, str. 595, pozn. 242).

³³⁶ Viz Lv 26:36-37.

³³⁷ Viz Pl 5:17.

³³⁸ Iz 1:12.

³³⁹ Ž 79:4.

³⁴⁰ Sanh. 22a.

³⁴¹ Ž 119:136.

³⁴² Jr 32:19.

³⁴³ Ž 92:16.

³⁴⁴ Dt 32:4.

³⁴⁵ Viz Ž 78:38.

³⁴⁶ Viz 2 S 24:16.

³⁴⁷ Viz Ž 121:8.

³⁴⁸ Viz Ž 144:14.

nejvyšší schod do ženské části v době, kdy ta událost začala. A viděla šest žen, které měly na sobě malé závojičky a byly velmi vysoké postavy, a ty výše uvedené ženy šly a tu výše řečenou ženu Ester srazily o několik schodů dolů. Ta výše zmíněná žena zakřičela: „Chcete mě s mým dítětem zabít?“, /tu/ posadily to dítě do jednoho koutu a odešly pryč. Ta žena i se svým dítětem se zachránily. V tom okamžiku začal ten rámus a hrůza, takže všechny ženy z horní ženské části utíkaly dolů a jedna padala na druhou a nemohly se hnout, takže, pro naše četné hříchy, jedna druhou mačkala a ležely na schodech, jako kdyby byly slepené dohromady smolou. Můj zeť, představený obce, ctěný veliký Moše Krumbach, chtěl také jít a řekl ženám, proč nesejdou dolů se schodů. Ubožačky křičely, že nemohou sejít dolů, že by se pod nimi prolomily schody, třebaže se na schodech vůbec nic nezlomilo, jen strach a hrůza jim vnukly takovou představu, pro naše četné hříchy. Ta žena Ester se svým dítětem se zachránila, s velkou námahou a dřinou ji s jejím dítětem vyprostili mezi dalšími, byť byla ta výše uvedená žena víc mrtvá než živá, neboť se také ukázalo, že potratila a měla na sobě tolik zranění, že k ní doktoři a felčari chodili přes tři měsíce. S tou ženou jsem já sama, matka, mluvila a ona mi přísahala, že to nebylo jinak, než jak mi vyprávěla. Také její muž mohl dosvědčit a též její otec a matka, že to vše výše řečené ihned vyprávěla. Také za ní přišli významní lidé, učenci, jimž toto pod přísahou vypověděla. A ona i její muž, jakož i její otec a matka, jsou zbožní a počestní lidé, o kterých se v naší obci neproslychají žádné lži nebo odpornosti.

V noci před touto událostí se zase stalo toto: jeden zdejší přední člen obce, představený, jménem Ja'akov Krumbach, má dům hned vedle synagogy. Tehdy jeho žena slyšela v synagoze velký rámus, jako kdyby v synagoze byli zloději a všechno vynášeli ven a jako kdyby v synagoze padaly svícný. Ta žena vzbudila manžela a řekla: „Běda, ty neslyšíš, jaký je v synagoze rámus? Vevnitř musejí být zloději, kteří všechno vynášejí ven!“ Poslali pro šámese a nechali otevřít synagogu – *neozval se však nikdo, nikdo neodpověděl*³⁴⁹, nenašlo se, že by bylo s něčím o kousíček hnuto, takže se neví, pro naše četné hříchy, *kvůli komu nás postihlo toto neštěstí*³⁵⁰. Byl to velký rámus, pro naše četné hříchy. Ženy si myslely, že se bortí mužská část synagogy, a muži si mysleli, že se bortí ženská část synagogy. Proto muži křičeli na ženy, aby si pospíšily ze synagogy. Zkrátka, nedá se to vypovědět ani vypsát, jaká to byla rána, pro naše četné hříchy. Většina mužů a žen slyšela velkou silnou ránu, jako úder hromu nebo jako když se vystřelí salva. Většina to slyšela, ale byli mnozí, kteří neslyšeli vůbec nic, jako já, matka, také jsem nic neslyšela.

Inu, strávili jsme ten svatý den v zármutku a žalu. Místo toho, abychom se radovali, jak se sluší o tom posvátném svátku darování Tóry, proběhl v zármutku, žalu a bědování. Chazan, R. Jokele, odešel ze synagogy domů vprostřed největší modlitby, postavil se tam jiný chazan a modlil se, ale

³⁴⁹ Viz 1 Kr 18:29.

³⁵⁰ Jon 1:7.

zpíval málo nebo skoro vůbec. Některé zbožné ženy udělaly spolek a najaly deset učenců, aby každý den v devět hodin ráno šli do synagogy a odříkávali žalmy a také asi hodinu studovali, aby ti, kdož se stali sirotky, mohli říct kadiš. Hospodin, budiž požehnán, necht' přijme jejich duše se zalíbením, a necht' je jejich smrt, která byla tak zvláštní, pokáním za jejich hříchy, a jejich duše necht' jsou svázány do svazku živých v zahradě Eden, a necht' prominou všem těm, které se k nim tak přespříliš přiblížily, že, pro naše četné hříchy, přišly o svůj život, a necht' se také modlí k Hospodinu, budiž požehnán, aby všechno prominul.

Já bych toto do mé knihy nepsala, jen protože je to tak neslýchaná věc, která se /dosud/ nestala a nikdy necht' už se nestane. Každý, ať muž či žena, jinoch či panna, by si to měl vzít k srdci a modlit se k Hospodinu, budiž požehnán, aby takové tresty nesesílal nikdy více na žádného Žida a aby se Hospodin, budiž požehnán, smiloval a vysvobodil nás z tohoto dlouhého vyhnanství, amen a amen.

Nemůžu to, pro naše četné hříchy, vysvětlit ničím jiným než hříchy, které se staly o svátku Simchat Tóra /roku/ 475 (1715), když byly vyjmuty všechny svitky Tóry ze schrány, jak je zvykem. Poté, co bylo na stůl postaveno sedm svitků Tóry, začala mezi ženami pranice a, pro naše četné hříchy, jedna druhé strhla z hlavy čepec, takže v ženské části synagogy stály bez pokrývky hlavy. Proto se spolu začali také muži v mužské části synagogy hádat a bít, třebaže Gaon, velký MHVR "R Avraham hlasitě křičel, že pod hrozbou klatby mají být všichni zticha a dále neznesvěcovat svátek. Ale to vše nic nepomohlo. Tudíž Gaon, výše uvedený vrchní rabín, a představení obce vyšli kvapně ze synagogy a stanovili, jakým trestem bude jeden každý potrestán.

V nisanu /roku/ 479 (1719) stála jedna žena u Mosely a v noci čistila nádoby. Přibližně v deset hodin se udělalo světlo jako ve dne. Ta žena se podívala na nebe a nebe bylo otevřeno jako ---³⁵¹ a odletovaly z něj jiskry, a potom se nebe opět zavřelo, jako by někdo zatáhl závěs, a zase se udělala úplná tma. Hospodin, budiž požehnán, necht' dá, aby toto bylo k dobrému, amen.

Konec sedmé knihy.

³⁵¹ Zde v rukopise chybí jedno slovo, v poznámce za textem vysvětluje opisovatel (Chajim ben Josef Hamel, doktor ze svaté obce Frankfurt nad Mohanem), že toto slovo nemohl přečíst (Glikl, str. 604).

5. Závěr

Ve své diplomové práci jsem se snažila přiblížit českému čtenáři postavu Glikl bas Juda Lejb, její život a dílo – Paměti.

V první a druhé kapitole (2 a 3) jsem shromáždila značné množství informací, které podle mého názoru postačuje na to, aby čtenář nezačal se čtením překladu části Pamětí (kapitola 4) zcela nepřipraven na to, co v něm nalezne.

Největší úsilí i převážnou část času stráveného prací na této diplomové práci jsem věnovala překladání části Pamětí. Snažila jsem se, aby můj překlad byl maximálně věrný originálu, ale zároveň aby byl čtivý a srozumitelný. Bohužel, do češtiny nelze převést onen zvláštní půvab jazyka Glikl, kdy se volně proplétá hebrejšтина s jidiš. Nemohla jsem zachovat ani v originálu hojně používané zkratky, což by podle mého názoru bylo na újmu srozumitelnosti, a rozepsala jsem je tedy v překladu do plných forem, i když tento způsob může brzdit děj.

Právě v komentovaném překladu alespoň části Pamětí do češtiny spatřuji hlavní přínos své práce.

6. Seznam použitých zkratek

Označení biblických knih odpovídá zkratkám užitým v ekumenickém překladu Bible. Pro odkazy na traktáty Talmudu a Mišny používám zkratky uváděné slovníkem *Judaismus* od A do Z.

Hebrejské zkratky použité v překladu:³⁵²

- HR“R – pan, rabi
- M“V – náš učitel
- MHR“R – náš učitel, pán, rabi
- MHVR“R – náš učitel, pán a rabi, rabi
- MVHR“R- náš učitel a rabi, pán, rabi
- R. - rabi nebo reb (pán)
- SG“L – kníže levitů
- ZC“L – památka spravedlivého budiž požehnána

Další zkratky:

- apod. - a podobně
- atd. - a tak dále
- dosl. - doslova
- ed. - editor
- fol. - folio
- Ms. - rukopis
- např. - například
- popř. - popřípadě
- pozn. - poznámka
- str. - strana
- tzn. - to znamená
- tzv. - tak zvaný
- viz – nachází se v

³⁵² Významy zkratk uvádím dle slovníčku v knize *Hebrejské zkratky*.

7. Seznam použitých pramenů a literatury

7.1. Prameny

Glikl. Memoires 1691-1719. Edited and translated from the Yiddish by Chava Turnianski, Jerusalem 2006

Denkwürdigkeiten der Glückel von Hameln. Aus dem Jüdisch-Deutschen übersetzt, mit Erläuterungen versehen und herausgegeben von Alfred Feilchenfeld, Bodenheim bei Mainz 1999

Die Memoiren der Glückel von Hameln. Aus dem Jüdisch-Deutschen von Bertha Pappenheim, Weinheim 2005

The Memoirs of Glückel of Hameln. Translated with notes by Marvin Lowenthal, New York 1977

7.2. Základní literatura

Bible. Písmo svaté Starého a Nového zákona včetně deuterokanonických knih. Podle ekumenického vydání z roku 1985, Praha 1991

Biblia hebraica Stuttgartensia, Stuttgart 1990

Cermanová, Iveta, Scheibová Michaela: Hebrejské zkratky. Výsledky epigrafického výzkumu textilní sbírky Židovského muzea v Praze, Praha 2005

Encyclopedia Judaica, Jerusalem 1972

Hundert, Gershon David: The YIVO Encyclopedia of Jews in Eastern Europe, Vol 1, New Haven 2008

Newman, Ja'akov, Sivan, Gavri'el: Judaismus od A do Z. Slovník pojmů a termínů, Praha 1992

Pět knih Mojžíšových, New York 1985

Poezie Starého zákona. Z hebrejštiny přeložil Viktor Fischl, Praha 2002

Siebenschein, Hugo: Německo-český slovník, A-L, Praha 1988 (4. upr. vydání)

Siebenschein, Hugo: Německo-český slovník, M-Z, Praha 1988 (4. upr. vydání)

Zinberg, Israel: A history of Jewish literature. Translated and edited by Bernard Martin. Old Yiddish Literature from Its Origins to the Haskalah Period, New York 1975

7.3. Ostatní literatura

- Davis, Natalie Zemon: Glikl bas Judah Leib – ein jüdisches, ein europäisches Leben, in: Richarz, Monika, Die Hamburger Kauffrau Glikl. Jüdische Existenz in der Frühen Neuzeit, Hamburg 2001
- Davis, Natalie Zemon: Mit Gott rechten. Das Leben der Glikl bas Judah Leib genannt Glückel von Hameln, Berlin 2003
- Davis, Natalie Zemon: Women on the Margins: Three Seventeenth-Century Lives, Cambridge and London 1995
- Eliav, Mordechai: Die Mädchenerziehung im Zeitalter der Aufklärung und der Emanzipation, in: Carlebach, Julius (Hrsg.), Zur Geschichte der jüdischen Frau in Deutschland. Berlin 1993
- Feilchenfeld, A.: Die älteste Geschichte der deutschen Juden in Hamburg, in: Monatsschrift für Geschichte und Wissenschaft des Judentums, 45 (1899)
- Ginsburger, Moses: Samuel Levy, ein Stiefsohn der Glückel von Hameln, in: Monatsschrift für Geschichte und Wissenschaft des Judentums, 51 (1907)
- Grözinger, Elvira: Glückel von Hameln. Kauffrau – Mutter und erste jüdisch-deutsche Autorin, Teetz 2004
- Grunwald, Max: Beiträge zu den Memoiren der Glückel von Hameln, in: Mitteilungen der Gesellschaft für jüdische Volkskunde, 18 (1915)
- Grunwald, Max: Das Zeitalter der Glückel von Hameln, in: Mitteilungen der Gesellschaft für jüdische Volkskunde, 12 (1903)
- Jancke, Gabriele: Glikls Autobiographie im Kontext frühneuzeitlicher autobiographischer Schriften, in: Richarz, Monika (Hrsg.), Die Hamburger Kauffrau Glikl. Jüdische Existenz in der Frühen Neuzeit, Hamburg 2001
- Klayman-Cohen, Israela: Die hebräische Komponente im Westjiddischen am Beispiel der Memoiren der Glückel von Hameln, Hamburg 1994
- Landau, Alfred: Die Sprache der Memoiren Glückels von Hameln, in: Mitteilungen der Gesellschaft für jüdische Volkskunde 1901, Heft 1 (1901)
- Liberles, Robert: „She sees that her merchandise is good, and her lamp is not extinguished at nighttime“: Glikl's memoir as historical source, in: Nashim: A journal of Jewish women's studies and gender issues, 7 (2004)
- Majsebuch aneb Kniha jidiš legend a příběhů, jak ji roku 5362/1602 vydal v Basileji Jaakov bar Avraham. Část první, Plzeň 2005
- Majsebuch aneb Kniha jidiš legend a příběhů, jak ji roku 5362/1602 vydal v Basileji Jaakov bar Avraham, Část druhá, Plzeň 2006
- Marwedel, Günter: Probleme der Chronologie in Glikls Memoiren, in: Richarz, Monika (Hrsg.),

- Die Hamburger Kauffrau Glikl. Jüdische Existenz in der Frühen Neuzeit, Hamburg 2001
- Pollock, George H.: Glückel von Hameln: Bertha Pappenheim's Idealized Ancestor, in: *American Imago* 28 (1971)
- Reik, Theodor: Aus den „Denkwürdigkeiten der Glückel von Hameln“, in: *Internationale Zeitschrift für aertzliche Psychoanalyse*, Nr. 3 (1915)
- Richarz, Monika: Einleitung, in: Richarz, Monika (Hrsg.), *Die Hamburger Kauffrau Glikl. Jüdische Existenz in der Frühen Neuzeit*, Hamburg 2001
- Rychlíková, Tereza: *Odráz židovského života v Pamětech Glikl z Hameln*, Praha, 2003 (nepublikováno)
- Shmeruk, Chone: *Dějiny literatury jidiš*, Olomouc 1996
- Simonsen, D.: Eine Confrontation zwischen Glückel Hameln's Memoiren und den alten Hamburger Grabbüchern, in: *Monatsschrift für Geschichte und Wissenschaft des Judentums*, 49 (1905)
- Studemund-Halévy, Michael: Die Hamburger Sefarden zur Zeit der Glikl, in: Richarz, Monika (Hrsg.), *Die Hamburger Kauffrau Glikl. Jüdische Existenz in der Frühen Neuzeit*, Hamburg 2001
- Tendlau, Avraham: Aus dem handschriftlichen Tagebuch einer Frau aus dem 17. Jahrh., in: *Der Israelit* (Hg. Von Dr. Lehmann in Mainz), Heft 4, 7, 8, 9, (1864), Heft 33, 34 (1865)
- Timm, Erika: Glikls Sprache vor ihrem sozialhistorischen und geographischen Hintergrund, in: Richarz, Monika (Hrsg.), *Die Hamburger Kauffrau Glikl. Jüdische Existenz in der Frühen Neuzeit*, Hamburg 2001
- Ysaye, L.: Einiges aus den Memoiren der Glückel von Hameln, in: *Mitteilungen der Gesellschaft für jüdische Volkskunde* 1901, Heft VII (1901)

8. Resumé

Tato diplomová práce „Paměti Glikl z Hameln“ se věnuje životu a dílu Glikl bas Juda Lejb, aškenázské Židovky žijící v letech 1645(?)–1724.

První část práce zahrnuje životopis Glikl a charakteristiku dochovaného textu jejích Pamětí. Glikl se narodila v Hamburku a zde prožila značnou část svého života. Ve věku přibližně 13 let byla provdána za Chajima, se kterým prožila dlouhé a šťastné manželství. Porodila 14 dětí, z nichž 12 se dožilo dospělosti. Glikl byla také velmi schopnou obchodnicí s drahokamy i dalším zbožím se široce rozvětvenou sítí obchodních kontaktů a její rodina patřila k aškenázské elitě Hamburku. Po manželově smrti roku 1689 převzala rodinné obchodování a od roku 1691 začala psát své Paměti (זיכרונות). Roku 1700 se podruhé provdala, opustila Hamburk a odešla za manželem Hiršem Levym do francouzských Met. O dva roky později Hirš Levy zbankrotoval a manželé přišli o všechno. V roce 1710 Glikl podruhé ovdověla. Zemřela v Metách ve věku asi 78 let.

Paměti Glikl byly napsány v několika etapách v letech 1691–1719 a byly určeny jen pro členy rodiny, ne pro veřejnost. Originál rukopisu Pamětí se bohužel do současnosti nedochoval, dochoval se však jejich opis, který pořídil Moše Hamel, nejmladší syn Glikl. Je známo, že existovala ještě jedna verze opisu Pamětí, tato je však již také ztracena. Paměti byly poprvé vydány roku 1896 Davidem Kaufmannem ve Frankfurtu nad Mohanem. V nezkrácené podobě byly Paměti přeloženy do němčiny (1910) a hebrejštiny (2006), do jiných jazyků byly zatím přeloženy pouze v různé míře zkrácené verze.

Paměti jsou rozděleny do sedmi kapitol, které Glikl nazvala „knihy“. Obsahují kromě autobiografických partií i poučné příběhy a kratochvilná vyprávění, které Glikl zřejmě odněkud opsala, a etická nabádání ke zbožnému životu, kterým je věnována první kapitola. Jazykem Pamětí je jidiš, přesněji západní jidiš (znám též jako judendeutsch), jazyk používaný aškenázy ve střední Evropě až do osvícenství. Jazyk Glikl obsahuje neobvyklé množství hebrejských elementů (asi 20%), jak jednotlivá hebrejská slova, tak celé věty a též citáty v hebrejštině (z bible, Talmudu, midrašů, apod.) což v odborných kruzích vzbuzuje polemiky, zda a do jaké míry Glikl ovládala hebrejštinu.

Druhou a rozsáhlejší část práce tvoří překlad části Pamětí Glikl z jidiš do češtiny. Přeloženy a opatřeny poznámkami jsou celé kapitoly 1 a 7 a úryvky z kapitol 2–6.

9. Summary

This diploma thesis „Memoirs of Glikl of Hameln“ is dedicated to life and work of Glikl bas Judah Leib, an Ashkenazi Jewish woman living in the years 1645(?) – 1724. The first part includes biography of Glikl and characteristics of the preserved text of her Memoirs.

Glikl was born in Hamburg and there she spent a great deal of her life. Approximately in the age of 13 she was married to Hayim, with whom she lived through a long and happy marriage. She bore 14 children, out of which 12 reached the adult age. Glikl was also a very talented busenesswoman, she dealt with precious stones and other goods and she had a wide web of businness contacts. Her family belonged to the Ashkenazi elite of Hamburg. After her husband’s death in the year 1689 she took over the family businness and since the year 1691 she has been writing her Memoirs (זיכרונות). In the year 1700 she married for the second time, left Hamburg and went to live with her husband Hirsh Levy to Metz (at that time French). Two years later Hirsh Levy went bankrupt and the couple was left penniless. In the year 1710 Glikl became a widow for the second time. She died in Metz aged approximately 78.

The Memoirs of Glikl were written in several periods of time in the years 1691-1719 and they were destined only for family members, not for public. The original manuscript of the Memoirs was unfortunately lost in the course of time, but one copy of it, which was made by Moshe Hamel, the youngest son of Glikl, remained preserved until today. It is known that once existed one more copy, a different version, but that one is lost too. The Memoirs were published for the first time by David Kaufmann in Frankfurt am Main in the year 1896. The Memoirs were translated as a whole to German (1910) and Hebrew (2006), their more or less shortened versions were translated to other languages as well.

The Memoirs are divided in seven chapters, that Glikl called „books“. They contain apart from autobiographical parts also didactic and entertaining stories, that Glikl most probably copied from some source, and ethical incitements to lead a pious life, which are to be found mainly throughout the first chapter. The language of the Memoirs is Yiddish, more specific Western Yidish (known also as Judendeutsch), language used by Ashkenazi Jews in Central Europe until the Enlightenment. Glikl’s language contains an unusual amount of Hebrew elements (about 20%), both separate words and whole sentences and also Hebrew quotations (from the Bible, Talmud, Midrashim, etc.), a fact

that provokes disputes among the experts whether and to what degree Glikl mastered the Hebrew language.

Second and more extensive part of the thesis is made up of translation of part of the Memoirs from Yiddish to Czech. Translated and provided with footnotes are chapters 1 and 7, and passages from chapters 2-6.

10. Přílohy

I. Stránka z opisu Paměti (Glikl, str. מט)

II. Ukázka rukopisu Glikl – poslední dva řádky (Glikl, str. 358)

173
32
610

Handwritten text in a cursive script, likely a manuscript page. The text is arranged in approximately 20 lines, with some lines starting with a large initial letter. The script is dense and difficult to decipher without specialized knowledge of the language or dialect. The page number '173' is written in the top left corner, '32' in the top center, and '610' in the top right corner. The text itself is written in a dark ink on a light-colored, textured paper.

I.

Handwritten text in a cursive script, likely a manuscript page. The text is arranged in several columns and includes some marginalia on the right side. The script is dense and difficult to decipher, but appears to be a form of early modern European handwriting. There are some numbers and symbols in the right margin, such as "20", "7-2", and "1".